

บทวิเคราะห์

วิเคราะห์นวนิยายเรื่อง "อุคมการบนเส้นขนาน"

นวนิยายเรื่อง "อุคมการบนเส้นขนาน" เป็นผลงานของ "อรุณมณี" พิมพ์ครั้งแรกในนิตยสารสตรีสาร ชื่อเรื่อง "อุคมการบนเส้นขนาน" นี้ นิลวรรณ ปิ่นทอง บรรณาธิการสตรีสารเป็นผู้จัดให้ นวนิยายเล่มนี้พิมพ์เป็นครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๑๘ พิมพ์ที่สำนักพิมพ์วรรณกิจ ความยาว ๕๒๘ หน้า เป็นเล่มที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้

นวนิยายถึงแม้จะเป็นเรื่องสมมุติแต่งขึ้นก็จริง แต่ผู้แต่งก็ต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานจากสิ่งที่เป็นจริง จากประสบการณ์ แล้วนำมาเรียบเรียงจัดลำดับเหตุการณ์ ให้อ่านน่าสนใจยิ่งขึ้น "อรุณมณี" ก็ยอมรับว่าส่วนใหญ่จะได้แนวการเขียนมาจากชีวิตจริง จากประสบการณ์^๑ ดังนั้นผู้อ่านจึงควรทราบประวัติของผู้แต่ง เพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้น

ประวัติโดยย่อของผู้แต่ง

"อรุณมณี" เป็นนามปากกาของ นางอรุณ นนทแก้ว (มณีสอาด) ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดนครศรีธรรมราช เกิดวันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๓ ณ ที่จังหวัดสงขลา พ.ศ. ๒๕๐๕ ใ้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเข้ารับราชการครั้งแรกที่

^๑อรุณ นนทแก้ว, จากจดหมายตอบ, คุุรายละเอียดยในภาคผนวก.

^๒สุทธิลักษณ์ อ่ำพันวงศ์ (ผู้รวบรวม), นักเขียนชาวอักษรศาสตร์,

(นครหลวง: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๕), หน้า ๘๖๓.

โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้รับทุนโคลัมโบ เพื่อศึกษาต่อในแขนงวิชาบริหารการศึกษา (Graduate Diploma in Education Administration) ที่ University of Alberta ประเทศแคนาดา เป็นเวลา ๑๐ เดือน ในขณะที่ประจำอยู่โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัยนั้น ได้มีสตรีอเมริกันอาสาสมัครเพื่อสันติภาพ ซึ่งมีเชื้อชาติแคนาดาคนหนึ่ง ชื่อ Miss Fern Hillard^๓ มาประจำอยู่ที่โรงเรียนแห่งนี้ และได้พักอยู่บ้านเดียวกับ "อรุณมณี" ดังนั้นจึงมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก ปัจจุบัน Miss Fern Hillard ได้กลับไปประเทศแคนาดาแล้ว แต่ก็ยังติดต่อกันทางจดหมาย

พ.ศ. ๒๕๑๕ "อรุณมณี" ได้ขอย้ายไปประจำอยู่ที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดนครศรีธรรมราช และอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ ได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายวิชาการ สโมสรกับนายแซ นนทแก้ว อาจารย์หัวหน้ามหาวิทยาลัย ประจำอยู่โรงเรียนแห่งนี้

ทางค่านอุปนิสัยและความสนใจ "อรุณมณี" ได้เขียนถึงเรื่องราวของตนเองไว้ในหนังสือ "นักเขียนชาวอักษรศาสตร์" ว่า "สิ่งที่ชอบที่สุด คือ ความเปลี่ยนแปลง ความมีเหตุผล และที่เกลียดที่สุด คือ ความไม่สุจริตใจ ถือคติว่า อยู่ให้คนเขาอิจฉา อยู่ให้อายให้เขาสงสาร"^๔ จากการที่ผู้วิเคราะห์ได้สอบถาม ผศ. ยุพิน พิพิธกุล ผู้เป็นเพื่อนที่ใกล้ชิดคนหนึ่งของ "อรุณมณี" ได้กล่าวว่า "อรุณมณี" เป็นคนรักความยุติธรรม มีความสุภาพอ่อนโยน ประพฤติเป็นคนพุดนอย จะพูดคุยเฉพาะกับบุคคลที่สนิทสนมด้วยเท่านั้น

ผลงานการประพันธ์ของ "อรุณมณี" ที่เป็นนวนิยายได้แก่เรื่อง ในสวนศรีบุญทำกรรมแดง ไฟหลงเชื้อ และอุโมงค์การบนเส้นขนาน นวนิยายเรื่องแรก คือ เรื่อง ในสวนศรี ซึ่งผู้แต่งกล่าวว่าชอบมากที่สุด เป็นเรื่องชีวิตของหญิงสาว ๖ คน

^๓ยุพิน พิพิธกุล, จากการสนทนา, วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๑๕.

^๔สุทธิลักษณ์ อ่ำพันวงค์ (ผู้รวบรวม), เรื่องเดิม, หน้า ๘๖๘.

ในชนบทหมู่บ้านทคลอง ผู้แต่งอยากให้เมืองไทยมีหมู่บ้านตัวอย่าง อย่างนั้นบ้าง เพื่อนำสังคมไทยให้ทำงานอย่างมีอุดมการณ์ และอยากให้เป็นข้อคิดแก่ผู้อ่าน โดยเฉพาะคนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว^๕

"อรุณมนัย์"^๖ ได้เขียนไว้ในหนังสือเล่มเดียวกันนี้ว่า ชอบเขียนเรื่องสั้นหรือเรื่องสั้นขนาดยาวมากกว่าเรื่องยาว เรื่องสั้นที่ผู้แต่งชอบมากที่สุด คือ เรื่อง "คุณปลัด" เป็นเรื่องเกี่ยวกับมารยาทและการแสดงออกของผู้ชายไทยคนหนึ่ง ซึ่งไม่ค่อยสนใจในเรื่องนี้ โดยเฉพาะมารยาททางสังคมกับสุภาพสตรี เรื่องสั้นส่วนใหญ่ได้พิมพ์ลงในนิตยสารรายสัปดาห์

ผลงานที่เป็นสารคดี ได้แก่ เรื่อง "แคนาคา" เล่าถึงชีวิตความเป็นอยู่และประสบการณ์ในการที่ได้ไปศึกษา และใช้ชีวิตอยู่ที่แคนาคาเป็นเวลา ๑๐ เดือน จากการที่ผู้แต่งกล่าวถึงผลงานของตนเอง จะเห็นว่าผลงานที่ผู้แต่งชอบและสนใจ คืองานที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม บุคลิกภาพ และมารยาททางสังคมของคนไทยให้ดีขึ้น เช่น เรื่อง "ในสวนศรี" และ "คุณปลัด" รวมทั้งเรื่อง "อุดมการณ์บนเส้นขนาน" ก็มีแนวการเขียนและมีจุดมุ่งหมายของการเขียนในทำนองเดียวกัน การเขียนของ "อรุณมนัย์" จะอาศัยความจริงและประสบการณ์เป็นแก่นของเรื่อง "อรุณมนัย์" ได้เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า "สมัยหนึ่งเคยประทับใจในเรื่องของเพื่อนคนหนึ่งมาก เลยเอามาสอดแทรกในเรื่องของการเขียน พอได้รับการตีพิมพ์ ก็ได้รับจดหมายเจริญคุณเสียนอนไม่หลับไปหลายคืน"^๗ สำหรับเรื่อง "อุดมการณ์บนเส้นขนาน" นี้ ฉากส่วนใหญ่คือดินแดนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เหตุการณ์เกิดในโรงเรียน เนื้อเรื่องพัวพันอยู่กับการศึกษา สังคม ชนบทธรรมเนียมประเพณี ความเป็นอยู่ของคนไทย นับว่าเป็นประสบการณ์ตรงของ "อรุณมนัย์" ความบางตอน

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖๓.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

"อรุณมัย" กล่าวเปรียบเทียบชนบทไทยกับชนบทของบ้านเมืองแอนน์ ก็คงได้มาจาก
 สิ่งที "อรุณมัย" เคยพบเห็นในแคนาดา ความคิดเห็นของแอนน์สันนิษฐานได้ว่า
 ส่วนหนึ่งน่าจะได้อมาจากอาสาสมัครชาวแคนาดา ที่เคยมาพักอยู่บ้านเดียวกับผู้แต่ง
 นั้นเอง จากผลงานของ "อรุณมัย" จะสังเกตได้ว่าผู้แต่งเน้นในเรื่องอุดมการณ์ใน
 การทำงาน การพัฒนาสังคม และการปรับปรุงมารยาทของคนไทยให้ดีขึ้น เรื่อง
 "อุดมการณ์บนเส้นขนาน" ก็มีแนวคิดทำนองเดียวกันนี้ นับว่าผู้แต่งมีเจตนาและความ
 สนใจอย่างมากที่จะปรับปรุงสังคมไทยให้ดีขึ้นทุก ๆ ด้าน เจตนาเช่นนี้ถือได้ว่าเป็น
 เจตนาชั้นอุดมการณ์ของนักเขียน

โครงเรื่อง "อุดมการณ์บนเส้นขนาน"

"อรุณมัย" ได้กำหนดโครงเรื่องให้มีชาวต่างชาติเป็นชาวอเมริกัน ได้
 มีโอกาสมาอยู่ในเมืองไทยในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งผู้แต่งกำหนดไว้เป็นเวลา
 ๑ ปี และใช้เวลาในระยะ ๑ ปี ให้ชาวอเมริกันคนนั้นได้พบเห็นเหตุการณ์ในชีวิต
 ประจำวันทุกแง่มุม เน้นในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี
 วัฒนธรรม การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง รวมทั้งค่านิยมของคนไทยที่แตก
 ต่างไปจากสังคมอเมริกัน

เนื้อเรื่องย่อ

แอนน์และเมย์ เป็นสตรีอาสาสมัครเพื่อสันติภาพอเมริกัน ได้อาสาสมัคร
 มาสอนหนังสือและเป็นพยาบาลอยู่ในเมืองไทย ได้ถูกส่งไปปฏิบัติงานอยู่ในจังหวัด
 ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งสองได้ประสบปัญหาเริ่มตั้งแต่วันที่เดินทางไป
 ถึง ในวันต่อ ๆ มา ก็ประสบเหตุการณ์ที่ไม่เป็นที่พอใจ ก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติ
 งานอีกหลายประการ ทั้งนี้เนื่องมาจากความแตกต่างกันทางด้านความคิดเห็น
 อุดมการณ์ในการทำงาน และความแตกต่างกันทางขนบธรรมเนียมประเพณี และ
 วัฒนธรรมความเป็นอยู่ ตลอดจนความไม่เข้าใจในพื้นฐานความเป็นมาของสังคมของ
 แต่ละฝ่าย ปัญหาของแอนน์ส่วนใหญ่จะมาจากความไม่พอใจในการบริหารงาน และ

บุคลิกภาพของอาจารย์ใหญ่ ส่วนเมย์นั้นไม่อาจทนต่อสภาพความเป็นอยู่ที่กันการของ
ท้องถิ่นในภาคอีสานได้ ต้องขอย้ายกลับเข้ากรุงเทพฯ หลังจากที่อยู่ได้เพียงปี
เดียว แอนน์ออกทนและเข้มแข็งกว่าเมย์ ยังคงปฏิบัติงานต่อไปเพื่อใหครบ ๒ ปี
ตามกำหนด โดยไม่แน่ใจว่าในอีกหนึ่งปีต่อไปจะมีอะไรเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นหรือ
ไม่

แนวคิดของเรื่อง

แนวคิดที่สำคัญที่ผู้แต่งใช้เป็นแกนของการดำเนินเรื่อง คือ ความขัดแย้ง
ต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้งทางความคิดเห็น ทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม
ประเพณี มารยาททางสังคม ตลอดจนค่านิยมของคนไทยกับคนอเมริกัน ผู้เขียน
ได้มองเห็นความขัดแย้งนี้ และอยากจะแสดงให้คนไทยทราบถึงความรู้สึกนึกคิดของ
ชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวอเมริกันที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทย จึงนำแนวคิดนี้มา
ผูกเป็นเรื่องราว เพื่อจะสะท้อนให้คนไทยได้มองเห็นลักษณะนิสัยของคนไทยด้วย
กันเอง ลักษณะนิสัยต่าง ๆ ที่ "อรุณมณี" นำมาเรียบเรียงไว้อาจจะมองเห็นกัน
อยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน จนบางคนไม่รู้สึกเป็นเรื่องผิดปกติ เช่น การใช้เวลา
นาน ๆ คุยกันในร้านอาหาร เจ้าสาวที่แต่งตัวเหมือนตุ๊กตามากกว่าคนจริง ๆ
ความไม่จริงจังแน่นอนในสิ่งที่พูดนัยหมาย ฯลฯ เหล่านี้บางคนอาจจะไม่เห็นเป็น
เรื่องผิดปกติหรือเป็นความบกพร่อง และถึงแม้จะเห็นเป็นความบกพร่องบ้าง แต่
ด้วยความเคยชิน จึงละเลยไปเสียจนกลายเป็นเรื่องธรรมดาไม่มีใครสนใจ เพราะ
ตามธรรมชาติคนเรามากไม่สนใจเรื่องไกลตัว แต่สนใจสิ่งใกล้ตัวมากกว่า จุด
ประสงค์ของผู้แต่งในการเขียนเรื่องนี้ก็เพื่อสะกิดให้คนไทยหันมามองตัวเอง ให้
คนไทยรู้จักตัวเองโดยใช้สายตาของชาวต่างชาติเป็นกระจกสะท้อนให้เห็นอีกทอดหนึ่ง

ฉาก

นวนิยายโดยทั่วไปจะมีตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ผู้แต่งจะใช้
พฤติกรรมของตัวละคร เป็นส่วนที่ทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปตั้งแต่ต้นจนจบ ส่วนฉากจะ

เป็นเพียงองค์ประกอบที่ทำให้เรื่องสมจริงขึ้น ทำให้ผู้อ่านรู้ว่าเหตุการณ์ในเรื่อง เกิดที่ไหน เมื่อไร หรือบางทีผู้แต่งก็ให้ฉากมีความสำคัญมากขึ้นโดยให้ฉากมีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมของตัวละคร อย่างเช่นในเรื่อง "ช่างหลังภาพ" "ศรีบูรพา" ได้ เลือฉากที่เป็นภูมิภาพงดงามของประเทศญี่ปุ่น เป็นสถานที่ไหนพรรและ ม.ร.ว. กীরติ ไคเคิน เล่นพุดคุยกันในบรรยากาศที่เขายวนก่อให้เกิดอารมณ์รักกันได้ง่าย และถึงคราวที่จะไหนพรรสารภาพรักให้ปรากฏแน่ชัดต่อคุณหญิงกীরติ ก็เลือกตำบล มียาเกะ ซึ่งมีทิวทัศน์สวยงามมีลำธารทะเลสาบ ผู้แต่งสามารถบรรยายจนผู้อ่าน รู้สึกใกล้ชิดบรรยากาศนั้น และไม่รู้สึกรู้ว่าความรักของบุคคลทั้งสองเป็นเรื่อง นานาเกลียดหรือน่ารังเกียจแต่ประการใด

ส่วนเรื่อง "อุคมการบนเส้นขนาน" จะเห็นว่าผู้แต่งให้ความสำคัญที่ฉาก มากกว่าพฤติกรรมของตัวละคร ทั้งนี้คงเนื่องมาจากผู้แต่งต้องการบันทึกภาพสังคม ไทย ความเป็นอยู่นิสัยใจคอของคนไทย ไว้ในเรื่องให้มากที่สุดเท่าที่เลยประสพ มามากกว่าที่จะแสดงวิถีชีวิตของแอนน์ หรือตัวละครคนใดคนหนึ่งในเรื่อง ตัวละคร ในนวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นเพียงส่วนประกอบที่ทำให้ฉากและเนื้อเรื่องดำเนินไปตาม รูปแบบของนวนิยายและกุสมจริงยิ่งขึ้นเท่านั้น เหมือนช่างภาพเมื่อจะถ่ายภาพสถานที่ใดที่หนึ่ง ก็ให้คนเข้าไปยืนเป็นส่วนประกอบที่จะทำให้ภาพนั้นดูมีชีวิตจิตใจยิ่งขึ้น การเขียนของ "อรุณมณี" ก็มีลักษณะทำนองเดียวกันนี้

นวนิยายที่ให้ฉากเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของเรื่อง และเป็นที่ยอมรับกันมากเรื่องหนึ่ง ก็คือ เรื่อง "สี่แผ่นดิน" ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นวนิยาย เรื่องนี้ผู้แต่งมีเจตนาจะให้ผู้อ่านทราบเหตุการณ์ และความเป็นไปของสังคมไทยใน อดีตสมัยรัชกาลที่ ๕ มาจนถึงรัชกาลที่ ๘ จึงกำหนดโครงเรื่องให้มี "แม่พลอย" เป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญ นำผู้อ่านไปพบเห็นสภาพต่าง ๆ ทั้งในและนอกราช สำนัก ในขณะที่เกี่ยวข้องกับผู้อ่านก็ไต่ทราบเรื่องราวของ "แม่พลอย" และตัวละครอื่น ๆ ทั่ว ทั้งที่ผู้แต่งต้องการให้เหตุการณ์สำคัญกว่าเรื่องราวของตัวละคร เรื่อง

"อุคฺมการบนเส้นขนาน" ก็เช่นเดียวกัน คือ ผู้แต่งให้อแนนน์เป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในเรื่อง เป็นผู้นำผู้อ่านไปในที่ต่าง ๆ ใช้สายตาและวิจารณ์ของแอนน์ วิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่าง ๆ ที่โคพบเห็น มากกว่าที่จะกล่าวถึงพฤติกรรมของแอนน์ หรือความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ที่เกิดจากการกระทำของแอนน์ หรือของตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง

ฉากส่วนใหญ่ของนวนิยายเรื่องนี้อยู่ในจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ผู้แต่งไม่ใคร่ระบุชื่อให้ทราบ แต่จากการบรรยายถึงค้ายทหารบาร์ ในที่คล้ายในบริเวณค้าย และกล่าวถึงประสาทหินที่ทำค้ายศิลาแลง จึงพอสันนิษฐานได้ว่าเป็นจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นจังหวัดที่ผู้แต่งเคยปฏิบัติงานอยู่ ผู้แต่งได้กำหนดโครงเรื่องให้อแนนน์ได้ไปพักผ่อนวันปิศาครเรียน ฉากของเรื่องจึงครอบคลุมกว้างขวางไปถึงจังหวัดต่าง ๆ ทุกภาคของประเทศไทย รวมทั้งกรุงเทพมหานครด้วย

การที่ผู้แต่งเลือกกำหนดให้อแนนน์ไปประจำอยู่ทางภาคอีสาน คงเนื่องมาจากผู้แต่งมีความคุ้นเคยต่อสภาพท้องถิ่นประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งอาจต้องการให้อ่านเห็นใจในความทุกข์ยากลำบากของแอนน์ที่ต้องไปอยู่ในถิ่นที่กันดารแห้งแล้ง นักเขียนบางคนนิยมใช้ภาคอีสานเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลหรือข้าราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาประเทศ หันมาสนใจพัฒนาท้องถิ่นให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่สังเกตจากน้ำเสียง (tone) ของ "อรุณมัย" ไม่ได้พบเจตนาเช่นนั้นแฝงอยู่ ทั้งนี้ได้หมายความว่า เป็นขอบกพร่องของนวนิยายเรื่องนี้ นวนิยายเล่มเดียวจะให้มีภารกิจรับใช้มวลชนทุกแง่ทุกมุมยอมเป็นไปไม่ได้ และถ้าผู้แต่งจะเขียนนวนิยายขึ้นเพื่อระบายความรู้สึกคับข้องใจของตัวเอง สมองความต้องการของตนเอง ก็ย่อมเป็นสิทธิที่ควรจะทำได้ กวีในสมัยก่อน เช่น ศรีปราชญ์ พระยาทรง นายนรินทรฯ ก็ใช้บทนิพนธ์เป็นที่ระบายอารมณ์เช่นกัน แต่เมื่อบทนิพนธ์เหล่านั้นปรากฏแก่สายตาปวงชน จึงมีประโยชน์แก่คนทั้งหลายด้วย

ภาพสังคมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้เป็นภาพปัจจุบัน ถ้าจะกำหนดเวลาให้แน่ชัด ก็จะเก็บได้จากข้อความที่ผู้แต่งเขียนไว้ว่า

"ชาวากม ๆ เงย ๆ อยู่ในพื้นที่สี่เหลี่ยมเล็ก ๆ นั้น แปลงแล้วแปลงเล่า
 ทามกลางแดดแคคอันรอนแรง เครื่องจักรยังไม่เขามามีบทบาทมากนัก แมจน
 พ.ศ. ๒๕๑๔ นี้" (หน้า ๑๔๔)

ขอความตอนนีช่วยไทรายเวลาแตงนวนินายเลนนี้ไคควย

การบรรยายจาก ผู้แต่งบรรยายตามที่แอนน์เห็น คิค และวิจารณ์บางสิ่ง
 บางอย่างผู้อ่านก็คงเห็นด้วยกับแอนน์ แต่บางอย่างก็คงจะไม่เห็นด้วย แอนน์เป็น
 ชาวต่างชาติ มีขนบธรรมเนียม ประเพณี มีวัฒนธรรมและมารยาททางสังคม รวม
 ทั้งความเป็นอยู่และนิสัยประจำชาติแตกต่างไปจากคนไทย เพิ่งเข้ามาเมืองไทย
 เพียงปีเดียว ย่อมยังไม่เข้าใจภูมิหลังความเป็นมาของสังคมไทยที่มีอิทธิพลต่อ
 บุคลิกภาพ ลักษณะนิสัยของคนไทย ทำให้คนไทยเป็นอย่างที่แอนน์มองเห็นในปัจจุบัน
 แอนน์จึงไม่เข้าใจว่าทำไมคนไทยจึงเฉื่อยช้า มีความสันโดษ มักน้อย ซาคความ
 ทะเยอทะยาน ไม่เคือรอนกับสภาพความเป็นอยู่ ไม่ชอบการโต้แย้ง ไม่เห็น
 คุณค่าของเวลา ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นลักษณะที่มองเห็นทั่วไปในสังคมไทย และเป็น
 ผลมาจากอิทธิพลของสังคมในอดีต เพราะลักษณะนิสัยของคนยอมเป็นผลมาจาก
 ปัจจัยหลายประการทางสังคม ปัญหาเหล่านี้บางประการก็เป็นเรื่องที่ตอบไคยาก
 การอ่านนวนินายเรื่องนี้จึงเหมาะสำหรับจะส่งเสริมให้อ่านวิเคราะห์พฤติกรรมของ
 คนไทยมาจากสาเหตุอันใดบ้าง เป็นการคิดหาคำตอบให้แอนน์และให้ตัวเอง
 เพราะในเรื่องนี้ผู้แต่งไม่ไคตอบปัญหาไว้หมดทุกประการ

อารมณ์และบรรยากาศ

อารมณ์และบรรยากาศของนวนินายเรื่องนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพสิ่งแวดล้อมที่
 แอนน์ประสบเป็นส่วนใหญ่ ผู้แต่งเน้นที่อารมณ์ของแอนน์ต่อสิ่งเร้าภายนอก ด้วย
 การบรรยายโดยตรงบอกความรู้สึกสื่อนำปฏิริยาของแอนน์ และโดยทางอ้อม คือ
 ผู้อ่านจะสังเกตจากน้ำเสียงการบรรยายความคิดเห็นของแอนน์ต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ
 ทำให้ผู้อ่านเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของแอนน์ตลอดเวลาในขณะที่เรื่องดำเนินไป
 ผู้อ่านจะทราบไคไม่ยากกว่าขณะใดแอนน์โกรธ อีค้อคใจ เปื้อหนาย เงียบเหงา

พอใจ แปลกใจ ฯลฯ การแสดงอารมณ์ของแอนน์ทำให้ผู้อ่านมองเห็นความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคนไทยกับคนอเมริกันมากยิ่งขึ้น และทำให้แนวคิดของนวนิยายเรื่องนี้เด่นชัดขึ้นด้วย

ความคิดเห็นและความรู้สึกของแอนน์มักจะขัดแย้งกับคนไทยเสมอ แอนน์ไม่พอใจในความใจเย็น การละเลยเพิกเฉย การเก็บอารมณ์ไว้เกินไปของคนไทย จนแอนน์รู้สึกแปลกใจและเข้าไม่ถึงอารมณ์ที่แท้จริงของคนไทย โดยเฉพาะการยิ้มของคนไทยที่บางครั้งก็ดูไม่มีความหมาย ไม่บริสุทธิ์ใจ และไม่ใช้จะแสดงว่าสບอารมณ์เสมอไป บางทีคนไทยมีอารมณ์ขันในสภาวะที่แอนน์ไม่เห็นน่าขัน เช่น ในขณะที่โดยสารรถยนต์ คนเบียดเสียดกันแน่นขนัด กระเป๋าารถคนผู้โดยสารทั้งข้างหน้าข้างหลังให้ซิกใน คนไทยก็ยังมีอารมณ์ขันพอที่จะเปรยว่า

"ขึ้นข้างหน้าก็บอกให้ไปข้างหลัง ขึ้นข้างหลังก็บอกให้ไปข้างหน้า ทำไม่ถูกวะ" ผู้โดยสารชายคนหนึ่งหัวเราะขึ้น ทำให้คนอื่น ๆ พลอยยิ้มไป

(หน้า ๗๕)

สภาพความเป็นอยู่อีกหลายประการที่แอนน์คิดว่าคนไทยน่าจะเดือดร้อน และคิดหาทางปรับปรุงแก้ไข แต่ก็จะไม่มีใครสนใจ แอนน์ไม่พอใจที่รัฐบาลทุ่มเทสร้างความสะดวกให้แต่ในกรุงเทพฯ ไม่เหลียวแลความทุกข์ยากของคนในชนบท แต่คนไทยในชนบทก็ดูจะไม่เดือดร้อนในเรื่องนี้ หรือบางคนก็มองปัญหาว่าเกินอำนาจของตนจะแก้ไข แอนน์โกรธในความไม่จริงจังแน่นอนของคนไทย ไม่ว่าเรื่องเล็กน้อยหรือเรื่องสำคัญ โกรธในความละเลยเพิกเฉย คนไทยคนเดียวทำให้ผู้โดยสารอื่น ๆ ต้องคอยหวั่นวิตก แต่ก็ไม่มีการเดือดร้อน ภารโรงกอดอกเล็กเรียนก่อนเวลา ทุกคนรู้และแสดงอาการขบขัน แต่ไม่มีใครห้ามปรามแก้ไข พอคาเฟ่ตะโกนโฆษณาสินค้าอย่างขู่มขู่ขมขื่นขมขื่นขมขื่น คนไทยก็ยังอดสู้อุดหนุนซื้อสินค้าบนรถไฟมีคนนำไก่ ะนี่ ขึ้นมาเป็นต้นว่าราคาแพงเดือดร้อน แต่ก็ไม่มีการสนใจเดือดร้อน ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นความรู้สึกที่ขัดแย้งระหว่างแอนน์กับคนไทยทั้งสิ้น

ทางคานบรรยากาศจะเห็นว่าผู้แต่งเน้นบรรยากาศภายในโรงเรียนมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นบรรยากาศคานมนุษย์สัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในโรงเรียน และ

บรรยากาศทางด้านการเรียนการสอน การบริหารงาน แอนน์สังเกตเห็นว่าอาจารย์ใหญ่กับครูภายในโรงเรียนนั้นไม่เป็นกันเองนัก แม้จะอยู่ในเวลารับประทานอาหารหรือเวลาที่ควรจะพูดคุยกันได้อย่างกันเองที่สุด อาจารย์ใหญ่จะผูกขาดการพูดเพียงผู้เดียว คนอื่น ๆ เพียงแต่รับฟังและโต้ตอบเท่าที่จำเป็น ไม่มีการคัดค้านโต้แย้งต่อหน้า จะมีก็แต่เมื่ออยู่ลับหลังเท่านั้น ผู้ชายกับผู้หญิงจะแยกกลุ่มกันอยู่เสมอไม่ว่ากิจกรรมใดทั้งในงานรื่นเริงสนุกสนาน และในโอกาสที่เป็นพิธีการ ครูผู้หญิงจะวางตัวจนเป็นที่เกรงขามของผู้ชายทั้งหลาย ไม่มีใครกล้าเข้าไปใกล้พูดคุยสนทนาเล่นด้วยได้

บรรยากาศทางการปกครองมีความขัดแย้งกันอยู่เสมอระหว่างอาจารย์ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้บริหารกับคณาจารย์ และทุกคนจะไม่มีความคิดเห็นตรงกับอาจารย์ใหญ่นอกจากนี้ยังมีความขัดแย้งกันอยู่ระหว่างความเป็นระเบียบกับความไม่ระเบียบภายในโรงเรียน การแต่งกายของนักเรียน การแสดงคารวะต่อครู การเข้าแถวเคารพธงชาติและสวดมนต์ตอนเช้า แสดงถึงความไม่ระเบียบ แต่ในขณะเดียวกันอาจารย์ใหญ่ยอมให้คนนำของไปขายในท้องซุกรการ ครูบางคนนำอาหารเข้าไปรับประทานในห้องพักทำให้กลิ่นอาหารรบกวนคนอื่น ครูนอนหลับในเวลาราชการหรือทำกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวกับการเรียนการสอน

บรรยากาศการเรียนการสอนค่อนข้างน่าเบื่อ และไม่ได้ผลอย่างที่แอนน์ตั้งใจ นักเรียนที่มองดูภายนอกเรียบร้อย แต่ลับหลังครูอาจจะทำในสิ่งที่คาดไม่ถึง เช่น เขียนภาพอุจาดตา คำครุ ประทับรอยเท้าบนกระดานดำ ฯลฯ บรรยากาศในเวลาสอบเป็นไปอย่างเคร่งเครียด คอยจับผิด ครูที่เคร่งครัดในการคุมสอบมักถูกนักเรียนซู่ทำร้าย ถูกทำลายทรัพย์สิน "อรุณนัย" ได้ทำให้เหตุการณ์รุนแรงถึงขั้นมีนักเรียนฆาตกรรมครู

ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่าบรรยากาศภายในโรงเรียนนั้นมีอิทธิพลมากต่อการเรียนการสอนและการปกครอง เมื่อเกิดความขัดแย้งไม่พอใจกันขึ้น ทุกคนมักจะโทษแต่ละเลขนานที่ระเบียบวินัย แต่ละคนทำตามความพอใจ ทำให้ระบบการบริหารการปกครองเสียไปด้วย เรื่องมนุษยสัมพันธ์ของบุคคลทุกระดับทุกฝ่ายใน

โรงเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก การที่ผู้แต่งกล่าวถึงปัญหาภายในโรงเรียนได้อย่างกว้างขวางเกือบทุกแง่ทุกมุม ก็คงจะไต่มาจากประสบการณ์ของผู้แต่งเอง และบรรยากาศภายในโรงเรียนก็เป็นความรู้สึกที่ผู้แต่งเก็บซ่อนอยู่ ผู้แต่งเป็นคนพุ่มนอยจึงระบายความรู้สึกออกมาทางการเขียนนวนิยาย ดังที่ผู้แต่งเคยกล่าวไว้ในกำรบรรยายที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลาว่า "การเขียนนวนิยายเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้ไม่เป็นโรคจิต"^๕ และอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้แต่งขอย้ายไปประจำอยู่โรงเรียนอื่น

นอกจากการบรรยายให้เห็นบรรยากาศโดยทั่วไปภายในโรงเรียนแล้วยังบรรยายให้เห็นบรรยากาศเฉพาะเหตุการณ์ตามสภาพแวดล้อมที่แอนน์ประสบด้วย บางสถานการณ์ก็บรรยายอย่างละเอียดลออ เช่น บรรยากาศที่แอนน์นั่งรถไฟไปกับคุณอรเพ็ญและคุณทิพย์สุคนธ์ (หน้า ๑๓๘ - ๑๔๘) เป็นบรรยากาศที่ไม่น่าพอใจสำหรับแอนน์ ผู้โดยสารทุกคนพยายามยัดกรอที่นั่งให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ใกล้เคียงกันจนน่ากระเด็นเปื้อนแอนน์ ขณะนี้ห้อยโหนอยู่เหนือศรีษะ คนขายของ คนชอทาน ล้วนแตกอกรวามรำคาญทั้งสิ้น แต่คนอื่น ๆ ก็จะไม่เคียดรอนคอสภาพเช่นนั้น ผู้แต่งต้องการแสดงให้เห็นอาการคุดกายของคนไทยในทุก ๆ เรื่อง แม้แต่ในเรื่องที่เจ้าหน้าที่รถไฟเรียกเก็บเงินจากผู้โดยสาร เป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวง ทุกคนก็ยินยอมจ่ายให้โดยไม่ซักไซ้แต่ประการใด

บรรยากาศในพิธีรณรงค์งาน พิธีบวช เป็นบรรยากาศที่ซัดกับความรู้สึกของแอนน์อย่างยิ่ง ในพิธีรณรงค์ที่ทุกคนจะยื่นแขนกดับทำสีหน้าเคร่งขรึมได้อย่างพร้อมเพรียงกัน

บรรยากาศทางสังคมในจังหวัดที่แอนน์อยู่ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีค่ายทหารอเมริกัน มีบาร์ไนท์คลับ ครูผู้หญิงต้องระมัดระวังการแต่งกาย เพื่อแยกตัวเองออกจากผู้หญิงอีกประเภทหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าบรรณนิยามการแต่งกายเป็นเครื่อง

^๕"ดาวจริยา", อ้างถึงปาฐกถาของอาจารย์อรุณ นนทแก้ว จากคำนำในหนังสือนวนิยายเรื่อง "อุคมการบนเส้นขนาน".

บอกระดับชั้นทางสังคมของคนได้ และบอกให้ทราบค่านิยมการแต่งกายในยุคปัจจุบัน
ควยว่า การนุ่งกางเกงขายาวในบางโอกาสก็ถือว่าไม่เหมาะสม ไม่สุภาพ

บรรยายกาศทางการเมือง ผู้แต่งแสดงให้เห็นว่าคนไทยไม่ชอบวิจารณ์เรื่อง
การเมือง แต่ไม่ได้แสดงสาเหตุให้ทราบว่าเนื่องมาจากอะไร จากความไม่สนใจ
หรือเพราะถูกจำกัดสิทธิในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง หรือไม่ชอบการโต้
เถียงอย่างรุนแรงตามนิสัยของคนไทย

จะเห็นว่าอารมณ์และบรรยากาศส่วนใหญ่ของเรื่อง เป็นไปในลักษณะขัดแย้ง
ตั้ง เครียดในอารมณ์ของแอนน์อยู่เกือบตลอดเวลา จนเห็นได้ชัดว่าผู้แต่งมีเจตนา
จะสร้างอารมณ์และบรรยากาศของเรื่องให้สนองกับจุดประสงค์ของผู้แต่ง และสอดคล้อง
คลอไปกับแนวคิดที่สำคัญคือ ต้องการแสดงให้เห็นความขัดแย้งทางความคิด และการ
ปฏิบัติคนระหว่างคนไทยกับคนอเมริกัน และต้องการให้เห็นขอบปรองในอุปนิสัยของคน
ไทยหลายระดับชั้นสังคม หลายอาชีพ ความคิดเห็นของแอนน์กับคนไทยจึงเสมือน
เส้นตรงสอง เส้นที่ลากขนานกันตลอดเวลาตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง

ตัวละคร

ไคกล่าวแล้วว่านวนิยายเรื่องนี้ มุ่งจะแสดงฉากซึ่งเป็นภาพสังคมไทย
มากกว่าจะแสดงพฤติกรรมของตัวละคร ตัวละครจึงเป็นส่วนประกอบให้ฉากสมบูรณ์
ขึ้นเท่านั้น ตัวละครที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินเรื่องมีดังต่อไปนี้

แอนน์

แอนน์ ผู้แต่งได้วาดลักษณะและบุคลิกภาพของแอนน์ไว้ว่า แอนน์เป็นเด็กสาว
อยู่ในเกณฑ์วัยรุ่น รูปร่างสูงแก่ง่าง ผมหสีทอง คาสีฟ้าแกมเขียว แอนน์มาจาก
ครอบครัวที่มีฐานะปานกลาง ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบช่วยตัวเอง จึงอดทนได้
กับสภาพความเป็นอยู่ของตัวเองในเมืองไทย แอนน์เป็นคนช่างคิดช่างสังเกต และ
สนใจสิ่งรอบตัวเสมอ แอนน์ได้มีโอกาสท่องเที่ยวไปเกือบทุกภาคของประเทศไทย
ได้รู้จักคนไทยหลายระดับชั้น หลายอาชีพ และได้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของคนไทย
เกือบทุกจังหวัดทั้งในเมืองและชนบท

ทางค่านิสัยการแสดงออก เนื่องจากแอนน์เป็นคนมีความเชื่อมั่นในตัวเองมาก จึงไม่ชอบให้ใครแสดงความเป็นห่วงหรือเอาใจใส่แอนน์เป็นพิเศษ ลักษณะนิสัยเช่นนี้ขัดกับคนไทยมาก ความเชื่อเพื่อของคนไทยจึงเป็นที่รำคาญของแอนน์อย่างยิ่ง นอกจากนี้แอนน์ยังเป็นคนโกรธง่าย ไม่รู้จักระงับความโกรธ ชอบการพูดตรงไปตรงมา ชอบการแสดงความคิดเห็น แอนน์ปรารถนาจะให้คนไทยปรับปรุงสังคมไทยให้ดีขึ้น แต่ข้อเสนอแนะของแอนน์ก็เป็นเพียงข้อเสนอที่คนไทยรับฟังด้วยอาการยิ้ม หรือไม่ก็แสดงอาการทอแท้ให้เห็นว่าเป็นเรื่องแก้ไขยาก ซึ่งทำให้แอนน์ไม่พอใจ สิ่งที่แอนน์ไม่ชอบอย่างยิ่งก็คือ อาการยิ้มของคนไทยที่ไม่มี ความหมาย บางครั้งก็แสดงถึงการไม่สบอารมณ์ เป็นการยิ้มที่ไม่บริสุทธิ์ใจ

แอนน์เป็นชาวอเมริกันที่มีความเจริญทางวัตถุ จึงเห็นว่าสังคมไทยยังล่าหลังทางเทคโนโลยีอย่างมาก ความเป็นอยู่ที่ขาดแคลนเครื่องอำนวยความสะดวก การไร้แรงงานคนและสัตว์แทนเครื่องจักร ยวดยานพาหนะเก่าคร่ำคร่า ล้วน เป็นสิ่งที่แอนน์รู้สึกอนาถใจและถูกคนไทยอยู่บ้าง ในการที่คนไทยไม่คิดจะปรับปรุงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

การมองปัญหาของแอนน์บางครั้งสะท้อนให้ผู้อ่านเห็นได้ว่า เป็นการมองอย่างผิวเผิน ไม่ไต่ถามให้ลึกลงไปถึงสาเหตุ เงื่อนไข และความจำเป็นที่ทำให้คนไทยเป็นอย่างที่แอนน์เห็น พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ยอมมีสาเหตุ และสาเหตุ ย่อมเกิดจากองค์ประกอบต่าง ๆ รวมทั้งสภาพทางสังคมด้วย แต่แอนน์ไม่มีที่ท้าว จะค้นหาสาเหตุของพฤติกรรมของคนไทยเลย ถ้าจะเปรียบเทียบการมองปัญหาของแอนน์กับการมองปัญหาของ "ตันสว่างอู" ในเรื่อง "จดหมายจากเมืองไทย" ของ "โบคัน" แล้ว จะเห็นว่า "ตันสว่างอู" มองปัญหาได้ลึกซึ้งกว่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ "ตันสว่างอู" เป็นคนจีน มีชนบทรรมนิยมประเพณีและค่านิยมแบบชาวตะวันออกคล้ายคลึงกับคนไทย และได้มาอยู่เมืองไทยนับชั่วอายุคน ส่วนแอนน์ยังเป็นเด็กเกินไป มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่แบบอเมริกันที่ห่างไกลจากคนไทยมาก และมาอยู่เมืองไทยเพียงปีเดียว การมองปัญหาจึงไม่ลึกซึ้งดังกล่าวแล้ว

อาจารย์ใหญ่

อาจารย์ใหญ่ เป็นตัวละครที่ผู้อ่านจะมองเห็นบุคลิกภาพได้โดยผ่านทาง สายตาแอนนบาง จากการบรรยายของผู้แต่งบาง และจากบทสนทนาของตัวละคร บางประกอบกัน อาจารย์ใหญ่เป็นบุคคลที่มีทั้งส่วนดีและส่วนบกพร่อง แต่มีส่วน บกพร่องมากกว่าส่วนดีตามสายตาของแอนน ส่วนบกพร่องทางค่านุคลิกภาพก็คือ อาจารย์ใหญ่มักจะพุดไปพร้อมกับการหัวเราะ บางที่ไซ้ไม่จิมฟันในขณะที่พุดคุยกัน การสนทนาจำกัคอยู่ในเรื่องส่วนตัวของคุณสนทนาหรือบุคคลที่พุดถึง ชอบพุดสอเสียด เห็นแก่ตัว ประชดประชัน และผูกขาดการพุดเสียคนเดียว

คานการบริหาร อาจารย์ใหญ่ชอบที่จะพิจารณาตัดสินปัญหาต่าง ๆ เองโดยไม่รับฟังความคิดเห็นของคณาจารย์ จูจี้และก้าวภายในหน้าที่การปฏิบัติงานของ คนอื่น ชัดขวางแสดงอาการไม่พอใจในการจัดกิจกรรมพิเศษ ใช้อำนาจเผด็จการ ในการปกครอง ต้อนรับข้าราชการผู้ใหญ่ที่มาตรวจโรงเรียนแบบผักชีโรยหน้า ฯลฯ

ทางคานมนุษยสัมพันธ์ อาจารย์ใหญ่สนใจเรื่องส่วนตัวและความประพฤติ ของผู้อื่นมากเกินไป ทำในสิ่งที่ไม่ถูกกาลเทศะ เช่น ไปเยี่ยมแอนนในขณะที่จะไป บอกให้แอนนมารับโทรศัพท์ แสดงการเห็นแก่ตัวด้วยการชอบบ้านพักทั้งที่มีบ้านของ ตัวเองอยู่แล้ว ไม่เป็นผู้ใหญ่ที่น่านับถือตามสายตาของแอนน

ส่วนดีของอาจารย์ใหญ่ที่แอนนเห็นก็คือ มีความเมตตาเห็นใจผู้อื่น เช่น ในงานศพของครูอินสร อาจารย์ใหญ่ได้สั่งให้ไซ้คอกไม้สดทั้งหมด เพราะรู้ว่าผู้ตาย ชอบ แต่แอนนก็สงสัยว่า ทำไมจึงทำก็เอาตอนที่สายไปแล้ว

ตัวละครในนวนิยายเรื่องนี้ นอกจากที่กล่าวถึงแล้วยังมีตัวละครประกอบ อีกมาก แต่ส่วนใหญ่ไม่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง และมีพฤติกรรมน้อย จึง ไม่น่ามาวิเคราะห์ ตัวละครส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นแบบบุคคล (Type) มากกว่า ปัจเจกบุคคล (Individual) แอนนเป็นแบบอย่างของคนอเมริกันที่ได้มาอยู่ เมืองไทย ความรู้สึก ความคิดเห็น ตลอดจนอุปนิสัยของแอนนก็เป็นแบบชาวอเมริกัน ตามจินตนาการของผู้แต่ง แอนนจึงเป็นอเมริกันที่ผู้แต่งวาดขึ้นตามประสบการณ์ผสม กับจินตนาการ ส่วนอาจารย์ใหญ่เป็นแบบอย่างของผู้บริหารโรงเรียน และผู้บริหาร

การศึกษาที่มีส่วนบกพร่องมากกว่าส่วนดี อาจารย์อื่น ๆ เช่น คุณแรมสมร คุณอรเพ็ญ คุณทิพย์สุคนธ์ ฯลฯ เป็นแบบอย่างของครูทั่วไปที่อ่อนน้อมเชื่อฟังผู้บังคับบัญชา เมื่อออกสอน นินทาลับหลัง ชอบรับฟังมากกว่าการแสดงความคิดเห็น และมีกระวังเรื่องการวางตัวให้เหมาะสมกับอาชีพครูอยู่เสมอ

คุณปองพิชัย เป็นแบบอย่างของคนไทยที่มีรสนิยมแบบอเมริกัน ทั้งทางด้านความเป็นอยู่ การแต่งกาย การวางตัว และการเลือกอาชีพ

ร.ต.อ. สุระ เป็นแบบอย่างของข้าราชการที่ต้องแยกครอบครัวจากภรรยา และลูกไปรับราชการต่างจังหวัด ยอมรับความหวาเหวจนไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น กลายเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของสังคมไทย

คุณเคนทวง เป็นแบบอย่างของข้าราชการที่มีโอกาสจะฉ้อราษฎร์บังหลวง ไถงาย และมีภรรยาคอยสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง เป็นลักษณะของข้าราชการที่มักจะประพฤติผิดในเรื่องนี้ และคุณเคนทวงก็พูดอย่างเดียวกับผู้ชายทั้งหลายว่า "ถ้าเอาแล้ว ต้องเอาที่เดียวไทรวยเลยครับ เอานิด ๆ หน่อย ๆ ออย่าเอาดีกว่า เสียชื่อเสียงพอ ๆ กัน..." (หน้า ๓๔๓)

กลวิธีการเสนอตัวละคร ผู้แต่งให้แอนน์เป็นจุดศูนย์กลางของเรื่อง ตัวละครอื่น ๆ ปรากฏแก่สายตาผู้อ่านโดยผ่านสายตาแอนน์เป็นส่วนใหญ่ การเรียกชื่อตัวละคร เรียกตามแอนน์ทุกคน ลักษณะเช่นนี้เหมือนเรื่อง สี่แผ่นดิน ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช คือ ผู้แต่งเรียกชื่อตัวละครตามที่แม่พลอยเรียก เช่น คุณเปรม ตาอ่อน ตาอื่น ฯลฯ การบรรยายบุคลิกภาพนิสัยของตัวละคร บรรยายตามสายตาของแอนน์ ผู้อ่านจะทราบได้ไม่ยากกว่าแอนน์นิยมชมชอบ หรือไม่นิยมชมชอบใครบ้าง ใครเป็นคนคิดคนเลวอย่างไร เป็นไปตามสายตาแอนน์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สายตาผู้แต่งเอง การบอกอุปนิสัยของตัวละครโดยตรงเช่นนี้ ผู้อ่านบางคนอาจไม่ชอบเพราะน่าเสียดหรือหางเสียง (Tone) ของผู้แต่งจะมีอิทธิพลต่อการวิเคราะห์ตัวละครของผู้อ่านได้

กลวิธีการสร้างตัวละคร ผู้แต่งใช้เทคนิคการสร้างตัวละคร และทำให้เห็นลักษณะนิสัยของแต่ละคนชัดเจน โดยให้ตัวละครมีลักษณะตรงข้าม (Contrast)

กันเป็นคู่ ๆ เพื่อเปรียบเทียบกันบ้าง เพื่อส่งเสริมให้เห็นบุคลิกภาพของกันและกัน
เคนซัทซึนบาง กังเซน

แอนน์ และ เมย์ เป็นอเมริกันเหมือนกัน แต่ให้มีพื้นฐานทางจิตใจต่างกัน
ฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน มีประสบการณ์ต่างกัน จึงมีความอดทนเข้มแข็งไม่เท่า
กัน เมย์จึงเป็นตัวละครที่ผู้แต่งสร้างขึ้น เพื่อเปรียบเทียบให้ผู้อ่านเห็นความอดทน
เข้มแข็งของแอนน์มากยิ่งขึ้น

อาจารย์ใหญ่กับอาจารย์แรมสมร เป็นตัวละครที่มีบุคลิกภาพตรงกันข้าม
ยิ่งอาจารย์ใหญ่มีบุคลิกภาพที่น่าเกลียดน่ารังเกียจเพียงใด ก็จะมองเห็นอาจารย์
แรมสมรมีบุคลิกภาพท่าทางที่ผ่องแผ้ว สง่างามมากขึ้นเพียงนั้น และท่านองเดียวกัน
อาจารย์แรมสมรมีขันติต่อวาทะเห็นแก่ตัวของอาจารย์ใหญ่เพียงใด ผู้อ่านก็จะเห็น
อุปนิสัยที่ไม่ดีของอาจารย์ใหญ่มากขึ้น

คุณปองพิชัยกับคุณภัสรา เป็นบุคคลที่แตกต่างกันอย่างตรงกันข้าม ตามที่
ผู้แต่งเปรียบเทียบไว้ว่า "ถ้าจะเปรียบคุณปองพิชัยดังดวงตะวัน สัจจจา ร้อนแรง
และเข้าใกล้แล้วร้อนรนไปหมด แต่มีชีวิตชีวา ในขณะที่เดียวกันที่คุณภัสรา เย็น
นุ่มนวล ดังแสงจันทร์อันอ่อนโยน" (หน้า ๓๒๓) แต่ทั้งสองก็เป็นเพื่อนรักสนิทสนม
กันได้ ผู้แต่งไม่ได้แสดงให้เห็นเหตุผลว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น นอกจากผู้อ่านจะ
สันนิษฐานเองว่า ผู้แต่งคงมีทัศนะว่าอุปนิสัยของคนไม่ใช่อุปสรรคของมิตรภาพ สิ่ง
สำคัญคือ ความจริงใจต่อกัน

เทคนิคการสร้างตัวละครดังกล่าวนี้ จะเป็นเจตนาของผู้แต่งหรือไม่ก็ตาม
แต่เป็นข้อสังเกตของผู้วิเคราะห์เอง ผู้อ่านอาจจะไม่เห็นด้วยตามนี้ก็ได้อีก

ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ ตัวละครในนวนิยายเรื่องนี้ น่าจะมีทั้ง
ตัวละครที่มีตัวตนจริง ตัวละครที่สมมุติขึ้น และตัวละครที่เป็นคนจริงผสมกับจินตนาการ
ของผู้แต่ง ผู้อ่านน่าจะไต่ล่องพิจารณาว่าตัวละครคนใดบ้าง เข้ากับลักษณะดังกล่าว
และตัวละครฝ่ายอเมริกันมีลักษณะนิสัยของคนไทยแฝงอยู่บ้างหรือไม่ ที่เป็นเช่นนี้
เพราะเหตุใด

สไตล์การแต่งและขอกคิดเห็นของผู้แต่ง (Style and Point of View)

สไตล์หรือลีลาทำนองเขียนของผู้แต่ง ที่ควรนำมาพิจารณามีดังต่อไปนี้

๑. การเล่าเรื่องและการลำดับความของเรื่อง
๒. การใช้ถ้อยคำสำนวน
๓. ความละเอียดลออในเชิงบรรยายหรือพรรณนา
๔. อารมณ์ขัน
๕. ภาษาเฉพาะของผู้แต่ง

๑. การเล่าเรื่องและการลำดับความของเรื่อง ในนวนิยายเรื่องนี้

"อรุณมณี" ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบที่เรียกว่า Omniscient คือ ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องในฐานะเป็นบุคคลที่สามที่รู้เห็นเหตุการณ์ ผู้แต่งทำเสมือนเป็นผู้รู้ใจแอนน์ เขาถึงความรู้สึกนึกคิดของแอนน์โดยตลอด ส่วนความคิดความรู้สึกของคนอื่น ๆ นั้น ผู้อ่านจะทราบจากผู้เล่าเรื่องบ้าง จากการสังเกตของแอนน์บ้าง กลวิธีการเล่าเรื่องของ "อรุณมณี" แตกต่างไปจากนวนิยายเรื่องอื่น ๆ ที่มีแนวคิดของเรื่องคล้ายคลึงกัน เช่น เรื่อง "จดหมายจากเมืองไทย" ของ "โบตัน" และเรื่อง "Judy in the Orient" ของ B. Gardner ที่ "อมราวดี" แปลเป็นภาษาไทยให้ชื่อว่า "หม่อมในเมืองแขก" ที่ว่ามีแนวคิดคล้ายคลึงกัน คือ เป็นเรื่องความขัดแย้งของคนที่มีเชื้อชาติและวัฒนธรรมแตกต่างกัน เรื่องทั้งสองดังกล่าว ผู้แต่งให้ตัวเอกของเรื่องเป็นผู้เล่า บรรยายความรู้สึกนึกคิดของตนเองออกมาให้ผู้อ่านทราบ ผู้ที่เคยนวนิยายดังกล่าว จะรู้สึกว่าเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวเอกของเรื่องได้อย่างลึกซึ้ง และถ้าผู้แต่งไม่ประสงค์จะปรากฏตัวให้ผู้อ่านแลเห็น ก็จะซ่อนตัวเองไคอย่างมิดชิด สามารถแยกตัวเองออกจากตัวละครไคงาย เช่น ในเรื่อง "จดหมายจากเมืองไทย" ผู้อ่านจะไม่รู้สึกเลยว่าบุคลิกภาพบางอย่างของ "คันสว่างอุ" เหมือนบุคลิกภาพของคนไทยหรือของ "โบตัน" ผู้แต่งเรื่องนั้น ส่วนเรื่อง "อุคมการบนเส้นขนาน" ผู้อ่านน่าจะไคลองสังเกตได้ว่าผู้แต่งแยกตัวเองออกจากแอนน์ไคสำเร็จหรือไม่ ถ้าผู้อ่านรู้สึกวามบุคลิกภาพบางอย่าง

ของแอนน์มีลักษณะเป็นคนไทย บุคลิกภาพส่วนที่เป็นคนไทย ก็น่าจะเป็นลักษณะของ
 ผู้แต่งเอง เพราะผู้แต่งได้ยอมรับแล้วว่า ความคิดเห็นของแอนน์ที่มีต่อคนไทยนั้น
 ไม่ใช่ความคิดของคนอเมริกันทั้งหมด มีส่วนที่เป็นความคิดของผู้แต่งอยู่ด้วย ดังนั้น
 ถ้าผู้แต่งต้องการแยกตัวเองออกจากตัวละครก็ยอมทำได้ยาก เพราะความรู้สึกนึก
 คิด ทัศนคติ อารมณ์ของคน ย่อมมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพการแสดงออกของแต่ละคน
 ควบ

การเล่าเรื่องของ "อรุณมณี" เป็นการเล่าอย่างตรงไปตรงมา ใช้
 ภาษาตามที่พูดกันในชีวิตประจำวัน การดำเนินเรื่องไม่สลับซับซ้อนมากนัก เป็น
 การเขียนแบบเรียบ ๆ ง่าย ๆ แต่ก็ไม่เยือกเย็น นุ่มนวล เหมือนลีลาการเขียนของ
 "โบตัน" ในเรื่อง "จดหมายจากเมืองไทย" เพราะสำนวนของ "อรุณมณี" เป็น
 สำนวนที่เหน็บให้เจ็บ ยั่วให้โกรธ และยั่วให้คิด ไม่ใช่อ่านแล้วผ่านไป ซึ่ง
 ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้แต่ง

ถึงแม้การลำดับเรื่องจะคล้ายกับการบันทึกเหตุการณ์ประจำวัน แต่
 "อรุณมณี" ได้กำหนดเหตุการณ์ และเรียงลำดับไว้อย่างแบบเนียนว่า จะนำผู้อ่าน
 ไปทางที่ใฝ่ฝัน เพื่อผู้แต่งจะได้ชี้ให้เห็นลักษณะนิสัยของคนไทยได้มากที่สุด โดยไม่
 ทำให้ผู้อ่านรู้สึกตัวว่าเป็นเจตนาของผู้แต่ง และจะเห็นว่าส่วนใหญ่ผู้แต่งสามารถนำ
 เหตุการณ์ต่าง ๆ มาเรียบเรียงไว้อย่างเหมาะสม ไม่ขัดเขิน นอกจากข้อความ
 บางตอนที่ผู้แต่งสรุป และรวมปัญหาต่าง ๆ มาสู่สายตาและความนึกคิดของแอนน์มาก
 เกินไป เช่น ปัญหาสังคมในกรุงเทพฯ (หน้า ๒๑๑ - ๒๑๔) ทำให้ผู้อ่านเห็นชัด
 ว่าเป็นเจตนาของผู้แต่งที่จะพูดถึงปัญหาต่าง ๆ ใหม่มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้ขัด
 กับโครงเรื่องที่กำหนดให้แอนน์มาอยู่เมืองไทยยังไม่ถึงปี ไม่น่าจะรู้เห็นปัญหาได้
 กว้างขวางเพียงนั้น ถ้าผู้แต่งทำให้เป็นบทสนทนาบอกเล่าของคนไทย แทนที่จะ
 ให้เป็นความนึกคิดของแอนน์เอง จะทำให้ใกล้เคียงความจริงยิ่งขึ้น

เพื่อไม่ให้เนื้อเรื่องแห้งแล้งเกินไป ผู้แต่งได้นำปัญหาความรักระหว่าง
 แอนน์และรอยตำรวจเอกสุระ มาสอดแทรกไว้ในเหตุการณ์ของเรื่องด้วย และได้
 หักมุมในตอนท้ายว่า ฝ่ายชายมีภรรยาและลูกมากก่อนแล้ว ทำให้ผู้อ่านบางคนคิดว่า

ว่า เรื่องนี้จะจบลงด้วยการแต่งงานของแอนน์ผู้มีความคาดหวัง เหตุการณ์ตอนนี้ ทำให้เรื่องมีรสชาติขึ้น และไม่ผิดไปจากชีวิตมนุษย์ปุถุชนที่มีโอกาสจะประสบกับความ รักและความผิดหวังในความรักได้ทุกเมื่อ การแทรกเหตุการณ์ตอนนี้ เป็นโอกาสให้ ผู้แต่งไต่ถลาไปถึงปัญหาอีกบางประการ เช่น ปัญหาการแต่งงานระหว่างคนต่างชาติ ต่างศาสนา กัน ปัญหาการแยกครอบครัวของสามีภรรยา เป็นต้น

การที่ผู้แต่งใช้กลวิธีการเล่าเรื่องอย่างธรรมดา มีผลทำให้นวนิยายเรื่องนี้ มีลักษณะเป็นนวนิยายประเภท Realistic Novel มากขึ้น โดยเฉพาะในตอนจบ ผู้แต่งปิดเรื่องโดยแสดงให้เห็นว่า เหตุการณ์ทุกอย่างยังคงดำเนินต่อไปเหมือนเดิม จนน่าสงสัยว่า ต่อไปภายหน้าจะมีอะไรเปลี่ยนแปลงในทางดีขึ้นหรือไม่ การจบเรื่องของ "อรุณมณี" เป็นการกระตุ้นให้ผู้อ่านคิดว่า ถึงเวลาหรือยังที่จะปรับปรุงตัวเองและสังคมไทยให้ดีขึ้นเสียที หรือจะปล่อยให้หูกมการต่าง ๆ อยู่บนเส้นขนานต่อไป

นวนิยายเรื่องนี้ ถ้าพิจารณาจากเนื้อเรื่อง กลวิธีการแต่ง ตลอดจนสำนวน ภาษาที่ใช้ ก็จะเห็นว่าไม่ซับซ้อนเทิ่งคดที่จะให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านได้ คุณค่าของนวนิยายเรื่องนี้อยู่ที่ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้แต่ง ซึ่งอาจจะตรงหรือไม่ตรงกับความคิดเห็นของผู้อ่านก็ได้ ทั้งนี้ผู้แต่งก็คงจะไม่สนใจว่าใครจะเห็นด้วยหรือไม่ แต่สิ่งที่ผู้แต่งประสงค์คือ ต้องการให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของตัวเอง ภาพของสังคมไทยที่ยังบกพร่อง ผู้อ่านที่มีประสบการณ์ใกล้เคียงกับผู้แต่งจะ เข้าถึง เจตนาและความตั้งใจจริงของผู้แต่ง ได้มากกว่าผู้อ่านที่มีประสบการณ์แตกต่างออกไป

๒. การใช้สำนวนภาษา ข้อที่ทำให้นวนิยายเรื่องนี้แตกต่างไปจากนวนิยายทั่วไปก็คือ ผู้แต่งไม่พยายามแยกสำนวนการบรรยายให้ต่างไปจากสำนวนการสนทนา และสำนวนภาษาที่ใช้ก็ไม่ไค้ขัดเกลามากนัก คิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร ก็บรรยายออกมาตามนั้น การผูกประโยคของภาษาที่ใช้ในนวนิยายเรื่องนี้ จึงเป็นไปตามวิธีการพูดและการคิดของผู้แต่ง จนมีผู้วิจารณ์ว่า "อรุณมณี" เขียนเหมือนคุยให้เพื่อนสนิทฟังอย่างตรงไปตรงมา ลักษณะเช่นนี้ถ้าจะถือว่าเป็นข้อบกพร่องในการแต่งก็น่า

จะได้ ถ้าผู้แต่งบรรยายเรื่องด้วยภาษาเขียนแทนที่จะใช้ภาษาพูด จะทำให้การเล่าเรื่องเป็นที่น่าสนใจน่าเชื่อถือ ทำให้รู้สึกว่าคุณเล่าวางตัวเป็นกลาง ไม่ได้เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และทำให้ผู้แต่งแยกตัวเองออกจากตัวละครได้งายด้วย

ถึงแม้ส่วนวนภาษาส่วนใหญ่จะคาด ๆ ฟั่น ๆ แต่ก็ยังมีบางตอนที่แฝงความคิดที่คมคายไว้ ดังตัวอย่างที่รวบรวมมาดังนี้

๒.๑ ตัวอย่างส่วนวนคมคาย เช่น

"โรงพยาบาลที่เมย์จะมาทำงานอยู่ตลอดระยะเวลาสองปี ตั้งอยู่ตรงหน้า แอนนารู้ใจควยเห็นกำแพงสูงตระหง่านอยู่ ณ ที่นั้น สถานที่ราชการในเมืองไทยมักมีกำแพงสูงล้อมรอบบริเวณเสมอ" (หน้า ๑๖)

คำว่า "กำแพง" ในที่นี้ผู้แต่งอาจจะประสงค์ให้ความหมายเป็น ๒ นัยคือ ความหมายตามอรรถ (Denotation) หมายถึงรั้วที่ล้อมรอบบริเวณ และความหมายโดยนัย (Connotation) หมายถึงการแบ่งชั้นทางสังคมระหว่างข้าราชการกับบุคคลธรรมดา ซึ่งเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของสังคมไทย โดยเฉพาะในชนบทและตามหัวเมือง

"ผู้ใหญ่ยอมเป็นที่รักทุกเมื่อ หากมีน้ำใจ" (หน้า ๔๐๓)

คำว่า "ผู้ใหญ่" ในที่นี้หมายถึงผู้บังคับบัญชา ผู้มีตำแหน่งหน้าที่ทางการงานสูงกว่า

"องค์การสังคมสงเคราะห์ที่ก่อตัวขึ้นโดยไม่มีลายลักษณ์อักษร โดยไม่เป็นทางการนี้ เป็นโครงสร้างของสังคมเหนียวแน่นที่เคียว" (หน้า ๑๐๗)

คำว่า "องค์การสังคมสงเคราะห์" ในที่นี้หมายถึง การช่วยเหลือกันในหมู่ญาติ เช่น การส่งเสียเงินทองให้ศึกษาเล่าเรียน ในฐานะเป็นพี่หรือเป็นผู้น้องมีบุญคุณต่อกัน เป็นลักษณะนิสัยอย่างหนึ่งในสังคมไทย

๒.๒ ส่วนวนเปรียบเทียบให้เห็นความหมายชัดเจนขึ้น เช่น

"อาจารย์ก็เหมือนสิ่งสวยงาม เมื่อตั้งอยู่ในที่สูง แลดูไกล ๆ ก็ยากจะหารอยตำหนิได้ แต่เมื่อหยิบยกมาพิจารณาที่ละถาน ๆ อย่างละเอียด ย่อม

เป็นธรรมชาติที่จะพบสิ่งบกพร่อง" (หน้า ๓๓๘)

"พี่ประนอมนั้นเป็นที่รักของคนส่วนใหญ่อยู่ เป็นที่รักของเพื่อนครู และศิษย์ อาจารย์ใหญ่ทนมไม้ไค้ที่เห็นต้นไม้คนนั้นเติบโตใหญ่ขึ้นทุกวัน งอกงามและ เจริญเติบโตอย่างเต็มที่ ในขณะที่อีกต้นกิ่งก้านลา และคอกใบเล็กลง ๆ ทุกวันไป" (หน้า ๔๕๖)

๒.๓ ส่วนวนที่เป็นคติสอนใจ เช่น

"คนที่ปรับตัวเองไม่ได้ ก็เท่ากับคนที่ไม่พัฒนาตัวเอง นับวันแต่จะ ล้าหลัง" (หน้า ๓๕๔)

"ความสนิทสนมนำมาซึ่งความถูกต้อง คุ้มมันไค้" (หน้า ๓๓๘)

"ผู้ที่มีใจตัวเองมากเกินไป บางครั้งจึงกลายเป็นผู้มองकुสิ่งใดด้วย นัยน์ตาเพียงข้างเดียว และโอกาสผิดพลาดย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ" (หน้า ๒๘๕)

๒.๔ ส่วนวนเยาะเย้ย เหน็บแนม ประชดประชัน เช่น เยาะเย้ย ความล้าหลังของสังคมไทยทั้งทางค่านิยม และจิตใจ

"แอนนคิดว่าลักษณะชนบทไทยใกล้เคียงกับชนบทในบ้านเมืองของ แอนน์เมื่อร้อยปีก่อน" (หน้า ๑๖๔)

"แอนนคิดถึงเรื่องอ่านเล่นของนักเขียนยุคเก่า ที่เขียนถึงชีวิต ในเมืองเล็ก ๆ ซึ่งแอนนไม่คิดว่าจะพบเห็นได้เลยในชีวิตจริง แต่ก็ได้พบเห็นจน ได้ในที่นี้ราวกับความฝันนั้น" (หน้า ๑๕๓)

"การขยายยาของเขา สอนให้คนวินิจฉัยโรคเอง สั่งยาเอง บำบัดเอง เป็นทั้งคนไข้ แพทย์ พยาบาล และเภสัชกรไปในตัวเสร็จ และสามารถ กระทำได้อย่างเสรีเสียด้วย" (หน้า ๑๔๒)

ทางคำส่วนวนภาษาในบทสนทนาของตัวละคร ผู้แต่งใช้ส่วนวนตามที่พูด กันในชีวิตจริง ไม่ได้ชักเถลาคัดแปลงมากนัก คำพูดของตัวละครบางคน จึงเหมือนกับคำพูดที่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน การแสดงความคิดเห็นของตัวละคร จะแสดงถึง

อุปนิสัยและบุคลิกภาพของตัวเอง เช่น บทสนทนาของอาจารย์ใหญ่ แสดงถึงความ
 สอครุ สอดเห็น การตัดสินใจอย่างผู้เผด็จการ บทสนทนาของตัวละครฝ่ายที่เป็น
 คนไทย แสดงอาการไม่เคียดกรอนต่อสภาพแวดล้อม คำพูดของตัวละครบางคนให้
 ภาพชัดเจนแก่ผู้อ่าน เช่น คำพูดของชาวอิสาน (หน้า ๑๕๔ และ ๑๕๖) คำพูดของ
 คุณปองพิชัยที่พูดไทยปนอังกฤษ (หน้า ๓๑๓ - ๓๑๔) คำสวดของนักชุกพลอย
 (หน้า ๒๒๑) เป็นต้น

"อรุณมณี" ไม่ได้ใช้บทสนทนาช่วยในการดำเนินเรื่องอย่างนวนิยายทั่วไป
 แต่ใช้เป็นส่วนประกอบของการเล่าเรื่อง คือ บรรยายเรื่องก่อนแล้วใช้บทสนทนา
 เป็นส่วนประกอบ เพื่อแสดงอุปนิสัย และความคิดเห็นของตัวละคร คำพูดบางตอน
 ของตัวละคร ผู้อ่านจะรู้สึกว่ามีคำพูดจากตัวละครผู้อ่านโดยตรง แต่ผู้เล่าหรือ
 ผู้แต่งนำมาดัดยดัดอีกทีหนึ่ง เช่น คำพูดของอาจารย์ใหญ่ (หน้า ๓๓๔) ลักษณะ
 เช่นนี้ทำให้รูปแบบของนวนิยายเรื่องนี้ คล้ายการเขียนบันทึกเหตุการณ์

ส่วนหัวข้อเรื่องที่ตัวละครนำมาสนทนาอภิปรายกัน มีบางตอนที่ค่อนข้าง
 วิชาการ แม้จะแสดงให้เห็นชีวิตประจำวันที่เป็นจริงของตัวละคร แต่เมื่อปรากฏ
 ชำ ๆ บ่อยครั้ง ก็ทำให้น่าเบื่อ และลดความน่าสนใจลงไปมาก

ส่วนวงการบรรยาย ในการบรรยายบางตอน ผู้แต่งใช้สำนวนที่แสดงถึง
 อารมณ์และความรู้สึก เช่น การบรรยายสภาพรถเมลโดยกล่าวว่า

รถประจำทางเป็นรถขนาดเล็ก สีแปรึก มีเส้นตักกันสองเส้น
 ลีตักกันฉับกับตัวรถ ตัวถังคชราภาพ หัวรถมีโคมไฟเพียงดวงเดียว
 เมื่อแอนนขึ้นนั้น รถก็ส่งเสียงครีครวาคมาตุลอุคทางๆ พื้นรถคูคร่าฉิม
 คริม แอนนคิดว่าในขณะที่รถกำลังวิ่ง ๆ ขึ้นส่วนแต่ละส่วนของมันน่าจะ
 หลุดกระจุกกระจายจากกันทีละชิ้น และผู้โดยสารก็เห็นจะผจญภัยมหา
 สนุกแน่นอน (หน้า ๗๗)

หรืออีกตอนหนึ่ง บรรยายลักษณะการแต่งกายของคุณปองพิชัยว่า

ถ้าเพื่อนเดินมาด้วยกันล้วนแต่งกระโปรง กระโปรงคุณ
 ปองพิชัยจะยาว หรือสั้นผิดปรกติกว่าคนอื่น สีสีนจะเคนสะกุกตามาก

กว่าคนอื่น แม้แต่แบบก็จะวามมีสยวระโยงระยางกระตุ้งกระตั้งกว่า
หรือไมเลือ่อกู้คฺุชเวึกชะวากรักรึงกว่า

หน้าตาคุณปองพิชัยนี้ คุปรุกดีสำหรับสาวในเมืองหลวง หรือ
ในบริษัทของชาวตะวันตก หลอนมีคิวที่สองที่สุม มีชอบคาทลาคสี่ระยับ
ริมฝีปากวันละสี และทรงผมพันล็กมโทพาร อยางที่คุดปองพิชัยก็วิจารณ์
ตัวเเองว่า "ทรงอัปสรนครวัด" "ทรงอวโลกิเตศวร" "ทรงโอบปาคิกะ"
เป็นตน

ทรงผมบางวันก็เรียบแข็งไมกระคุดกระคิกเลย และบางวันก็
กระเซอะกระเซิงราวกับบุษบาริมทาง และบางวันคุดปองพิชัยก็ไซผม
ปลอมคักกับหนาคังฉับ (หน้า ๓๑๓)

โดยปรกติในการเขียนนวนิยาย ผู้ประพันธ์จะไม่ใช้สำนวนพูดในการบรรยาย
จะไซแต่เฉพาะในบทสนทนาเท่านั้น แต่สำหรับนวนิยายเรื่องนี้ สันนิษฐานว่าผู้แต่ง
ต้องการแสดงอารมณ์และความรู้สึกของแอนน์ใหญ่อานทราบ ซึ่งอาจจะเป็นอารมณ์
ของผู้แต่งเองควย ถ้าผู้แต่งจะไซกลวิธีให้แอนน์เป็นผู้เล่าเรื่องนี้เอง และใช้คำ
แทนตัวว่า "แอนน์" หรือ "ฉัน" หรือเขียนในรูปของจดหมายหรือบันทึกส่วนตัว การ
ไซภาษาพูดปะปนอยู่ในคำบรรยาย ก็คงไมสะคุดความรู้สึกผู้อานมากนัก

๓. ความละเอียดลออในเชิงบรรยายหรือพรรณนา ในคานการบรรยาย
ฉาก ลักษณะรูปร่างของตัวละคร และความรู้สึกของแอนน์ นับว่าผู้แต่งบรรยายได้
อยางละเอียด สามารถสร้างภาพพจน์ (Figure of Speech) ให้เกิดแกผู้
อานได้ เช่น ภาพความวุ่นวายในขบวนรถไฟ ภาพรถยนต์โดยสารที่เกาคร่าครา
ภาพเหตุการณ์ในพิธีแต่งงาน วันถวายบังคมพระบรมรูปทรงมา เป็นต้น นอกจาก
บรรยายอยางละเอียดแล้ว ยังแทรกความคิดเห็นหรือเชื่อมโยงความนึกคิดไปใน
เรื่องอื่น ๆ ควย

แต่มีเหตุการณ์บางตอนทีอาจเกิดจากความพลั้งเผลอของผู้แต่ง ทำให้
ความคิดเห็นของแอนน์ในเรื่องเดียวกันแต่ครั้งต่างกัน เช่น ความคิดเห็นในเรื่อง
ระเบียบวินัยการแต่งกายของนักเรียน มีกล่าวไว้ในหน้า ๔๓ หน้า ๑๘๑ และ หน้า
๒๕๕ จะพบว่าความเห็นในหน้า ๑๘๑ ขัดแย้งกับข้อความหน้า ๔๓ และหน้า ๒๕๕
คิงจะไคกล่าวคอบในคตอนสรุปในหัวข้อส่วนตัวและส่วนบทพรอง ซึ่งอยู่ในคตอนสุดท้าย

ของการวิเคราะห์

๔. อารมณ์ขันของผู้แต่ง นวนิยายเรื่องนี้ผู้แต่งไม่ได้มีเจตนาจะใช้สำนวนการเขียนแบบนวนิยายยั่วล้อ (Satire) สำนวนส่วนใหญ่เป็นสำนวนเห็นแบบประชดประชันมากกว่าจะเป็นสำนวนที่สร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้อ่าน แต่ก็มีอยู่บางตอนที่ทำให้เห็นอารมณ์ขันของผู้แต่งได้ เช่น

๔.๑ อารมณ์ขันในภาษาพูดของนักเรียน

"อาจารย์ครับ อาจารย์ที่เคยมาคอยอาจารย์ทุกวัน ไปคอยอาจารย์อยู่ข้างล่างแล้ว ถ้าอาจารย์วางใจอาจารย์ลงไปพบอาจารย์ด้วย อาจารย์มีธุระคอยอาจารย์อยู่นานแล้ว" (หน้า ๑๘๔)

๔.๒ อารมณ์ขันในสำเนียงภาษาถิ่น

"จืดหนึ่ครับ จืดมคป่าวซึบ" เขาถามแอนนัซซอ ๗

"ทคไม่มาซึบ เขาจึบไซ้" นักเรียนแจ่งแอนนัซซอถึงเพื่อนของเขา

๔.๓ เห็นแบบนักเคนระบ่า อย่างผู้มีอารมณ์ขัน

"บางคนก็แก่น่าจะนั่งเลี้ยงลูกหลานอยู่กับบ้านมากกว่า บางคนก็เก๊ก หน้าตาจะไม่เกิน ๑๒ ขวบควยเข้าไป สีหน้าของแต่ละคนคุไรชีวิตชีวา คึนหนึ่งจะตองเตนถึงกัรอบหนอ และรอบหนึ่ง ๗ จะไคเงินบันผลล็กเท่าไร เพียงพอกับคาคะโพกเคล็คหรือ" (หน้า ๔๘๗)

๔.๔ กล่าวถึงวันชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ

"... มีตั้งแต่อายุน้อย ๗ - ๘ ขวบ ไปจนใกล้ ๒๐ มาร่วมชุมนุมพิธีสง่างาม เริ่มขึ้นลากว่าเคิมถึง ๑๐ นาที ทามกลางเปลวแตรรอนแรงในยามบาย ลูกเสือตัวน้อยตัวใหญ่เหงอไหลโคลยอยไปตาม ๗ กัน" (หน้า ๓๖๗)

๕. ภาษาเฉพาะของผู้แต่ง การบรรยายบางตอนผู้แต่งนำคำภาษาถิ่นภาษาปากมาใช้ประกอบการบรรยาย ซึ่งโดยทั่วไปไม่นิยมใช้ นอกจากเป็นบทสนทนาของตัวละคร เช่น

"... สุภาพสตรีเหล่านั้น ตั้งคำถามอย่างที่คุณหญิงภาจะตองทอຍ

ว่า "คำถามโง่ ๆ" เป็นต้น (หน้า ๔๖๑)

"เมย์มีลีหน้าสร้อยไปเล็กน้อย และต่อมาก็เปลี่ยนเป็นสั้นขึ้น"

(หน้า ๒๔๔)

"เพื่อน ๆ พันโทนางศัลลวณสวมเสื้อหลากสี ไม่แพ้สตรีเลย เสื้อผ้าสีสคิสที่สนามแข่งมา คุณจะแพ้เรียบเมื่อเห็นเสื้อยืมในวันนี้" (หน้า ๓๗๕)

"แอนน์รู้สึกว่าการพักผ่อนเที่ยว ต่างคนต่างแย่งกันพูดขึ้นมา อีกหลายต่อหลายเรื่องจนน่าขัน แทบจะหาคนฟังไม่ได้เลย" (หน้า ๑๒๗)

"ชุดที่เธอสวมเป็นสีค่าตัดกับสีแสด คุณเก ต้องห้าม แผลกตาเป็นอันมาก" (หน้า ๑๓)

"สตรีไทยยังเป็นพลเมืองระดับหนึ่งครั้งอยู่นั่นเอง" (หน้า ๑๖๖)

ขอคิดเห็นของผู้แต่ง

ในนวนิยายเรื่องนี้ ผู้แต่งได้แสดงขอคิดเห็นส่วนตัวเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ไว้มากหลายประการ ส่วนใหญ่จะแทรกไว้ในความคิดเห็นของแอนน์ ซึ่งเป็นตัวละครที่สำคัญของเรื่อง ขอคิดเห็นของผู้แต่งสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

๑. ขอคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารประเทศ เช่น

๑.๑ การพัฒนาความเจริญที่ไม่หักเหี่ยมกัน ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนกรุงเทพฯ กับคนชนบทแตกต่างกันมาก ผู้เขียนกล่าวว่า "ความเดือดร้อนของผู้คนในนครหลวงจะยิ่งใหญ่กว่าความเดือดร้อนของคนต่างจังหวัด" (หน้า ๒๑๖) และอีกตอนหนึ่งกล่าวถึงความเจริญของกรุงเทพฯ ว่า เป็นศูนย์รวมของความเจริญทุก ๆ ด้าน (หน้า ๒๑๑)

๑.๒ ความแตกต่างกันทางฐานะทางเศรษฐกิจของคนไทย ผู้เขียนกล่าวว่า

รถแล่นผ่านอาคารพาณิชย์มาตุลอุดทาง เป็นที่น่าสลดใจ เมื่อแอนน์เคยผ่านไปทางหลังอาคารโออาเหล่านี้ คือ บ้านเล็ก

บ้านน้อย จมอยู่ในน้ำครำ กองปฏิญญาและกลิ่นอายมต่าง ๆ ชีวิต
ในเมืองใหญ่มักเป็นเช่นนี้หรือไร (หน้า ๒๑๒)

๑.๓ ปัญหาการตรวจรางวัลชิงหลวง ผู้แต่งแสดงให้เห็นว่า ข้าราชการ
ที่คอรัปชั่น ส่วนหนึ่งมาจากการยุยง สนับสนุนของภรรยา กัง เช่นที่ผู้แต่งกล่าวไว้
ในลักษณะนิสัยและบทสนทนาของภรรยาคุณเคนดง (หน้า ๓๔๓)

๒. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษา

๒.๑ ความสามารถทางด้านการเรียนการสอน ระหว่างโรงเรียนใน
กรุงเทพฯ กับโรงเรียนในต่างจังหวัด และปัญหาการแย่งที่เรียนในกรุงเทพฯ
ผู้แต่งแสดงความคิดเห็นไว้ในบทสนทนาของคุณเคนดงว่า

"แต่สมัยนี้ให้ลูกเรียนในกรุงเทพฯกันหมด พ่อแม่ลูกแยก
กัน พ่อแม่อยู่หัวเมือง เอาลูกมาเรียนประจำหรือฝากหอพักอยู่ ผมว่า
นาคิดเหมือนกันนะครับ ปัญหาวิทยุสมัยนี้" คุณเคนดงให้ความเห็น

"หมายความว่าโรงเรียนในต่างจังหวัดไม่ดีกว่าในกรุงเทพฯ
ใช่ไหมคะ" แอนน์สงสัย "ในคุณครู อุปกรณ์การสอนหรืออื่น ๆ"

"ผมว่าไม่ใช่" คุณเคนดงค้าน "เราไม่มีกูรูแบบเซต
การศึกษา หรือจะเรียกได้ว่า เรามีเสรีภาพในเรื่องนี้มากเกินไป
หรือไม่ก็ความเห่อมากกว่าครับ เพราะบางที่โรงเรียนในกรุงเทพฯ
ที่มาเรียนก็ไม่ใช่วิทยุคืออะไรนักหนา ผมหมายถึงบางโรง
นะครับ บางโรงเขาก็เยี่ยมจริง ๆ" (หน้า ๓๔๑ - ๓๔๒)

๒.๒ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการลงโทษนักเรียน จากน้ำเสียงของผู้แต่ง
สังเกตได้ว่า ผู้แต่งเห็นด้วยกับความคิดของครูผู้ปกครองที่ว่า

ถ้าปกครองคนมาก ๆ ไม่ใช่มาตรการให้เกิดขาลงไป
คนโน้นทำไ้แล้วไม่เกิดอะไรขึ้น คนนี้ก็ทำไ้ ครูก็จะไม่คุมอะไร
นักเรียนไ้ (หน้า ๒๔๐)

๒.๓ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของนักศึกษาตอสังคมในอนาคต ผู้แต่ง
แสดงทัศนะสอดแทรกอยู่ในบทสนทนาของ "ชู" ว่า

"เรื่องนักศึกษาอนุหรือ ฉันก็มีความเห็นว่าเขาจะเป็น
ผู้นำชุมชนอย่างแท้จริง แล้วเรวก็คุยกัน ฉันแน่ใจเลยว่าเขาจะ
ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง อย่างน้อยก็โคคิต เซลล์เขายังเล่าให้
ฟังว่า อาจารย์ไทยหลายคนในมหาวิทยาลัยมีความคิดรุนแรง และ
ปรารถนาดีต่อบ้านเมือง และคุณพวกนี้แหละทำงานอยู่เบื้องหลัง
ความคิดของเขาอมมีอิทธิพลต่อคนหนุ่มสาวอยู่มาก แล้วเรวก็คุย
กัน" (หน้า ๓๐๒ - ๓๐๓)

๒.๔ ลักษณะของผู้บริหารหรืออาจารย์ใหญ่ที่ติดตามทัศนะของผู้แต่ง ซึ่ง
ผู้แต่งได้บรรยายไว้ในบุคลิกภาพของอาจารย์ใหญ่คนหนึ่งในโรงเรียนทางภาคใต้
สรุปจากคำบรรยายและบทสนทนา หน้า ๕๒๐ - ๕๒๓ ได้ดังนี้

๒.๔.๑ อุทิศเวลาให้แก่งาน

๒.๔.๒ มีความยุติธรรม ไม่ลำเอียงค้าย ออกติ ๔

๒.๔.๓ มีความเค็ดขาดในการลงโทษ แต่ไม่อาฆาตพยาบาท

๒.๔.๔ ไม่เห็นแก่อามิสสินจ้าง

๒.๔.๕ สอดส่องการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา

๒.๔.๖ มีอารมณ์ขัน

๓. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับชนบประเพณีบางอย่าง

๓.๑ ประเพณีการแต่งงาน ผู้แต่งได้แสดงแง่คิดไว้หลายประการ
เช่น การแต่งกายของเจ้าบ่าว เจ้าสาว ผู้แต่งแสดงไว้ในความคิดของแอนน์ว่า
"เจ้าบ่าวคุณเป็นคนจริง ๆ มีชีวิตจิตใจ ในขณะที่เจ้าสาวคุณเป็นตัวละคร" (หน้า ๑๘๘)

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความสับสนในพิธีการ และบรรยากาศในงาน ซึ่ง
มีทั้งพิธีการที่เคร่งขรึมศักดิ์สิทธิ์ และงานรื่นเริงในสถานที่แห่งเดียวกัน (หน้า ๑๘๘)

๓.๒ ประเพณีงานศพ ผู้แต่งแสดงแง่คิดบางประการไว้ว่า

.....แอนน์ไม่แน่ใจแล้วว่า เพื่อใครกันแน่ ดอกไม้
สวยสดงดงามลอมรอบหีบนั้น เพื่อปลอบใจผู้อยู่ไม่ใหญ่เกิดความ
สมเพชเวทนา ความสยดสยองของกรรมมัง นี้แอนน์ไม่ได้หมายถึงแต่
ธรรมเนียมไทยเท่านั้น (หน้า ๔๑๐)

และ....เสียดาของคุณอินศรีชุกติ ๆ และใหม่สุดคัมมา

ยังไม่ทันใช้ ร่องเท้า ฝ่าเช็ดหน้า ถูกใส่เตาเผาไปพร้อม ๆ กัน
 ... แอนน์เสียกายสิ่งที่ถูกเผาอย่างยิ่ง แอนน์คิดถึงคนจน ๆ ที่มี
 เลือดฝ่าไม้กั้น ของเขานั้นน่าจะยังประโยชน์ใด แต่แอนน์อาจจะ
 คิดผิดก็ได้ (หน้า ๔๑๐)

นอกจากนี้ผู้แต่งยังคิดว่า งานศพควรเป็นงานที่จัดอย่างมีศิลปะ ควรแต่งศพ
 ให้สวยงาม (หน้า ๑๕๗) และน่าจะทำพิธีในระยะเวลาสั้น ๆ อย่างการบรรจุศพ
 ของอิสลาม (หน้า ๔๑๐)

๓.๓ การจัดงานถวายบังคมพระบรมรูปทรงมา ผู้แต่งแสดงทัศนะไว้
 ในความคิดเห็นของแอนน์ว่า

ถ้าเงินที่จะต้องใช้ทำพวงดอกไม้ของแต่ละสถาบันทั่ว
 ประเทศมารวมกัน จะสร้างโรงเรียนไคบีละ ๑ โรงเรียนเป็น
 อยางน้อย หรือสร้างตึกให้โรงพยาบาลไค ๑ - ๒ หลัง ตั้งชื่อ
 อนุสรณ์พระนามเป็นโรงเรียนจุฬาลงกรณ์ ๑, โรงพยาบาลจุฬา
 ลงกรณ์ ๒ ผลัดเปลี่ยนกันไปปีละจังหวัด น่าจะทำไคแน่นอน
 (หน้า ๒๕๐)

๔. ข้อคิดเห็นของผู้แต่งเกี่ยวกับมารยาททางสังคมของคนไทย

๔.๑ การวางตัวของผู้หญิงไทย โดยเฉพาะคนที่มีอาชีพครู ผู้แต่ง
 แสดงทัศนะไว้ในความคิดเห็นของแอนน์ว่า "ถือตัว เกรงครีตกกับธรรมเนียม
 ความผิด ความถูก ความดี ความชั่ว ... จนดูไร้มารยาทในบางครั้ง (หน้า ๑๕๕)

๔.๒ ในงานสังคม ผู้หญิงกับผู้ชายมักจะแยกเพศกัน ซึ่งผู้แต่งคิดว่า
 เป็นการปฏิบัติที่ล้าสมัย โดยเฉพาะการแยกคู่ระหว่างสามีภรรยา (หน้า ๑๕๒ -
 ๑๕๓)

๔.๓ การลีลาศ เต้นรำ ของผู้ชายไทย มักจะกระทำอย่างไร้มารยาท
 เช่น "ในขณะที่เต้นนั้น เขาส่งยิ้มหวาน ๆ ไปให้นักร้องเสื่อแคงบนเวที จบเพลง
 เขาก็ส่งแอนน์แคร์ิมฟลอร์" (หน้า ๑๕๒ - ๑๕๓)

๔.๔ การสนทนาของคนไทยจะวาววนอยู่ในเรื่องส่วนตัวของตนเอง และ
 ของผู้อื่น (หน้า ๓๕๗)

๕. ทศนะเกี่ยวกับค่านิยมบางประการของคนไทย ที่ผู้แต่งแสดงออกทาง
น้ำเสียงให้เห็นว่าเป็นค่านิยมที่ผิด ควรมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข เช่น

๕.๑ ค่านิยมในเรื่อง "เงิน" ผู้แต่งกล่าวไว้ในหน้า ๓๕๓, ๑๘๗ และ
๒๒๑ เช่น "เงิน ๆ ทอง ๆ คุณจะมีกลิ่นหอมหวานเสียจริงหนอ สามารถถึงคุณ
มนุษย์ไปทั่วโลกได้ทุกเมื่อ"

๕.๒ การยกย่องกันตามอายุ ตำแหน่ง และฐานะในสังคม (หน้า ๑๘๖)

๕.๓ ความหลงภาคภูมิใจในอดีต (หน้า ๑๓๘)

๕.๔ การทำงานแบบตัวใครตัวมัน (หน้า ๒๔๐, ๔๗๔)

๕.๕ ความเชื่อเรื่องกรรม (หน้า ๒๗๕)

๕.๖ ความเชื่อถือโชคกลาง และเครื่องรางของขลัง (หน้า ๒๓๕)

๕.๗ ไม่ตรงต่อเวลา และไม่เห็นความสำคัญของเวลา (หน้า ๒๖๕,

๒๗๐, ๒๑๖, ๒๓๗ และ ๓๐๓)

๕.๘ ถือสันโดษ มัคน้อย จนขาดความทะเยอทะยาน (หน้า ๒๒๓)

๕.๙ ค่านิยมในเรื่องความทรูทร่า ฟุ่มเฟือย (หน้า ๒๖๘ และ ๔๗๖)

ส่วนที่และส่วนบทประพันธ์ของนวนิยายเรื่อง "อุคมการบนเส้นขนาน"

ส่วนที่

๑. นวนิยายเล่มนี้นับว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่าทางด้านสังคม ทำให้มองเห็น
ลักษณะนิสัยประจำชาติของคนไทย ทักก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคมและเป็นที่น่าตำหนิ
น่าตกใจในสายตาของคนต่างชาติ ผู้แต่งได้รวบรวมลักษณะนิสัยของคนไทย ที่ควร
แก้ไขไว้หลายประการในหนังสือเล่มนี้ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับค่านิยมของคนไทย
ตามข้อสังเกตของผู้แต่ง ตรงกับหลักวิชาทางสังคมวิทยาหลายประการ เช่น ใน
หนังสือ "สังคมและวัฒนธรรม" ของ สุพัตตรา สุภาพ^{๑๐} กล่าวถึงค่านิยมของคนไทย

^{๑๐}สุพัตตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๓ - ๑๕.

ไว้ สรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

๑. รักพระมหากษัตริย์
๒. นับถือพุทธศาสนา
๓. ยกย่องเงิน
๔. ยกย่องอำนาจ
๕. นิยมเจ้านายและยศฐาบรรดาศักดิ์
๖. เคารพผัวอาวุโส
๗. รักพวกพ้อง
๘. กตัญญูรู้บุญคุณคน
๙. ยกย่องผู้มีความรู้
๑๐. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
๑๑. รักอิสระความเป็นไท
๑๒. ไม่ชอบชกใจใคร
๑๓. ไม่ตรงต่อเวลา
๑๔. ชอบพักผ่อนเลื่อนเวลา
๑๕. ให้อภัยกันง่าย
๑๖. ยึดเสมอ
๑๗. นิยมวัตถุสิ่งของ
๑๘. ไม่กล้าเสี่ยงต่อการลงทุน ขาดความอดทน
๑๙. ชอบเสียงไซค อยากกรวย แต่ไม่ทำงาน
๒๐. ขาดความกระตือรือร้น
๒๑. รักความสนุกสนาน
๒๒. ชอบความสบาย
๒๓. ชอบงานพิธี
๒๔. เชื่อถือโชคกลาง
๒๕. ขาดระเบียบวินัย

๒๖. สอกรสูทเห็น
 ๒๗. ตัวใครตัวมัน
 ๒๘. ชอบโฆษณา
 ๒๙. ชอบของแจก ของแถม
 ๓๐. ลืมง่าย
 ๓๑. กินพร้าเพรือ
 ๓๒. ชอบนับญาติ
 ๓๓. นิยมบุคคลมากกว่าอุทุมการ
 ๓๔. สุภาพเรียบร้อย
 ๓๕. เห็นใครก็ไม่ได้
 ๓๖. ชอบตอรอง

ค่านิยมต่าง ๆ ความขอสั่งเกิดของ "อรุณมณีย์" นั้น บางประการผู้แต่งแสดงทัศนะว่า เป็นค่านิยมที่ดี เช่น ความจงรักภักดีพระมหากษัตริย์ ความสุภาพเรียบร้อย ความประณีตในงานที่ต้องใช้ฝีมือ ฯลฯ แต่อีกหลายประการเป็นค่านิยมที่ควรเปลี่ยนแปลงแก้ไข เช่น นิยมความหรูหราฟุ่มเฟือย โดยการเตรียมอาหารไว้เผื่อแขกจำนวนมาก ๆ การนิยมผลไม้กระป๋องกว่าผลไม้สด การนิยมสินค้าต่างประเทศ ฯลฯ ค่านิยมเหล่านี้อาจจะเปลี่ยนไปบ้างแล้วในบุคคลบางกลุ่ม แต่บางกลุ่มบางคนก็ยังไม่เปลี่ยนแปลง "อรุณมณีย์" จึงเขียนเรื่องนี้ขึ้นเพื่อกระตุ้นเตือนอีกครั้ง

๒. แนวคิดของนวนิยายเรื่องนี้ แสดงถึงจุดประสงค์ของผู้แต่งที่ต้องการจะเสนอให้เห็นปัญหาสังคม อันเกิดจากลักษณะนิสัยของคนไทย จุดประสงค์อันนี้นับเป็นจุดประสงค์ชั้นอุทุมการของนักเขียน เพราะการเขียนนวนิยายส่วนมากผู้แต่งมักมีจุดประสงค์อื่น ๆ เช่น เพื่อสนองอารมณ์ความต้องการของตนเองบ้าง เพื่อชักชวนจูงใจให้ผู้อ่านคล้อยตามบ้าง เพื่อสั่งสอนบ้าง แต่จุดประสงค์ของ "อรุณมณีย์" ถึงขั้นเพื่อพัฒนาสังคมไทย และยังมีเจตนาอื่น ๆ แฝงอยู่ เช่น เพื่อให้เกิดความรู้สึกอันดีระหว่างคนไทยกับอาสาสมัคร เพื่อให้ชอคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

ของไทย และถ้า "อรุณมณี" จะมีจุดประสงค์ในการเขียนเพื่อระบายอารมณ์ของตนเองบ้าง ก็ยังถือว่าควรยกย่อง เพราะสามารถนำวัตถุประสงค์ต่าง ๆ มารวมเป็นแนวเดียวกันได้อย่างสนิท

๓. ผู้แต่งมีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ อย่างตรงไปตรงมา โดยไม่วิตกว่าความคิดเห็นนั้นจะตรงหรือขัดแย้งกับผู้ใดบ้าง ผู้วิเคราะห์เชื่อว่าความคิดเห็นหลายประการจะเป็นประโยชน์สะกิดคนไทยที่ไม่ค่อยเอาใจใส่ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ใกล้ตัว หันมาสนใจกับข้อบกพร่องเล็ก ๆ น้อย ๆ นั้นบ้าง และข้อคิดเห็นของผู้แต่งบางประการ จะเป็นหัวข้อที่สามารถนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมได้ เพื่อหาเหตุผลสนับสนุนหรือคัดค้านให้กว้างขวางออกไป เช่น ความคิดที่ว่า ควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพิธีวันปิยมหาราชหรือยัง ลักษณะสตรีไทยอย่างคุณปองพิชัยควรได้รับความนิยมหรือไม่ เป็นต้น

ส่วนบกพร่อง

๑. ในคําให้การกำหนดโครงเรื่อง ผู้แต่งกำหนดให้แอนน์มาอยู่เมืองไทยเพียงปีเดียว ทำให้การบรรยายเหตุการณ์และการให้รายละเอียดในเรื่องจำกัดอยู่เพียงภาพที่ปรากฏตามสายตาแอนน์เท่านั้น ผู้แต่งไม่มีโอกาสจะทำให้พฤติกรรมของตัวละครซับซ้อน และไม่มีโอกาสให้แอนน์ได้วิเคราะห์ปัญหาสังคมไทยได้อย่างลึกซึ้งถึงสาเหตุและผลของปัญหา ภาพต่าง ๆ ที่ผู้อ่านได้รับจากการอ่านนวนิยายเรื่องนี้ จึงเป็นภาพที่ผ่านไปตามประสบการณ์ของแอนน์ในแต่ละวัน เป็นภาพที่กระจัดกระจายเหมือนกับการดูภาพจากแผ่นสไลด์ (slide) หรือภาพที่มองเห็นสองข้างทางในขณะที่นั่งรถไฟ คือ ใดมองเห็นแต่ภาพ แต่ไม่ทราบสาเหตุและผลมันปลายนามที่ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ^{๑๑} ได้กล่าวว่า สารที่ได้จากเรื่องนี้เป็นเส้นตรง ไม่แลเห็นเป็นร่างแหหรือเป็นระบบของเซลล์ ไม่ทำให้มองเห็นสิ่งที่เป็นชีวิต

^{๑๑}ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, จากการสนทนา, วันอาทิตย์ ที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๑๕.

คนคนหนึ่งเราต้องดูหลายด้าน และสังคมยิ่งต้องดูหลายแง่หลายมุม

๒. ส่วนภาษาที่ใช้ในการบรรยายเล่าเรื่อง การแสดงความคิดเห็น เป็นส่วนที่แสดงอารมณ์มากกว่าการเล่าอย่างธรรมดา เป็นกลาง การใช้ส่วนที่แสดงอารมณ์อาจก่อให้เกิดความรู้สึกคัดค้านต่อต้านในหมู่นักอ่านที่ไม่ยอมรับความจริงได้ เช่น ผู้แต่งเขียนว่า

"บรรดาหีบห่อกระบุง กระจาด เขาของที่วางอาชาอยู่ชั่วคราวนี้ หายวับไปกับตา" (หน้า ๒๑๒)

"การระลึกถึงพระองค์ท่านในวันสวรรคตเช่นนี้ คุณแปลกที่มีการบันเทิง ตะลุง ตุง แซ ปนมากวายน" (หน้า ๒๘๗)

"บางวันคุณปองพิชัย ก็ดมปลอมดีดักกับหน้าคังฉับ" (หน้า ๓๑๓)

คำที่ขีดเส้นใต้เหล่านี้เป็นคำภาษาปาก หรือภาษาพูด ถ้าจะใช้คำว่า "ระกะระกะ" หรือ "เปิดเผย" แทนคำว่า "อาชา" ใช้คำว่า "ประโคนคนตรี" แทน "ตะลุงตุงแซ" และใช้คำว่า "จนสะกุกตา" แทน "คังฉับ" จะทำให้รู้สึกว่าการบรรยาย จะใช้เฉพาะในบทสนทนาของตัวละครเท่านั้น ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ให้ข้อคิดในเรื่องนี้ว่า การเขียนเพื่อสอนต้องมีวิธีการยั่วล้อ (Satire) จะมีผลมากกว่า แต่การเขียนแบบยั่วล้อเขียนยากกว่า

๓. ความคิดเห็นของแอนน์ในเรื่องเดียวกัน คือ เรื่องระเบียบวินัยในโรงเรียนกลางไวแต่ละครั้งไม่ตรงกัน เช่น

"เพื่อนของแอนน์เมื่ออยู่ประถมหกนั้น แอนน์จำได้ว่าเริ่มเขียนหน้าเขียนตาไปเรียนหนังสือกันแล้ว และไม่เป็นสิ่งผิดปรกติแต่อย่างไรเลย" (หน้า ๔๓)

"ฝ่ายหญิงก็สุขิศาไวเล็บยาวเขียว สุภาณีสวมสร้อยทองคำ สุพรเพ็ญ สวมแหวนจี้ก ๘ นิ้ว สุมาลีกระโปรงสั้นจู้จู้ สุกานาคาคัดผมหยิกหยองเขียว ปัญหาเหล่านี้ไม่ผิดกับปัญหาในบ้านเมืองของแอนน์ และที่ร้ายกว่านี้ก็พอ ๆ กัน" (หน้า ๑๘๑)

และ "นักเรียนในโรงเรียนถูกกล่าวหาว่ามีความผิดแปลก ๆ เสมอ ในสายตาของแอนน์ เป็นต้นว่า ผมยาว กางเกง เสื้อ เข็มขัด ถุงเท้า รองเท้า ผิดระเบียบ ซึ่งในบ้านเมืองของแอนน์สิ่งเหล่านี้ไม่เป็นปัญหาเลย" (หน้า ๒๕๕)

สรุปจากข้อความดังกล่าวนี้ จะเห็นว่าในหน้า ๔๓ และ ๒๕๕ แสดงว่านักเรียนอเมริกันมีสิทธิเสรีภาพในการแต่งกายเต็มที่ ซึ่งขัดกับข้อความหน้า ๑๘๑ ซึ่งแสดงว่านักเรียนอเมริกันก็ผิดระเบียบการแต่งกายเหมือนนักเรียนไทย

และอีกตอน ผู้แต่งบรรยายลักษณะของแอนน์และเมย์ว่า แอนน์ผมสีทอง เมย์ผมสีทราวย (หน้า ๑๐) แต่ในตอนท้ายเรื่องกล่าวว่า ผมแอนน์สีทราวย (หน้า ๕๐๘) แสดงถึงความพลั้งเผลอของผู้แต่ง

๔. ทักษะบางประการของผู้แต่งที่แสดงออกมาทางคำพูดของตัวละคร บางครั้งคลุมเครือ ผู้อ่านที่มุ่งจะศึกษาทักษะของผู้แต่งอาจจะประสบปัญหาไม่แน่ใจว่า ผู้แต่งมีทักษะในเรื่องที่นำมากล่าวไว้อย่างไร เช่น เรื่องการทำโทษนักเรียนที่ผิดระเบียบวินัย และประพฤติดึก (หน้า ๒๘๐ - ๒๘๑) การแต่งงานระหว่างคนต่างชาติต่างศาสนา (หน้า ๔๖๕ - ๔๗๑) การแจกของแก่คนยากจน (หน้า ๔๑๓ - ๔๑๔) เป็นต้น ทั้งนี้เพราะผู้แต่งใช้บทสนทนาโต้ตอบกันของตัวละครแล้ว ไม่ได้ยุติเรื่องให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยอมจำนนซึ่งกันและกันได้ และเหตุผลของทั้งสองฝ่ายก็มีผลเสมอกัน บางครั้งผู้แต่งใช้สำนวนที่จับน้าเสียงยาก เช่น เล่าถึงการหนีตำรวจของพวกเขา ผู้แต่งสรุปตอนท้ายว่า "การเล่นชอนหากับตำรวจนี้เป็นไปอย่างว่องไว และรักพวกพ้องอย่างนาสรรเสรีญ (หน้า ๒๑๓) ซึ่งถ้าไม่จับน้าเสียงให้ดี ก็อาจจะคิดว่า ผู้แต่งสรรเสรีญความสามัคคีของผู้คาชายเหล่านั้น

๕. การวาดลักษณะนิสัยของแอนน์ และเมย์ มีลักษณะเป็นคนไทยมากกว่าอเมริกัน ม.ล. บุญเหลือ เทพย์สุวรรณ^{๑๒} ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ท่านเคยถาม

^{๑๒}ม.ล. บุญเหลือ เทพย์สุวรรณ, จากการสนทนา, วันอาทิตย์ ที่ ๒๕

พวกอาสาสมัคร เพื่อสันติภาพเกี่ยวกับเรื่องการเมืองในที่ต่างถิ่น ได้คำตอบว่า พวกอาสาสมัครโดยปรกติอยากอยู่อย่างเป็นตัวของตัวเอง อยากแสดงความสามารถในการผจญภัยคนเดียว อยู่ในที่แปลกได้ แก้ปัญหาได้ ถึงแม้ธรรมชาติของมนุษย์จะมีพื้นฐานของจิตใจใกล้เคียงกัน คือ ต้องการความสนใจ ต้องการความอบอุ่น แต่ไม่ใช่พวกอาสาสมัคร เพราะพวกนี้ต้องการเป็นคนมีความสามารถ ลักษณะของแอนน์ และ เมย์ ที่แสดงอาการหวงใยกัน ไปไหนต้องไปด้วยกัน จึงเป็นลักษณะของคนไทยที่ไปอยู่ต่างประเทศมากกว่า

นอกจากนี้ยังมีลักษณะบางอย่างที่ทำให้แอนน์เป็นคนไทยมากขึ้น เช่น รมักระวังเรื่องการแต่งกาย แสดงความวิตกในเรื่องการแต่งกายของวัยรุ่น เห็นการแต่งกายแปลก ๆ ของวัยรุ่นเป็นเรื่องน่าวิตก น่าตำหนิ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ไม่น่าจะอยู่ในความคิดของคนอเมริกัน โดยเฉพาะคนที่อยู่ในเกณฑ์วัยรุ่นอย่างแอนน์

๖. บทสนทนาของตัวละครในนวนิยายเรื่องนี้ค่อนข้างจะซาดซาระ โดยเฉพาะตัวละครที่มีอาชีพครู เช่น บทสนทนาเรื่อง ความอ่อน ความผอม เรื่องความหมายของชื่อคนไทย การคุ้ยคุ้ยคนไทยหรือคนจีน ฯลฯ บทสนทนาเหล่านี้ไม่ได้ช่วยในการดำเนินเรื่อง หรือช่วยสนับสนุนแนวความคิดของเรื่องแต่ประการใด อาจจะทำให้ดูสมจริงในชีวิตประจำวัน แค้กู๋เย็นเยื่อ ไร้อารมณ์ และทำให้ความน่าสนใจลดลง

๗. ทางด้านการพิมพ์ มีคำที่พิมพ์ผิดอยู่บ้าง ครูควรจะได้แก้ไขคำผิดให้ถูกต้อง ก่อนที่จะให้นักเรียนอ่าน เช่น

"ห้ามควันไว้อย่าให้ มีควัน" (หน้า ๓๘๗)

คำที่ถูก คือ เพลิง

"แม่นำให้ความสำคัญแก่กับอาชีพ" (หน้า ๔๓๑)

คำที่ถูกควรเป็น แก

"เองธรรมคาไซใหม่รี คุณแอนน์" (หน้า ๓๗๗)

ที่ถูกควรเป็น "ของธรรมคาไมไซหรือ คุณแอนน์"

วิเคราะห์นวนิยายเรื่อง "กองทัพธรรม"

เรื่อง "กองทัพธรรม" เป็นนวนิยายอิงหลักธรรมทางพุทธศาสนา
 สุธิพ ปุณฺณานุกาพ เป็นผู้แต่ง พิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ เนื้อเรื่องแบ่ง
 ออกเป็น ๓ ภาค เล่มที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นการ
 พิมพ์ครั้งที่ ๑๔ ของภาคที่ ๑ ครั้งที่ ๑๐ ของภาคที่ ๒ และครั้งที่ ๖ ของภาคที่ ๓
 พิมพ์ที่สำนักพิมพ์เกษมบรรณกิจ ขนาด ๒ เล่มจบ ความยาวรวมทั้ง ๒ เล่ม ยาว
 ๔๗๕ หน้า

ประวัติโดยย่อของผู้แต่ง

นายสุธิพ ปุณฺณานุกาพ เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ที่อำเภอบางเลน จังหวัด
 นครปฐม การศึกษาเมื่อเยาว์วัย เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ซึ่งเทียบเท่าชั้นมัธยมปี
 ที่ ๒ ในสมัยนั้น และได้บรรพชาเป็นเณร ต่อมาจนอายุครบอุปสมบท จึงได้อุปสมบท
 เป็นภิกษุ ในระหว่างที่บวชได้ศึกษานักธรรมและภาษาบาลีที่วัดกันมาตุยาราม
 กรุงเทพฯ จนสอบได้นักธรรมชั้นเอกเปรียญธรรม ๕ ประโยค

พระสุธิโว ภิกษุ ได้ลาสิกขาบทเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ และเข้ารับราชการ
 เป็นเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม และได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการ
 สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ต่อมาได้ลาออกจากกระทรวงวัฒนธรรม ไปทำงานในองค์
 การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปัจจุบันมีตำแหน่งเป็นรองผู้อำนวยการ
 อ.ส.ท.

หน้าที่พิเศษ ท่านได้เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภาการศึกษาของคณะสงฆ์
 เป็นอาจารย์พิเศษในสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นอาจารย์พิเศษใน
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การไปประชุมและงานในต่างประเทศ ท่านผู้นี้เคยเดินทางไปประชุม
 และงานในยุโรปและสหรัฐอเมริกา ไปประชุมที่ญี่ปุ่นและประเทศอินเดีย เคย
 รวมคณะในคณะทูตสันถวไมตรี ในฐานะผู้แทนกระทรวงวัฒนธรรม เดินทางไปเยือน
 ประเทศสหภาพพม่า ราชอาณาจักรลาว และสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ในวาระ

ต่าง ๆ กัน

งานการประพันธ์ ส่วนใหญ่จะใช้ชื่อนามจริง คือ สุชีพ ปุญญานุภาพ มีบางเล่มใช้ "สุชีโว ภิกขุ" ซึ่งเป็นฉายาในขณะที่อยู่ปรสมบท ผลงานที่พิมพ์เป็นเล่มมีดังต่อไปนี้

- ๑. ประเภทนวนิยายอิงหลักธรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่
 - ไตรภกาสาวพัสตร์
 - กองทัพธรรม (รวม ๓ ภาค ๒ เล่มจบ)
 - ลุ่มน้ำนมทานที
 - เชิงผาหิมพานต์
 - นันทะประชากวี
 - อาทิตยขึ้นทางตะวันตก
 - พิมานอุ้งหัตถ์
 - ลีลาชีวิต
- ๒. ประเภทหลักวิชาทางพุทธศาสนา ได้แก่
 - คุณลักษณะพิเศษแห่งพุทธศาสนา
 - พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน (๕ เล่มจบ)
 - พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนาไทย - อังกฤษ อังกฤษ - ไทย
- ๓. ประเภทหลักวิชาทางศาสนาทั่วไป
 - ศาสนาเปรียบเทียบ
 - ประวัติศาสตร์ศาสนา (๒ เล่มจบ)
- ๔. ประเภทหลักวิชาทางวัฒนธรรม
 - วัฒนธรรมวิทยา
 - วัตถุธรรม
- ๕. ประเภทคำบรรยายและปาฐกถา
 - ทางแห่งความสุขและแนวโน้มทางศาสนา
 - ชุมนุมปาฐกถาประเภทคล้ายทุกข์

Buddhism and the World Peace

Buddhism in Thailand

Thai Culture in Brief

นอกจากนี้ยังได้แต่งหนังสืออื่น ๆ อีกหลายเล่ม

สุชีพ ปุญญานุภาพ* ได้กล่าวถึงการเขียนของท่านว่า ได้อาศัยชื่อเรื่องและแนวความคิดจากขอเขียนของคนอื่นบ้าง เช่น ในการเขียนนวนิยายเรื่อง "ไตรมกาสาวพัสตร์" ซึ่งเป็นนวนิยายเรื่องแรก ได้อาศัยแนวในการคิดตั้งชื่อเรื่องและได้แรงจูงใจจากการอ่านบทความภาษาอังกฤษ ในนิตยสารทางพุทธศาสนาฉบับหนึ่ง ชื่อเรื่องว่า "Under the Shadow of Shweda gon" "ไตรมเงาพระเจดีย์ชเวดากอง" และได้ความประทับใจจากการอ่านเรื่องกามนิค ทำให้ท่านปรารถนาอย่างยิ่งที่จะเขียนนวนิยายในแนวเรื่องนี้บ้าง จึงได้เขียนเรื่อง "ไตรมกาสาวพัสตร์" ขึ้น ส่วนเรื่อง "กองทัพธรรม" เป็นนวนิยายเรื่องที่สองของท่าน ก็ได้แนวความคิดมาจากเรื่อง "The Road to Samarkand" ซึ่งเป็นเรื่องที่กล่าวถึงการเดินทางของนักบุญคนหนึ่ง ซึ่งผู้แต่งนำมาเป็นแนวคิดในบทนำตอนที่กล่าวถึง "นายกองเกรวียน"

แรงจูงใจอีกประการหนึ่งที่ทำให้ท่านแต่ง "กองทัพธรรม" ขึ้น คือ ท่านได้อ่านเรื่องราวของพระสารีบุตร ซึ่งเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จากหนังสือภาษาบาลี แล้วเกิดความประทับใจมาก จึงคิดจะเขียนประวัติของพระสารีบุตรเป็นภาษาไทยบ้าง และได้นำมาเป็นแกนสำคัญอย่างหนึ่งของนวนิยายเรื่อง "กองทัพธรรม" นี้ คือ ให้พระสารีบุตรเป็นเสมือน "ธรรมเสนาบดี" เป็นผู้หนุนหลังต่อแห่งธรรมะของ "ธรรมราชา" คือ พระพุทธเจ้า ไปสู่ที่ต่าง ๆ ในลักษณะ "ธรรมเสนา" คือ กองทัพธรรม

*สุชีพ ปุญญานุภาพ, จากการสนทนา, วันอังคารที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐.

จุดมุ่งหมายของท่านในการเขียนนวนิยายอิงหลักธรรมทางพุทธศาสนา เพราะเห็นว่า จะเป็นหนังสือที่ให้ประโยชน์แก่คนทั่วไปได้มากกว่านวนิยายประเภทเรื่งรมย์ทั้งหลาย เป็นนวนิยายที่จะมีคุณค่าต่อไปได้นานแม้ผู้แต่งจะล่วงลับไปแล้ว นวนิยายประเภทนี้เหมาะสำหรับคนทุกประเภท ทุกระดับชั้นทางสังคม ทุกวัย ทุกอาชีพ ซึ่งจะเลือกอ่านในส่วนที่ตรงกับรสนิยมของตนเอง บางคนอาจชอบศึกษาธรรมะ หลักปรัชญาคำสอนทางพุทธศาสนาที่สอดแทรกอยู่ บางคนอาจชอบเหตุการณ์ในเนื้อเรื่อง ซึ่งก็อ่านนวนิยายประเภทนี้ได้

ในค่านกลวิธีการแต่นั้น ท่านได้พยายามอย่างยิ่งที่จะให้ความรู้ในเกร็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ แก่ผู้อ่าน โดยการศึกษาให้ถ่องแท้ในสิ่งที่จะเขียนนั้น เช่น ในการแต่งเรื่อง "เชิงผาหิมพานต์" มีเรื่องราวที่กล่าวถึงปลาที่อยู่ใต้น้ำและบนบก ที่เรียกชื่อกันว่า "ปลาหิน" ท่านได้ไปสังเกตความเป็นอยู่ของปลาชนิดนี้ถึงที่จังหวัดสมุทรปราการ ถ้าจะกล่าวถึงต้นไม้ เช่น "เล็บครุฑ" ก็ต้องศึกษาพันธุ์ไม้ชนิดนี้อย่างละเอียดก่อนเขียน ส่วนในเรื่องกองทัพธรรมนั้น แม้จะเป็นเรื่องราวของบุคคลที่สมมุติขึ้น แต่ฉากของเรื่องเป็นฉากที่ท่านได้เคยไปพบเห็นมาเอง รวมทั้งได้คนควาจากตำราทางภูมิศาสตร์ประกอบด้วย ในการบรรยายสิ่งต่าง ๆ จะอาศัยความเป็นจริงในชีวิตผสมกับจินตนาการ เช่น การเดินทางในกองเกวียน การทำสงครามควยกองทัพช้าง การพัฒนาสังคมของพระเจ้าสุริยเสนะ เป็นต้น ข้อพิสูจน์ในความประณีตในการแต่งของท่าน จะเห็นได้จากที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ใ้ค่านกลวิธีตอนต่อสู้กับโจรไปแสดงละคร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าจินตนาการของท่านนั้น นำไปใช้ในชีวิตจริงได้

ความคิดเห็นส่วนตัวของผู้แต่งเกี่ยวกับนวนิยายเรื่อง "กองทัพธรรม" นั้น ท่านเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดีค่อนข้างยาวและหนักเกินไป ถ้าจะเปรียบเทียบกับเรื่อง "เชิงผาหิมพานต์" หรือเรื่อง "นันทะปชาบดี" ซึ่งท่านชอบมากกว่า และคิดว่าเหมาะสำหรับเป็นหนังสืออ่านของนักเรียนระดับมัธยมศึกษามากกว่าเรื่อง "กองทัพธรรม" แต่อย่างไรก็ตามท่านกล่าวว่า ผู้อ่านก็มีสิทธิที่จะเลือกอ่านในส่วนที่ตรงกับ ความสนใจและรสนิยมของตนเอง

โครงเรื่อง "กองทัพธรรม"

โครงเรื่องของนวนิยายเรื่องนี้ เป็นเรื่องของคนที่ไต่ยอมเสียสละสิ่งสำคัญยิ่งใหญ่ คือ ราชสมบัติ ไปดำเนินชีวิตเป็นพ่อบ้าน เดินทางค้าขายไปตามเมืองต่าง ๆ ผู้แต่งได้ใช้การเดินทางของพ่อบ้านนี้เป็นจุดสำคัญของการดำเนินเรื่อง เน้นให้เห็นว่าเส้นทางที่พ่อบ้านนี้ผ่านไป เป็นเส้นทางที่กองทัพของพระพุทธองค์ได้ผ่านไปแล้ว ซึ่งหมายความว่าพระพุทธเจ้าได้เผยแผ่พุทธศาสนาไปถึง ณ ที่นั้น ๆ แล้ว และเน้นที่คุณธรรมความดี ความสามารถของพ่อบ้านนี้ที่ยึดมั่นในหลักธรรมของพุทธศาสนา จนกระทั่งผลแห่งการทำดีได้ปรากฏในภายหลัง

เนื้อเรื่องย่อ

ชนิยะ เป็นนายกองแถวียนสินค้าผู้มีความชำนาญในการนำคาราวานแถวียนมาก ไม่มีใครรู้จักต้นตระกูลกำเนิดของพ่อบ้านนี้ ชนิยะมีบุตรคนหนึ่งชื่อ สุธรรมา เมื่อบุตรเจริญวัย ชนิยะได้ให้ติดตามขบวนแถวียนไปด้วย เพื่อจะได้อบรมสั่งสอนให้เป็นคนช่างคิด ช่างสังเกต และมีประสบการณ์มากยิ่งขึ้น ในการสั่งสอนบุตร ชนิยะได้สอนทั้งทางโลก และทางธรรมตามคำสอนของพุทธศาสนาที่ชนิยะเลื่อมใส ในภายหลังชนิยะได้เล่าเรื่องราวของตนให้สุธรรมาฟังว่า แท้จริงตนเป็นกษัตริย์แห่งแคว้นสุธรรมา ที่สละราชสมบัติมาค้าขายก็เพราะเบื่อหน่ายในความละโมภของพระญาติพระวงศ์ และอยากจะให้สุธรรมาเป็นพ่อบ้านสืบตระกูลค้าขายต่อไป แต่ด้วยบุญบารมีของสุธรรมา ภายหลังสุธรรมาได้เป็นกษัตริย์ครองเมืองอโยธยา และได้พัฒนามาเป็นเมืองจันทบุรีกลายเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรือง มีกษัตริย์หลายเมืองยกทัพมาเพื่อแย่งชิงอโยธยา แต่ก็ไม่สำเร็จต้องพ่ายแพ้พระเจ้าสุธรรมาทุกครั้ง ชาวของพระเจ้าสุธรรมาล่องเรือไปถึงอำมาตย์แห่งเมืองมธรา ซึ่งเป็นเมืองเดิมของชนิยะ อำมาตย์เมืองมธราได้มาทูลเชิญชนิยะและสุธรรมากลับไปครองบ้านเมืองเดิม สุธรรมาจึงได้เป็นกษัตริย์ครองเมืองถึงสองเมือง และทะนุบำรุงพุทธศาสนา และบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองสืบมา

แนวคิดของเรื่อง

แนวคิดที่สำคัญของนวนิยายเรื่องนี้ ต้องการแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งเมตตาธรรม เมื่อเผยแพร่ไปสู่ที่ใด ย่อมนำสันติสุข รมเย็น ให้แผ่ปกคลุมไปสู่ ณ ที่นั้น ย่อมขจัดทำลายความหลงผิด ความเบียดเบียน ความโลภ ความทารุณโหดร้ายของมนุษย์ทั้งหลายให้หมดสิ้นไป อย่างที่ผู้แต่งบรรยายไว้ว่า

ที่นี้ธรรมเสนา....กองทัพธรรม....ไค้ฎ่านแล้ว ภูเขาไฟ กลายเป็นโรงต้มยำ และโรงหุงหาอาหารไปแล้ว มูลเถาอันถ่อกัน วาศักดิ์สิทธิ์ กลายเป็นเครื่องซักผ้าชุนะโลหะไปแล้ว การเบียดเบียน และการฆาตกรรมเผาสังเวทยูเหว้า ควดยสำคัญว่าเป็นบุญนั้น อันชนผด้น จากความหลงทั้งหลวยละทิ้งแล้ว ความยินดีในการทะเลาะวิวาทใน กวูรกลาวโตเถียงเถียงแย่งแข่งก็กัน โลกกลายเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา แล้ว.... (หน้า ๑)

แนวคิดที่มีความสำคัญรองลงมาก็คือ คนที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมความดี มีหลักยึดเหนี่ยวจิตใจที่มั่นคง ปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างมีเหตุผล ผลแห่งความดีย่อมตอบสนองให้ผู้นั้นประสบแต่ความสุขความเจริญ ดังตัวอย่างที่เห็นได้จากธนิยะและสุรเสนะ ซึ่งเป็นตัวเอกของนวนิยายเรื่องนี้

แนวคิดทั้งสองประการนี้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของผู้แต่งในการเขียน นวนิยายเรื่องนี้ คือ เพื่อเผยแพร่พุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่าหลักคำสอนของ ศาสนาพุทธเป็นคำสอนที่มีเหตุผล เป็นคำสอนที่เหมาะสมแก่บุคคลทุกระดับชั้น ทุกเพศ ทุกวัย เป็นคำสอนที่เหมาะสมสำหรับฆราวาสและสมณเพศ คือ มีทั้งระดับโลกียธรรม และโลกุตระธรรม ในนวนิยายเรื่องนี้ผู้แต่ง เน้นธรรมสำหรับฆราวาส เรือนเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะบุคคลที่อยู่ในระดับผู้นำ หรือผู้ปกครองที่มีสิทธิหน้าที่และอำนาจเหนือคน ส่วนใหญ่ ย่อมต้องยึดหลักธรรมให้มั่นคง เพื่อไม่ให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่จะเป็น ประโยชน์แก่ตนฝ่ายเดียว ต้องคำนึงถึงประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ธรรมะของ พระราชาในเรื่องนี้ก็คือ ธรรมะของบุคคลในระดับผู้บริหารหรือผู้นำของสังคมใน ปัจจุบันนั่นเอง และไค้เน้นให้เห็นการนำธรรมะไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ซึ่ง

ไขไค้หลายโอกาสอย่างเหมาะสม

ฉาก

ฉากของนวนิยายเรื่องนี้ เป็นฉากครั้งพุทธกาล ผู้แต่งได้นำความรู้ทางด้าน ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณี ของประเทศอินเดีย มาแสดงไว้ในเรื่องนี้อย่างผู้รอบรู้ แสดงถึงความเป็นนักค้นคว้าทางวิชาการของ ผู้แต่งอย่างมาก ในการบรรยายฉากบางครั้งจะอ้างถึงหลักฐานจากตำราทางวิชา ภูมิศาสตร์ ได้แก่ Geography of Early Buddhism ของ B.C. Law กับ Buddhist India ของ T.W. Rhys Davids ดังนั้นนอกจากผู้อ่านจะได้รู้จัก ชื่อเมือง ชื่อแคว้น ลักษณะภูมิประเทศ ตามที่เคยได้ยินมาแล้วจากวรรณคดี และ วรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ผู้อ่านยังจะได้ทราบเกร็ดความรู้ต่าง ๆ ที่ผู้แต่งนำมาสอดแทรกไว้ในเรื่องนอกเหนือไปจากที่จะต้องกล่าวถึงตามความจำเป็นของเนื้อเรื่อง ผู้อ่านจะทราบประวัติความเป็นมาของบางเมือง บางแคว้น รู้ว่าแต่ละแคว้นมีการปกครองอย่างไร มีเอกลักษณ์และความสามารถพิเศษอย่างไร เช่น โปศาลี เป็นเมืองที่สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยที่สุด มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางค้ำนวัตถุ และจิตใจ สาเกต เป็นเมืองที่เศรษฐีสร้างขึ้น กาสิมี่ชื่อเสียงในทางทอผ้าเนื้อละเอียดที่สุด อโยธยาเป็นชื่อเมืองที่ซ้ำกันถึง ๓ แห่ง ดังนั้นเป็นต้น ผู้อ่านที่สนใจ ในลักษณะทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียในครั้งพุทธกาล อาจจะค้นคว้าศึกษาให้ลึกซึ้งไค้จากหนังสือที่ผู้แต่งอ้างถึงไค้

นอกจากฉากสถานที่ทางภูมิศาสตร์แล้ว ผู้แต่งยังได้นำฉากเหตุการณ์ใน วรรณคดีและประวัติศาสตร์มาประกอบการบรรยายไค้ด้วย ทั้งนี้เพราะผู้แต่งเป็นทั้ง นักเขียนและนักวิชาการ เคยค้นคว้าในเรื่องพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ มากมาย ทั้งยังไค้เคยเดินทางไปประเทศอินเดียหลายครั้ง จึงนำเรื่องราวที่เกี่ยวกับพุทธ ประวัติจากประสบการณ์ จากอรรถกถาธรรมบท จากพระไตรปิฎก และจากวรรณคดี บาลีสันสกฤตบางเรื่องมาประกอบให้เห็นความพยายามในการแต่งมากยิ่งขึ้น ทำให้โครงเรื่องของนวนิยายเรื่องนี้มีโครงเรื่องย่อย ๆ แทรกอยู่หลายตอน

การนำฉากต่าง ๆ เข้ามาสู่สายตาของผู้อ่าน ก็เพื่อให้ธนิยะมีโอกาสสอน
 สุนทรสนะผู้เป็นบุตร โดยสอนตามหลักธรรมในพุทธศาสนา ซึ่งเท่ากับสอนผู้อ่านนั้น
 เอง ตามจุดประสงค์ในการแตงนวนิยายเรื่องนี้

อารมณ์และบรรยากาศ

อารมณ์และบรรยากาศที่ผู้อ่านจะได้รับจากนวนิยายเรื่องนี้ จะแตกต่าง
 จากอารมณ์และบรรยากาศที่ได้รับจากหนังสือนวนิยายประเภทเรื่งมยทั่วไป เพราะ
 นวนิยายประเภทสอนธรรมจริยาแก่ผู้อ่านจะไม่เน้นอารมณ์และบรรยากาศ ที่เป็น
 เรื่องของโลภภัยวิสัย หรือเป็นเรื่องของมนุษย์ปุถุชน จะไม่แสดงความรัก ความโกรธ
 ความผูกพันบาทอาชาติ ความเศร้าโศก ฯลฯ ของตัวละครในเรื่องจนถึงขั้นที่จะ
 ใหญ่อกันเกิดอารมณ์สะเทือนใจ โดยเฉพาะในเรื่อง "กองทัพธรรม" นี้ ผู้แต่ง
 ตองการจะแสดงให้เห็นพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความเมตตา เมื่อเผยแพร่ไปสู่
 ที่โดยอมนำความสันติสุขรมเย็นไปสู่ที่แห่งนั้น การบรรยายเรื่อง การแก้ปัญหา การ
 คลี่คลายปมต่าง ๆ ที่ผู้แต่งสร้างขึ้น จะเป็นไปในทางสันติวิธีเป็นส่วนใหญ่ หรือถ้า
 จะตองมีการรบพุ่ง ชิงคิชิงเค้น เบียดเบียนซึ่งกันและกันของตัวละครในเรื่อง ผู้แต่ง
 ก็จะไม่บรรยายเรื่องจนทำให้ผู้อ่านเกิดความสยดสยอง สลดใจ หรือเกิดอารมณ์อื่น ๆ
 ขึ้นได้

นอกจากการดำเนินเรื่องที่ใช้วิธีการคลายปมให้เป็นไปในทางสันติวิธี เพื่อ
 ให้เกิดบรรยากาศที่สงบสุขตามแนวความคิดที่สำคัญในการแตงแล้ว ผู้แต่งยังใช้วิธี
 สร้างบรรยากาศด้วยการเลือกใช้ถ้อยคำสำนวนที่จะให้รสไพเราะทางภาษาแก่ผู้อ่าน
 ส่วนวนที่เยือกเย็น สุขุม ในการบรรยายเรื่องช่วยให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ปิติ อิ่มเอิบใจ
 คล้ายกับการที่ได้เข้าไปสู่สถานที่สง่างาม ที่มีบรรยากาศสงบ รมเย็น การอ่าน
 นวนิยายเรื่อง "กองทัพธรรม" ก็มีลักษณะทำนองเดียวกันนี้ ถ้าผู้อ่านจะเข้าถึงรส
 แห่งวรรณคดีในนวนิยายเรื่องนี้ รสที่ได้รับจากอารมณ์และบรรยากาศของเรื่องก็คือ
 รสแห่งความปิติ ความอิ่มใจ และความสงบ หรือที่ในภาษาวรรณคดีว่า "สันติรส"
 นั้นเอง

ตัวละคร

การพิจารณาตัวละครในนวนิยายเรื่องนี้ จะพิจารณาในแง่ของความสมจริง ว่าไม่เหมือนบุคคลจริง ไม่มีชีวิตจิตใจ ก็เกินไป เหมือนภาพหุ่น าลา ทำนองนี้คงไม่ ถูกนัก และไม่ตรงกับจุดประสงค์ของผู้แต่งด้วย เพราะนวนิยายเรื่องนี้ไม่ใช่นวนิยาย ประเภทเลียนแบบชีวิตจริง หรือนวนิยายประเภทพาฝัน แต่จัดเป็นนวนิยายประเภท อุดมคติ (Idealistic Novel) ผู้แต่งเขียนเรื่องนี้ขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายในการ สอนธรรมจริยา และศีลธรรมจรยาแก่ผู้อ่าน ภาพตัวละครที่ผู้แต่งวาดขึ้นจึงเป็นภาพ ของบุคคลในอุดมคติ เป็นลักษณะของ "อภินัน" เป็นบุคคลที่ประเสริฐกว่ามนุษย์ ธรรมดาทั้งปวง ผู้แต่งต้องการจะใช้ตัวละครเป็นสัญลักษณ์แทนคุณงามความดีมากกว่า ที่จะให้เป็นตัวตนของมนุษย์คนใดคนหนึ่ง ตัวละครประเภทนี้จึงเป็นตัวละคร ประเภท Symbolic Character การพิจารณาตัวละครประเภทนี้ จะให้หลัก การพิจารณาอย่างตัวละครในนวนิยายประเภท Realistic Novel หรือ Romantic Novel ไม่ได้ เพราะผู้แต่งไม่ได้เจตนาจะแสดงภาพของมนุษย์ ธรรมดาอย่างนวนิยายธรรมดาทั่ว ๆ ไป

ในเรื่องของการสอนศีลธรรมจรยานั้น ผู้แต่งจะแสดงให้เห็นลักษณะ ความแตกต่างกันของคนดีกับคนชั่ว และแสดงให้เห็นผลของกรรมดีและกรรมชั่วใน บั้นปลายของเรื่อง ตัวละครในนวนิยายเรื่องนี้จึงอาจแบ่งได้เป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่าย ธรรมหรือฝ่ายที่เป็นคนดี กับฝ่ายอธรรมหรือฝ่ายที่เป็นคนชั่ว คำว่า "ชั่ว" ในที่นี้ มีความหมายรวมไปถึงความชั่วอันเกิดจากความหลง ความเขลา อันเป็นกิเลสส่วน หนึ่งของมนุษย์ด้วย

ตัวละครที่สำคัญในนวนิยายเรื่องนี้ ก็คือ ธนิยะ และสุรเสนะ ซึ่งเป็นตัว ละครฝ่ายธรรม ผู้แต่งได้รวมคุณงามความดีทั้งหมดไว้ในบุคคลทั้งสองนี้ เป็นต้นว่า เป็นผู้ประกอบอาชีพโดยสุจริต มีความขยันหมั่นเพียร มีเมตตาต่อคนทั่วไป แม้นคนที่ จะมาเป็นศัตรู เป็นผู้ไม่ประมาทในกิจการทั้งปวง ไม่เย่อหยิ่งทงตน ไม่มีความโลภ ในลาภยศ สรรเสริญ ฯลฯ และที่สำคัญคือ มีจิตใจใฝ่ในทางธรรม ยึดหลักกรรม คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยไม่มีข้อข้องใจสงสัยแต่

ประการใด

ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นผลของความคิดของบุคคลทั้งสองว่า ในที่สุดทั้งสองพ่อลูก
โคชินครองไอศูรย์สมบัติ ซึ่งเป็นของสูงเป็นที่ปรารถนาของมนุษย์ธรรมดาทั้งปวง
ถึงแม้การขึ้นครองเมืองของบุคคลทั้งสองจะไม่สมเหตุผลในแง่ของความเป็นจริง
เพราะเป็นลักษณะของการสร้างเหตุประจวบ หรือเหตุบังเอิญ (Co - incident)
มากกว่า แต่ก็ต้องขอกล่าวซ้ำอีกครั้งว่า จะคำนึงถึงความสมจริงของตัวละครจาก
นวนิยายประเภทนี้ไม่ถนัด ที่สำคัญก็คือ การขึ้นครองราชสมบัติของบุคคลทั้งสอง ไม่
ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัว แต่เพื่อความสุขของชาวเมืองที่กำลังได้รับความ
เดือดร้อน ต้องการความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นลักษณะอีกอย่างหนึ่งของคนดี คือ ไม่กู้
กายในความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์

สไตล์ในการแต่งและข้อคิดเห็นของผู้แต่ง (Style and Point of View)

สไตล์ในการแต่ง (Style)

๑. การเล่าเรื่อง ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องเองในฐานะที่เป็นผู้สังเกตการณ์
การเล่าจะเล่าเฉพาะสิ่งที่เห็นหรือได้ยินได้ฟังจากการสนทนา หรือการกระทำของ
ตัวละคร โดยทำเสมือนเป็นผู้ติดตามไปกับขบวนเกวียนของธนิยะและสุรเสนะ ตอน
โคที่อยู่นอกเหนือการรับรู้เห็นของผู้เล่า ก็จะใช้กลวิธีให้ตัวละครบรรยายเรื่องเอง
เป็นตอน ๆ ไป เช่น ให้ธนิยะเล่าถึงประวัติความเป็นมาของตนให้สุรเสนะฟัง
(หน้า ๑๓๐ - ๑๔๕) ตอนที่กล่าวถึงประวัติของพระธรรมเสนาบดี คือ พระสารีบุตร
(หน้า ๒๗๕ - ๓๔๑) ก็ให้พระเถระผู้ใหญ่รูปหนึ่งเป็นผู้เล่า และตอนที่กล่าวถึงพุทธ
ประวัติ (หน้า ๕๓ - ๑๑๖) ก็ให้พราหมณ์คนหนึ่งแสดงปารุกดาแก่ผู้ฟัง

กลวิธีการบรรยายเรื่องบางตอนอาศัยกลวิธีแบบนิยายรุ่นเก่าของไทย คือ
ให้บทเจรจาของตัวละครเป็นส่วนหนึ่งของการบรรยาย (หน้า ๘๖ - ๘๗) แต่ลักษณะ
เช่นนี้ไม่ทำให้ชักกันจนผู้อ่านสังเกตเห็นได้ ส่วนวงการเจรจาของตัวละครไม่ต่าง
ไปจากส่วนการบรรยาย ส่วนที่ทำให้เห็นเป็นบทเจรจาก็คือ "คำอาลปนะ" ที่ผู้
แต่งใช้เป็นคำเรียกขึ้นต้น เพื่อแสดงฐานะของตัวละครให้เห็นความเป็นผู้ใหญ่ผู้น้อย

และใช้สรรพนามเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์กันของตัวละครในเรื่อง บทเจรจาของตัวละครมีโวหารเป็นส่วนหนึ่งในวรรณคดีที่มีลีลาไพเราะมากกว่าสำนวนของคนจริง ๆ ในปัจจุบัน แต่ทั้งนี้ไม่ใช่ข้อบกพร่องในการแต่ง ดังไค้กล่าวแล้วว่านวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายประเภทอุคคคติ จึงต้องใช้หลักการพิจารณาให้แตกต่างไปจากนวนิยายที่แสดงความเป็นจริงในชีวิตมนุษย์

๒. การดำเนินเรื่อง ใช้วิธีดำเนินเรื่องโดยแบ่งเนื้อเรื่องออกเป็นบท ๆ บางบทจะมีเรื่องราวสมบูรณ์ในตัวเอง โดยผู้แต่งได้ผูกปมของเรื่องและคลี่คลายเรื่องลงภายในบทนั้น ๆ นอกจากเหตุการณ์ตอนใดซับซ้อนมากก็เพิ่มบทให้มากขึ้น การดำเนินเรื่องจะสัมพันธ์กับโครงเรื่องตรงที่เป็นเรื่องของการเดินทาง เมื่อขบวนเกวียนผ่านไปในที่ต่าง ๆ ย่อมประสบกับเหตุการณ์ทั้งในทางดี และในทางที่เป็นปัญหา เป็นอุปสรรค เมื่อแก้ปัญหาได้แล้ว เรื่องราวก็สิ้นสุดลง ขบวนเกวียนก็ออกเดินทางต่อไป และก็มีเหตุการณ์อื่น ๆ เกิดขึ้นใหม่จนตลอดระยะเวลาของการเดินทาง

เหตุการณ์ที่ผู้แตงนำมากล่าวในแต่ละบทนั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ในกรอบของฉากที่ผู้แตงกำหนดไว้ในโครงเรื่อง เมื่อเดินทางไปถึงที่ใด ก็จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นนั้น รวมทั้งเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกัน และจะแทรกคำสอนลงในคำพูดของตัวละครด้วย คำสอนที่นำมาแทรกไว้ส่วนใหญ่มาจากหลักธรรมในพุทธศาสนา ซึ่งผู้แตงนำมาแทรกได้อย่างเหมาะสมเจาะไม่ขัดเขิน เข้ากับเหตุการณ์ที่กำลังกล่าวถึงใดอย่างดี

ในการดำเนินเรื่อง นอกจากจะทำให้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเมตตาธรรม นำความร่มเย็นไปสู่ทุกหนทุกแห่งที่พุทธศาสนาปกคลุมไปถึงแล้ว ผู้แตงยังได้พยายามโยงเรื่องไปในทางที่จะตอบปัญหาแกข้อสงสัยของบุคคลที่มีมิจฉาทิฐิบางพวกที่คิดว่าเรื่องศีลธรรม หรือศาสนาเป็นเรื่องของคนอ่อนแอที่คิดคำสอนขึ้นมา เพื่อให้คนแข็งแรงกว่าไม่กลาขมเหง บางพวกสงสัยว่าการออกบวชในพุทธศาสนาเป็นเรื่องของคนที่เกี่ยวข้องคน ไม่มีความมานะอดทนต่อการเผชิญชีวิตในโลกอย่างขร้าวาส หรือบางคนกล่าวว่า คำสอนในพุทธศาสนาเป็นคำสอนให้คนเกียจ

คราน งามเมืองอเทวนอนรวันตาย เพราะให้ถือสันโคษ มัคน้อย ฯลฯ ความคิดเห็นเหล่านี้เป็นความเห็นของฝ่ายตรงข้ามที่ต่อการจะโต้แย้งคำสอนในพุทธศาสนา เป็นเรื่องของคนที่ไม่รู้อะไร หรือรู้แต่พยายามบิดคำบิดนุของตนต่อคำสั่งสอน ผู้แต่งได้พยายามยกเหตุการณ์และตัวอย่างมาเป็นอุทาหรณ์ เพื่อแก้คำโต้แย้งหรือความเข้าใจผิดเหล่านี้ไว้ในเนื้อเรื่องด้วย

นวนิยายเรื่องนี้ ผู้แต่งมีจุดมุ่งหมายที่จะสอนหลักธรรมทางพุทธศาสนา และสอนจริยธรรมแก่ผู้อ่าน แต่ผู้แต่งก็ไม่โคลงเลยในค่านิยมอันดีของเหตุการณ์ในเรื่อง ผู้อ่านจะได้รับทั้งความรู้ ความคิดทางปรัชญา ศติธรรม และได้รับความสนุกเพลิดเพลินไปด้วย ผู้แต่งมีวิธีการสร้างเรื่องผูกปมให้ขึ้นถึงขั้นที่ก่อให้เกิดความกระตือรือร้นอยากรู้เรื่องต่อไป โดยใช้วิธีการทวนเรื่องสร้างความสนใจไปจนถึงจุดสุดยอดแล้ว ก็ใช้กุศโลบายต่าง ๆ คลี่คลายเรื่องให้สิ้นสุดลงโดยทางสันติวิธี กุศโลบายต่าง ๆ ที่ผู้แต่งนำมาเป็นวิธีแก้ปัญหานั้น ไม่ว่าจะเป็นทางค่านิยมหรือวิธีทางค่านิยมบริหารประเทศ การโต้คารมระหว่างบุคคลสองฝ่ายที่มีความเชื่อต่างกัน แต่ละตอนล้วนแสดงความจริงใจดีใจดี มีปฏิภาณไหวพริบ เป็นกุศโลบายที่แนบเนียนน่าฟังพอใจ มีเหตุผลเป็นไปได้ มีผู้อ่านที่เป็นนักเรียนบางคนวิจารณ์ว่า วิธีการบางอย่างนั้นไม่เหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ล้าสมัยแล้ว ข้อนี้ก็อาจจะจริง แต่การอ่านนวนิยายเรื่องนี้ต้องคำนึงว่า เป็นเรื่องเล่าถึงเหตุการณ์ในครั้งพุทธกาลไม่ใช่กาลปัจจุบัน การอ่านเรื่องราวในอดีตทำให้มองเห็นพัฒนาการทางความคิดของคน เห็นความฉลาดของมนุษย์ที่รู้จักใช้ธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ ทำให้เห็นว่าประติรูปธรรมใหม่ ๆ ในปัจจุบัน ก็ล้วนมีพื้นฐานมาจากความคิดของมนุษย์ยุคเก่าก่อนทั้งสิ้น

เรื่องนี้ไม่ได้จบลงที่การสิ้นสุดการเดินทางตัวเอกของเรื่อง ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นผลแห่งการทำความดี โดยให้สุรเสนะได้เป็นกษัตริย์ลักษณะการขึ้นครองราชย์ของสุรเสนะออกจะเป็นเรื่องเหลือเชื่อ แต่ก็ต้องยอมรับว่าการเสี่ยงราชรถ เพื่อหาคนมีบุญขึ้นเป็นกษัตริย์เป็นธรรมเนียมที่นิยมปฏิบัติกันในอินเดียโบราณ ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่า การเดินทางของสุรเสนะเป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง เป็นการเดินทางเพื่อหาประสบการณ์และแสวงหาความเป็นจริงในชีวิตมนุษย์ โดยมี

ชนิดนี้ผู้เป็นบิดาคอยให้คำแนะนำสั่งสอน เป็นขบวนการเรียนอย่างหนึ่ง ซึ่งเรียกในปัจจุบันว่า "การศึกษาอופןัย" (Informal Education) เมื่อสุรเสนะได้เป็นกษัตริย์ ก็ได้ใช้ความสามารถในการบริหารประเทศอย่างเต็มที่ โดยมีบิดาคอยให้คำปรึกษาแนะนำเป็นผู้อุปถัมภ์อยู่เบื้องหลัง เหตุการณ์ตอนนี้ให้ความคิดเสริมแก่ผู้อ่านได้ว่า คนในวัยหนุ่มนั้นแม้จะมีพลังกำลัง มีวัยอันเหมาะแก่ตำแหน่งหน้าที่ มีความแคลวคล่องว่องไวในการทำงานก็จริงอยู่ แต่การที่จะบริหารงานให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ต้องอาศัยประสบการณ์ความสุ่มคลุกในปัญหาของผู้มีวัยสูงกว่าด้วย ถ้าบุคคลทั้งสองวัยสามารถรวมมือกันได้ งานทุกอย่างก็จะสำเร็จลุล่วงด้วยดี

๓. โวหารในการบรรยายและการพรรณนา ผู้แต่งเลือกใช้สำนวนโวหารในการเล่าเรื่องในทำนองโวหารแบบวรรณคดี (Literary Style) มีความประณีตบรรจงในการเรียบเรียงถ้อยคำให้ไพเราะสละสลวย นับว่าเป็นส่วนงานการเขียนที่เหมาะสมแก่การแต่งนวนิยายประเภทอิงหลักกรรมทางพุทธศาสนา เพื่อสอนจริยธรรมแก่อ่าน ความไพเราะสละสลวยทางภาษานับเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านนวนิยายเรื่องนี้ อ่านด้วยความเพลิดเพลิน ได้รับรสไพเราะทางวรรณคดีเพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่ง

โวหารที่ผู้แต่งใช้ในหนังสือเล่มนี้ มีครบทุกโวหาร คือ มีทั้งบรรยายโวหาร พรรณาโวหาร เทศนาโวหาร และสาธกโวหาร โดยผู้แต่งจะเลือกโวหารให้เหมาะกับข้อความในแต่ละตอน เช่น ใช้บรรยายโวหารและพรรณนาโวหารในตอนเล่าเรื่อง ส่วนตอนที่เป็นคำสอนจะใช้เทศนาโวหารและสาธกโวหารเข้ามาประกอบ ลักษณะการสอนมีทั้งการบอกโดยตรงบ้าง อรรถาธิบายให้สรุปเองบ้าง และอภิปรายซักถามโต้ตอบกันเองในระหว่างตัวละครบ้าง แต่จุดประสงค์เพื่อสอนผู้อ่านนั่นเอง

ตัวอย่างสำนวนบรรยายโวหาร ผู้แต่งจะใช้ในการเล่าเรื่อง เล่าประวัติบุคคล ประวัตินานที่ หรือเล่าตำนานต่าง ๆ เป็นการบรรยายอย่างละเอียดถี่ถ้วน ด้วยภาษาที่ไพเราะ ดังตัวอย่าง เช่น

บริเวณกรุงราชคฤห์นั้นกว้างขวางมาก เฉพาะประตูใหญ่มีถึง
๓๒ ประตู ส่วนประตูเล็ก ๆ มี ๖๔ ประตู ทิมพรวาสุระเสนะฉานมา

ค่านในของประตูกิตะวันออกเป็นเวลาใกล้ค่ำ มองออกไปทางประตูนั้น เห็นปามะม่วงของหมอซิวัก ซึ่งโค่นมาวางไว้ก้นวัน ถวายเป็นอารามของ พระสงฆ์ในพุทธศาสนา ใกล้ออกไป คือ ภูเขาชิลินภูฏ ครั้นเดินเลี้ยวไปตามถนนใหญ่สักครู่หนึ่งก็ถึงพรุหมอนสุภา คือ โรงประชุมของพวกพราหมณ์ ในวันนี้ตามประเพณีไว้วาง แต่ยังไม่ทันค่ำก็มีผู้คนหนาแน่นรวมทั้งสตรี และเด็ก ซึ่งประดับตกแต่งกายประณีตเป็นพิเศษกว่าวันอื่น ทั้ง ๒ คน หยุดย่นค้อยสักครู่ ก็มีพราหมณ์หนุ่มคนหนึ่งสังเกตเห็นอาคันตุกะแปลกหน้า ทั้ง ๒ นี้ จึงเข้ามาทักทายอัยยาศัยอันคิดว่า "คุณอนาคันตุกะ ท่านคุณมาจากเมืองอื่น ถ้าท่านประสงค์จะเข้าไปในพราหมณ์สถาน ก็ขอเชิญถวาย ความยินดี" (หน้า ๘๕)

ตัวอย่างสำนวนพรรณนาโวหาร ใช้ในการพรรณนาความรู้สึก ความในใจ
ชมภูมิประเทศ ชมโฉม เช่น

บ้นนิ้วสันตฤกษ์ คือ ฤกษ์ใบไม้ผลิกำลังผ่านมา ไม่ประทุ ชัยพฤษฯ
หางมยุรา และอินทนิล ก็ออกดอกสีเหลือง แดง และม่วงแกม แลดูงาม
กระแสดมประจุจำฤกษ์ซึ่งพัฒนาแต่ทุกษณิศ ก็โบยโบกกลิ่นหอมคั่งรวงผึ้ง
ของคอกประค ไหแฉคลุมไปทั่วพระมหานคร ถัดจากอุทยานมาทางบูรพา
ทิศ จะแลเห็นพระบรมมหาราชวังอันวิจิตรมโหฬาร แลวกัมีสนามหญ้าไป
จนจรปรภาวอันเรียงรายสลับังคับด้วยชุมประตุ มีถนนใหญ่ ๆ มาบรรจบ
กันตามทางแยก ทั้งยังแจกออกเป็นตรอกเป็นซอย สะดวกแก่การสัญจร
เส้าประตุที่ป่วนันทั่วพระมหานคร ซึ่งเป็นแนวไปตามมรรคนั้น ในยาม
ราตรีก็ส่องสว่างสะพรังควยแสงไฟละลานตา ถัดมาจากเคหสถานของ
เสนาบดีและมหาอำมาตย์ ก็ยังมีปราสาทอันงดงามของเศรษฐีคหบดี ซึ่ง
สร้างแข่งกัน กลายเป็นเครื่องประดับสำหรับพระนคร ในยามเย็น
ก็มีประชากรเดินไปยังราซังคะ คือ พระลานหลวงเป็นกลุ่ม ๆ แล
บางก็ลาคนีสีทณะลง นั่งสังสันทนุกันเป็นที่บันเทิงจิต บางก็เดินเลยไป
ชมไบกษณิศกับอุทยาน อันสะพรังควยอุบล บุณทริกและปทุมชาติ และ
เมื่อใกล้ออกมาจนถึงราษุคลาชานชุมนุมนัน ก็แลดูสับสนอลวนซ้อชวยไป
มาอยู่คาคาษ.....(หน้า ๓๐ - ๓๑)

ตัวอย่างเทศนาโวหาร ใช้ในการสั่งสอนอธิบายชี้แจง เหตุผลคุณและโทษ
เพื่อชักจูงใจให้ปฏิบัติตาม เช่น

ในบุคคลทั้งสองที่ชนะแล้ว ชมเชยผู้แพ้ กับชนะแล้วทำให้ผู้แพ้นับถือได้นี้ เจาก็คงเห็นแล้วว่าบุคคลประเภทหลังนั้นวาจาประเสริฐกว่า และก็ยังมิผู้ประเสริฐกว่านั้น คือ ผู้ชนะนำใจผู้อื่นโดยไม่ตองยาไปบนกองเลือด ไม่ตองทำให้ใครเดือดร้อนมีหนานองนำตา, กลาวคือ เป็นผู้ชนะโดยคุณธรรม เช่น ที่พระบรมศาสดาทรงชนะทุกแควนแควนอยู่ในขณะนี้ ไม่วางจะเสด็จไปที่ใด ก็มีพระราชแห่งแควนนั้นกราบไหว้ถือว่าเป็นมงคลที่ใดผานไปยังแควนแควนแห่งตน (หน้า ๑๕๕)

ตัวอย่างสาธกโวหาร หรืออุปมาโวหาร ผู้แต่งจะใช้ในการประกอบโวหารทั้งสามโดยเฉพาะเทศนาโวหาร เพื่อสนับสนุนเปรียบเทียบ เพื่อให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความเชื่อถือ ศรัทธามากยิ่งขึ้น ดังเช่น

ก่อนราชกุมาร ความมักใหญ่ใฝ่สูงและมัวเมาในการที่มีอำนาจนั้น เป็นเหมือนกอนเหล็กแดงใหญ่ที่ถูกร้อนเป็นเปลวรุ่งโรจน์ ซึ่งคนทั้งหลายเห็นเป็นนกกอกไม้อันนวมชุ่มชมเชย แล้วพากันแย่งเซากอครัก ผลที่ใครรับจึงพากันวุ่นวายเดือดร้อนหาความสุขมิได้ เพราะฉะนั้นเธอจะตองระมัดระวังในการที่จะหลงเขาไปแบก หรือกอครักกอนเหล็กแดงนั้น (หน้า ๑๓๕ - ๑๔๐)

ทัศนะของผู้แต่ง

การศึกษาค้นหาทัศนะส่วนตัวของผู้แต่ง ในนวนิยายเรื่องนี้ทำได้ยาก เพราะหนังสือเล่มนี้ ผู้แต่งเขียนขึ้นเพื่อเผยแพร่พุทธศาสนา ทัศนะต่าง ๆ ที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง คำบรรยาย บทสนทนาของตัวละคร ฯลฯ ย่อมเป็นทัศนะที่มาจากหลักคำสอนและปรัชญาในพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งตองเป็นทัศนะที่ผู้แต่งเห็นควายยอมรับ จึงนำมาถ่ายทอดเผยแพร่ให้ผู้อ่านได้รับทราบ การศึกษาทัศนะของผู้แต่งในนวนิยายเรื่องนี้ อาจศึกษาได้จากที่ผู้แต่งกำหนดบุคลิกภาพ นิสัยใจคอ และพฤติกรรมของตัวละคร

๑. ทัศนะของผู้แต่งเกี่ยวกับลักษณะของคนที่ดีว่าเป็น "คนดี" ในเรื่องนี้ ผู้แต่งได้กำหนดให้ "ธนียะ" เป็นตัวละครที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ของคนที่เป็นคนดี ลักษณะของคนดีตามความคิดของผู้แต่งมีดังนี้

๑.๑ เป็นผู้ใฝ่ในการศึกษาหาความรู้ แม้จะเป็นโอรสกษัตริย์ แต่ทมิยะก็ไต่เดินทางไปศึกษาหาความรู้ถึงสำนักทิศาปาโมกข์ที่กรุงศรีอยุธยา และไต่เดินทางท่องเที่ยวไปศึกษาในสำนักอาจารย์ต่าง ๆ

๑.๒ รู้จักอดทน วางตนอย่างคนธรรมดา ถึงแม้จะเป็นใหญ่ก็สามารถดำเนินชีวิตอย่างคนสามัญได้

๑.๓ เป็นผู้ดำเนินการทุกอย่างอย่างรอบคอบ ไม่ประมาท เช่น การคุมกองเกวียน การปราบพระญาติพระวงศ์ที่คึกคกฏ

๑.๔ เป็นผู้ยึดมั่นในหลักธรรม และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

๑.๕ เป็นผู้มีเมตตาธรรม เช่น จีบโจรผู้ร้ายไต่ปล่อยให้กลับไปเป็นคนดี

๑.๖ เป็นผู้ใฝ่ในความสันติ ไม่ชอบการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน

๑.๗ เป็นผู้อุทิศตนเพื่อความสุขของคนทั้งหลาย เช่น การที่ทมิยะและสุรเสนาะยอมรับปกครองเมือง

๑.๘ เป็นผู้ปราศจากความโลภ ความมักใหญ่ใฝ่สูง เช่น การยอมสละราชสมบัติให้ผู้อื่น

๑.๙ เป็นผู้ไม่ผูกอาชชาติ พยาบาท จองเวร เช่น การที่ทมิยะปล่อยให้ชายของภิมเสนาะกลับคืนไป เมื่อสามารถช่วยสุรเสนาะให้พ้นจากอันตรายจากภิมเสนาะได้แล้ว

๑.๑๐ เป็นผู้มีความเฉลียวฉลาดในการปกครองคน ในการบริหารประเทศให้เจริญรุ่งเรือง เช่น ตอนที่ทมิยะและสุรเสนาะไต่เป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองอีกครั้งหนึ่ง

นอกจากนี้ยังมีลักษณะอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น มีความกตัญญู เคารพเชื่อฟังบิดามารดา ประกอบการทุกอย่างด้วยเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์ ไม่ยึดมั่นในวัตถุสิ่งของ ไม่เชื่อถือในเรื่องไร้เหตุผล ไม่ยึดถือในร้ายจนเกินไปในความสุขหรือความทุกข์ที่ประสบ มีความขยันขันแข็งไม่ปล่อยให้เวลาว่างไปโดยไร้ประโยชน์ ไม่ปล่อยให้ชีวิตให้มัวเมาอยู่ในกามสุข ฯลฯ

๒. ทักษะของผู้แต่งเกี่ยวกับลักษณะของผู้ปกครองประเทศ หรือผู้ที่ เป็น
ประมุขที่ มีดังนี้

๒.๑ รู้จักใช้คนให้เหมาะสมแก่ความสามารถ

๒.๒ รู้จักวิธีส่งเสริมปลุกฝังให้คนใฝ่หาความรู้มากยิ่งขึ้น

๒.๓ ไม่คอยรับฟังความจากรายงานเพียงทางเดียว ควรจะมีวิธีการค้น
หาความจริงด้วยตนเอง

๒.๔ มีวิธีการปกครองที่จะก่อให้เกิดความสุขแก่คนโดยทั่วหน้า

๒.๕ ส่งเสริมให้ทุกคนรู้จักช่วยตนเอง

๒.๖ สอดส่องดูแลความทุกข์สุขของประชาชนอย่างทั่วถึง

๒.๗ รู้จักวิธีป้องกันศัตรูทั้งภายในและภายนอก

ฯลฯ

คุณค่าทางค่านความรู้

นวนิยายเรื่องนี้ เป็นหนังสือที่ให้ความรู้แก่มหาชนหลายประการ โดยแยก
ออกเป็นประการสำคัญ ๆ ได้ดังนี้

๑. ความรู้ทางปรัชญาและหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา เช่น

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้สอนให้เห็นชีวิตเหมือนความฝัน จะ
เป็นเรื่องดีหรือร้ายก็ตาม พอฝันจบเป็นอดีตไปแล้ว ก็ไม่มีอะไรเหลืออยู่
เป็นขึ้นเป็นอันจริงจริง นอกจากจะย้อนไปนึกทบทวนเล่นเท่านั้น อารมณ์
ที่รื่นเริงที่สุด หรือทุกข์ระทมที่สุด ซึ่งคนทั้งหลายนึกว่าเป็นของจริงแท้
นอนเฉพาะหนานั้น พอฝันจบไปแล้ว ก็ไม่มีค่าอะไรยิ่งไปกว่าความฝัน
เลย (หน้า ๒๓๘ - ๒๓๙)

๒. ความรู้ในพุทธประวัติและประวัติพุทธสาวก ทั้งในทางค่านที่เป็นแก่น
สำคัญและรายละเอียดปลีกย่อย เช่น

กล่าวถึงพระนางเจ้ายโสธรา ผู้จงรักภักดีในพระสวามีเจ้า
จำเริญแต่พระมหาบุรุษเสด็จออกบรรพชา เมื่อพระนางทราบว่ามี
พระสวามีทรงครองผ้ายอมผาด ก็ทรงนุ่งผ้ายอมผาดบาง ทราบว่า

พระสวามีเสวยพระภุชฺษาหารเพียงมือเดียว ก็เสวยเพียงมือเดียวบ้าง
ทราบวาพระสวามีเวนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ และเครื่องไลหาสุคนธชาติ
พระนางก็บรรทมบนเตียงที่ปลุกควยแผ่นผาแทนพุกนูนและสำลู่ และมีโค
ยินดีจะประพรมลูปไลพระองค์ควยเครื่องหอมทั้งแตกอน (หน้า ๑๐๘ -
๑๐๙)

๓. ความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์เกี่ยวกับประเทศอินเดียใน
สมัยโบราณ เช่น

สาเกตเป็นเมืองใหม่ของแคว้นโกศล การก่อสร้างอาคารและ
รานตลาดทุกอย่างเป็นไปอย่างมีระเบียบ และผู้ที่ปกครองเมืองนั้นแทนที่
จะเป็นกษัตริย์หรือพราหมณ์ แต่กลับเป็นเศรษฐีมีทรัพย์ยิ่งกว่าเศรษฐีใด ๆ
แม้ในกรุงสวาศิวราชธานีของแคว้นโกศลเอง เพราะเมืองสาเกตนี้เป็น
เมืองที่เศรษฐีสร้างขึ้น ลักษณะการก่อสร้างต่าง ๆ จึงดีมีความหนาครเกา
แก่ทั้งหลาย อันมีทั้งของเก่าของใหม่สลัซับซอบนกันไม่มีระเบียบ
(หน้า ๓๑๗)

๔. ความรู้ในทางขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอินเดียโบราณ เช่น
ประเพณีและความเป็นอยู่ของคนในวรรณะศูทร

ความเป็นอยู่ของชาวบ้านเหล่านี้ในกาลก่อนไม่ผิดอะไรกับสัตว์
คนเหล่านี้จะนุ่งหม้อสีดำหรือสีหม่น และโดยปรกคิณเป็นชายจะไม่ไขว่ถาม
เมื่อไถนุ่งหรือห่มแล้ว ก็ไม่มีอาการชักฟอกท่าความสะอาด เพราะประเพณี
ห้ามไว้ตองนุ่งห่มอย่างนั้นจนกว่าจะชวคิไซการไม่ไค เมื่อเห็นคนที่นุ่งห่ม
ผ้าสีอื่นอันแสดงวาวรรณะสูงกว่า ก็ตองหลีกเลี่ยงทางอยางนอย ๑๒ ศอก..
.....(หน้า ๗๒ - ๗๓)

๕. ความรู้ทางด้านศาสนาเปรียบเทียบ เช่น

....อิสรชนทั้งหลายในกรุงราชคฤห์ จำเคิมแต่พระราชาดมา
จึงกลายเป็นพุทธศาสนิกชน ปฏิบัติตามพุทธโอวาทุโรงบุชาไฟของพราหมณ์
และศฤหคคิโกไม่มีใครสุมไฟคิกน่านันเนยหยอูดคังแตกอน กลายเป็นคมนนำ
อามบาง เป็นโรงอบกายผิงไฟในถุกหนวบาง มูลเกาที่เหลื่ออยู่ในโรง
ไฟนั้น อันเคยถ็อกันเป็นของคคคิสิทธิไซเจิมหนาทาตัว เป็นคน กกลาย

เป็นของรัชกาลนั้นไป (หน้า ๘๓ - ๘๔)

๖. ความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ต่าง ๆ เช่น

"ป่าไผ่ นั้นจึงได้นำมาว่า เวฬุวันกลันตกนิวาปะ คือ ป่าไผ่ที่ให้เหยื่อแก่
กระแต" (หน้า ๘๕)

"คิณชกาวัสถะ คือ โรงพักคนเดินทางอันทำด้วยอิฐ" (หน้า ๒๒๓)

๗. ความคิดเห็นที่เป็นกุศโลบายต่าง ๆ ในการปกครองประเทศ การ
บริหารบ้านเมือง การพัฒนาความเจริญต่าง ๆ เช่น

ผู้เป็นปุระมุขที่ฉลาด ย่อมมีใจเพียงใจคนให้เหมาะแก่ความรู้
ความสามารถเท่านั้น แต่จะตองปลงฝังคนที่มีความรู้ความสามารถให้
เกิดมาก ๆ ด้วย การปลงฝังให้เกิดคนที่มีความรู้ความสามารถนั้น
พระราชที่สนพระราชหฤทัยอย่างจริงจัง ย่อมทำได้โดยไมยาก เพียง
ด้วยการให้รางวัลด้วยการชมเชย ด้วยการหมั่นไต่ถามว่าดำเนินการไป
แล้วเพียงไร หรือแมควยการรุกรายของใหม่ชื่อเสียงปรากฏ ก็จะมีผู้อุทิศ
แสวงหาความรู้ และฝึกฝนให้สามารถ สำนักศิลปวิทยาจะเกิดขึ้นเอง
(หน้า ๒๒ - ๒๓)

หรืออีกตอนหนึ่ง ผู้แต่งเขียนไว้ว่า

ลูกอนสุรเสนะ การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากนั้น ถ้าฉลาด
ทำ ก็มีใจว่าพระราชที่สนพระราชหฤทัยจะช่วยเหลือด้วยประการทั้งปวง
เศรษฐี คฤหบดี คฤหุปตานี ผู้มีทรัพย์ มีจิตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีอยู่ พระราชา
อาจชักชวนบคคฤเหล่านี้ให้รวบรวมกำลังกัน หรือดำเนินการโดยลำพัง
เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ผู้ตกทุกข์ได้ทั้งหลาย เป็นการแบ่งเบาภาระของ
พระราชาได้เป็นอย่างดี (หน้า ๗๓)

ส่วนที่และส่วนบทประพันธ์ของนวนิยายเรื่อง "กองทัพธรรม"

ส่วนที่

นวนิยายเล่มนี้จัดเป็นหนังสือที่มีคุณค่าที่เกินหลายประการ พอจะกล่าวสรุป

โดยแยกตามองค์ประกอบได้ดังนี้

ในค่านเนื้อเรื่อง เป็นหนังสือที่ให้ความรู้ ความคิด ให้ความสั่งสอนและชี้แนะแนวทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตให้แก่บุคคลทุกเพศ ทุกวัย หลายระดับชั้นในสังคม

ในค่านแนวความคิด อาจถือได้ว่าเป็นแนวความคิดในชั้นริเริ่มสร้างสรรค์ คือ นำเอาแนวคิดที่สำคัญทางธรรมไปเปรียบเทียบกับทางโลก โดยชี้ให้เห็นว่า ธรรมเสนา หรือกองทัพธรรมของพระพุทธเจ้านั้น ต่างกันโดยสิ้นเชิงกับจตุรงคเสนา หรือกองทัพของพระจักรพรรดิ เพราะเมื่อกองล่อของรตพระจักรพรรดิหมุ่น ย่อมหมายถึงสงคราม การนองเลือด การเบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกันด้วยกิเลสตัณหา แต่เมื่อกองล่อของพระธรรม คือ พระธรรมจักรหมุ่น ย่อมหมายถึงสันติสุข ความเมตตา การไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และการตั้งชื่อเรื่อง "กองทัพธรรม" ก็ตรงกับแนวคิดนี้

ในค่านโครงเรื่อง ผู้แต่งใช้การเดินทางของตัวเอกเป็นโครงเรื่อง ซึ่งอาจให้แง่คิดแก่ผู้อ่านได้โดยการเปรียบเทียบเป็นสัญลักษณ์^๒ การเดินทางก็เหมือนกับ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ การดำเนินชีวิตของทุกคนย่อมต้องประสบปัญหา มีอุปสรรค มีสุข มีทุกข์ มีประสบการณ์แปลกใหม่เกิดขึ้นทุกวันคล้ายกับการเดินทาง ทุกอย่างเมื่อผ่านไปแล้วก็กลายเป็นอดีต สิ่งที่ยังมาไม่ถึงก็คืออนาคต การเดินทางย่อมมีวันสิ้นสุดถึงที่หมายฉับใด ชีวิตก็เช่นเดียวกัน และในระหว่างการเดินทางนั้นใครจะสุข หรือทุกข์ มากน้อยเพียงใด แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดีเพียงใด การเดินทางจะคล่องตัว หรือติดขัดดุจลูกเหล็กเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับ การกระทำหรือหลักปฏิบัติของแต่ละคน ซึ่งก็เหมือนกับการดำเนินชีวิตนั่นเอง วิธีแก้ปัญหของสุรเสนาะมีพอคอยอธิบาย พอในที่นี้อาจเปรียบได้กับหลักศาสนา การที่สุรเสนาะได้เป็นกษัตริย์ อาจเปรียบเป็นสัญลักษณ์แทนผลของความดีที่ปฏิบัติมาโดยตลอด

^๒ สิทธา พินิจวาท, จากการสนทนา, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๘.

ในค่านฉาก นับเป็นความพยายามอย่างยิ่งของผู้แต่ง ที่จะให้ฉากที่เป็นจริงที่สุดแก่ผู้อ่าน โดยนำเอาประสบการณ์และความรู้ที่ได้จากการค้นคว้าถ่ายทอดความเจตนาที่จะให้ผู้อ่านได้ความรู้ควบคู่กับความบันเทิงไปด้วย

ในค่านอารมณ์และบรรยากาศของเรื่อง ผู้แต่งสามารถใช้กลวิธีการแต่งและการดำเนินเรื่องสร้างอารมณ์และบรรยากาศของเรื่องให้สอดคล้อง และสนับสนุนแนวความคิดของเรื่องได้อย่างดี ทำให้เห็นว่าแนวความคิดนั้น เป็นแนวความคิดที่เป็นไปได้ น่าเชื่อถือ และมีเหตุผล

ในค่านตัวละคร การสร้างลักษณะตัวละครของนวนิยายเรื่องนี้ สอดคล้องกับองค์ประกอบอื่น ๆ ทั้งแนวความคิด โครงเรื่อง และจุดมุ่งหมายในการแต่ง ผู้แต่งต้องการสอนศีลธรรม จริยธรรมผู้อ่าน จึงได้สร้างตัวละครที่มีลักษณะเป็นบุคคลในอุดมคติ ซึ่งในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าในโลกนี้จะไม่มียุคคลอย่างธนิยะและสุรเสนะ บุคคลเช่นนี้อาจพบได้ในชีวิตจริงที่จัดว่าเป็นบุคคลในระดับ "อภิชน" ทางค่านการบรรยายภาพตัวละคร ผู้แต่งจะเลือกนำมากล่าวเฉพาะในส่วนที่เป็นประโยชน์แก่นเนื้อเรื่องเท่านั้น ไม่ได้บรรยายภาพให้มีชีวิตชีวาเป็นตัวละครจริงอย่างตัวละครในนวนิยายประเภท Realistic Novel

ในค่านกลวิธีการแต่ง ผู้แต่งมีศิลปะในการแต่งดี สามารถทำให้องค์ประกอบทุกส่วนเขามารวมกันได้เป็นอย่างดีผสมกลมกลืน รวมทั้งการใช้สำนวนโวหารในการบรรยาย และพรรณนาก็สอดคล้องกันเป็นอันดีกับองค์ประกอบส่วนอื่น ๆ

ส่วนบทประลอง

ถ้าจะมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นบ้างในนวนิยายเรื่องนี้ ก็อาจจะเป็นข้อผิดพลาดในเรื่องเวลาที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ เนื่องจากนวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องยาว ผู้แต่งได้แทรกเกร็ดความรูต่าง ๆ ไว้มาก จนบางครั้งทำให้เกิดข้อสงสัยแก่ผู้อ่านได้ เช่น ในบทที่ ๔ ผู้แต่งให้คิมพรุเล่าประวัติของนายจุนทะให้สุรเสนะฟัง โดยเล่าถึงชีวิตตอนใกล้ตายของนายจุนทะควยวว่า

วันหนึ่งนายจุนทะล้มเจ็บลง มีอาการแปลกประหลาด คือ คุก เขา

คลานไปทางโน้นทางนี้ ส่งเสียงร้องอย่างสุดรจนชาวบ้านใกล้เคียงไม่
เป็นอันหลับนอน แลวก็คลานออกนอกบ้าน แม่คนโน้นมานจะช่วยกันจับ
เอาผาอุดปาก ก็ไม่อาจทำสำเร็จได้ ในที่สุดคงบิศประทุซึ่งไวภายใน
บ้าน จนกระทั่งชาติใจตายไป (หน้า ๘๓ - ๘๔)

นายจุนทะนี่เป็นผู้ถวายปัจจัยมณฑลแก่พระพุทธเจ้า จึงเป็นการแน่นอน
ที่ว่าจะต้องมีชีวิตอยู่ต่อมาหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว การที่ตีพิมพ์เล่าเรื่อง
ราวของนายจุนทะนี่ จึงชั้กับการกำหนดเวลาในเรื่อง เพราะเหตุการณ์ในเรื่อง
นี้ เป็นเหตุการณ์ในครั้งพุทธกาล พระพุทธองค์ยังไม่ได้ปรินิพพาน การเล่าเรื่อง
ตอนนี้ถ้ามองเป็นผู้เล่าเรื่องเองให้ผู้อ่านทราบ โดยใช้กลวิธีที่เรียกว่า Omniscient
คือ ผู้เล่าเป็นผู้เห็นเหตุการณ์โดยตลอดทั้งเรื่องราวที่เกิดขึ้นในกาลต่อมาด้วย แทน
การให้ตีพิมพ์เป็นผู้เล่า ก็จะตีปัญหาเรื่องนี้ไปได้

ในเรื่องปัญหาเกี่ยวกับเวลานี้ มีที่เป็นข้อสงสัยอีกตอนหนึ่งในบทที่ ๑๑
ของภาคที่ ๓ เรื่องสภาพสงครามแห่งฉัตรราชินี มีกล่าวอ้างถึงวรรณคดีอินเดีย
๒ เรื่อง คือ รามายณะ และมหาภารตะ ในเรื่องนี้ผู้เขียนได้กล่าวชี้แจงไว้ใน
"บันทึกทางวิชาการ" ซึ่งเป็นภาคผนวกของหนังสือเล่มนี้ไว้แล้ว ผู้ที่สนใจจะอ่าน
ได้เพื่อขยายความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้น อยากรู้ก็ตามผู้แต่งได้สรุปคำชี้แจงไว้ว่า
"เจตนาในการกล่าวพาพิงไปถึงวรรณคดีเหล่านั้น มีช้ต้องการขอเท็จจริงทาง
ประวัติ แต่ต้องการเพียงนำมาเป็นตัวประกอบให้ธรรมะเด่นได้เท่านั้น" (หน้า ๘๖๖
ภาค ๓)

วิเคราะห์นวนิยายเรื่อง "ทุ่งมหาธาต"

นวนิยายเรื่อง "ทุ่งมหาธาต" เป็นผลงานการประพันธ์ของ "เรียมเอง" ซึ่งเป็นนามปากกาของ นายมาลัย ชูพินิจ เล่มที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์นี้ เป็นเล่มที่พิมพ์ครั้งที่ ๔ พิมพ์ที่สำนักพิมพ์เกษมบรรณกิจ เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๘ ความยาว ๓๓๖ หน้า

ประวัติผู้แต่ง

มาลัย ชูพินิจ เป็นบุตรนายสอน นางระเบียบ ชูพินิจ เกิดเมื่อวันพุธที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๘ ณ ตำบลคลองสวนหมาก (ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น นครชุม) อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร บรรพบุรุษสืบเชื้อสายมาจากตระกูล "บางช้าง" รับราชการมาจนถึงชั้นปู่ และได้ย้ายไปประจำอยู่ที่จังหวัดกำแพงเพชร ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ส่วนบิดามารดาได้รับราชการ หันมาประกอบอาชีพค้าไม้สัก และไม้กระยาเลย

มาลัย ชูพินิจ ได้สมรสกับนางสาวสงวน จันทรสิงห์ เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๗ มีบุตรธิดารวม ๕ คน และสิ้นชีวิตเมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ด้วยโรคมะเร็งในปอด รวมอายุได้ ๕๘ ปี

การศึกษา มาลัย ชูพินิจ ได้เรียนหนังสือที่วัดพระบรมธาตุ และโรงเรียนประจำจังหวัดกำแพงเพชร พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้เข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ ที่โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข จนจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๖๕ เรียนต่อที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ และโรงเรียนสวนกุหลาบ จนจบชั้นประโยคมัธยมบริบูรณ์ชาย และ พ.ศ. ๒๔๖๗ เข้าศึกษาวิชาครูที่วัดบวรนิเวศน์วิหาร

การรับราชการ มาลัย ชูพินิจ เข้ารับราชการเป็นครูที่โรงเรียนวัดสระเกศประมาณ ๒ ปี ก็ลาออกจากอาชีพครูมาทำงานทางด้านงานการประพันธ์ และงานหนังสือพิมพ์

งานการประพันธ์ มาลัย ชูพินิจ ได้เริ่มเขียนเรื่องสั้นลงพิมพ์ในนิตยสาร "เสนาศึกษา" "ศัพท์ไทย" และ "ไทยเกษม" ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๗ และเริ่มประพันธ์นวนิยายขนาดยาวตลอดจนแปลวรรณกรรมของต่างประเทศ ลงพิมพ์ในนิตยสาร "สุภาพบุรุษ" รายบักซ์ และนิตยสารอื่น ๆ หลายเล่ม ได้แปลผลงานของ แมรี คอเวลล์, จอห์น กอล สเวอซี, อนาโกล ฟรองซ์, ฮาร์ที และคนอื่น ๆ งานแปลที่มีชื่อเสียงมากคือเรื่อง "เทลมา" ใช้นามปากกาว่า "แม่อนงค์" ผลงานที่เป็นนวนิยายของมาลัย ชูพินิจ มีประมาณ ๗๐ เรื่อง ประเภทเรื่องสั้นประมาณ ๓,๐๐๐ เรื่อง ผลงานที่มีชื่อเสียง ได้แก่ เรื่องลมรอน ฟาร์องผิกลูก สุขชีวิต เด็กเก็บตก เมื่อลูกข้างหม่น ชายสามหน้า คลื่นไถ่น้ำ แม่ปิ้ง ฟาดลม ลองไฟ รุ่งมหาราช แผนดินของเรา สายทอง บ้านเกิด บ้านสร้าง ชั่วฟ้าดินสลาย ชาติกิน เกิดเป็นหญิง ฟ้าง่าง แก้วตา ฯลฯ

งานหนังสือพิมพ์

พ.ศ. ๒๔๖๘ เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "ไทยใต้" จังหวัดสงขลา

พ.ศ. ๒๔๗๐ กลับเข้ากรุงเทพฯ เข้าประจำแผนกสารคดีของหนังสือ

พิมพ์รายวันบางกอกการ เมือง

พ.ศ. ๒๔๗๑ เป็นผู้ช่วยบรรณาธิการ และต่อมาได้เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์รายบักซ์ "สุภาพบุรุษ"

พ.ศ. ๒๔๗๒ เป็นหัวหน้าแผนกสารคดีหนังสือพิมพ์ "ไทยใหม่"

พ.ศ. ๒๔๗๓ ออกหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ "ผู้นำ"

พ.ศ. ๒๔๗๕ กรมพระนราธิปฯ ออกหนังสือพิมพ์ "ประชาชาติ" ด้รับตำแหน่งเป็นหัวหน้าสารคดีและบันเทิงคดี ต่อมาได้เป็นบรรณาธิการ "ประชาชาติ" ทั้งรายวันและรายสัปดาห์

พ.ศ. ๒๔๘๐ ลาออกจาก "ประชาชาติ" เพราะสุขภาพไม่ดี ไปทำไร่อยู่หัวหินเป็นเวลา ๑ ปี

พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นหัวหน้าแผนกสารคดี และบันเทิงคดีของหนังสือพิมพ์รายวัน "ประชามิตร" และได้เป็นบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ "ประชามิตร"

คอนบาย และเป็นบรรณาธิการของนิตยสาร "สุภาพบุรุษ" คอนเซ้า

พ.ศ. ๒๔๘๖ ลาออกจากงานหนังสือพิมพ์ เพราะสุขภาพไม่ดี ไปทำสวน
มะพร้าวอยู่ที่พังงา จังหวัดชุมพร ๑ ปี

พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นหุ้นส่วนและที่ปรึกษาบริษัทไทยพาณิชย์การ เขียนบทความ
ลงหนังสือพิมพ์เป็นเวลาทั้งหมด ๑๘ ปี จนกระทั่งสิ้นอายุ

ผลงานที่ออกอากาศทางวิทยุและโทรทัศน์

มาลัย ชูพินิจ ได้เขียนบทความ "ข้อคิด" ซึ่งเกี่ยวกับปรัชญาการครอง
ชีวิตออกอากาศทางวิทยุ ท.ท.ท. เป็นประจำ ๒ ปี คัดแปลงนวนิยายเรื่อง
"ลองไฟร" เป็นบทละครวิทยุออกอากาศเป็นประจำ ๕ ปี และได้เขียนบทละคร
โทรทัศน์ออกอากาศทางช่อง ๔ และช่อง ๗ มากกว่า ๕๐ เรื่อง

งานพิเศษอื่น ๆ คำนธธุรกิจ สังคม และสาธารณกุศล

๑. เป็นกรรมการบริหารในคณะกรรมการบริหารชุดแรกของสมาคมนัก
หนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (ส.น.ท.)

๒. เป็นอุปนายกของ ส.น.ท.

๓. เป็นอุปนายกของสมาคมภาษาและหนังสือ

๔. เป็นกรรมการบริหารมูลนิธิวิชาการหนังสือพิมพ์

๕. เป็นกรรมการมูลนิธิราชประชาสมาสัย

๖. เป็นกรรมการบริหารมูลนิธิช่วยนักเรียนไทยที่ขาดแคลนในพระบรม

ราชินูปถัมภ์

๗. เป็นกรรมการสภาสังคมสงเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์

๘. เป็นกรรมการสงวนคุ้มครองสัตว์ป่า

๙. เป็นที่ปรึกษาสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์

๑๐. เป็นประธานกรรมการประชาสัมพันธ์สมาคมสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย

๑๑. เป็นสมาชิกสภาการรัฐธรรมนูญ

๑๒. เป็นผู้บรรยายพิเศษลักษณะวิชาการบริหารฝ่ายบรรณาธิการในแผนก

วารสารศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การไปประชุมและดูงานในต่างประเทศ

๑. ได้รับเชิญจากรัฐบาลเยอรมันตะวันตกไปสังเกตสถานการณ์ในเบอร์ลิน และเยอรมันตะวันตก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒

๒. ได้รับเชิญไปประชุม APACL องค์การต่อต้านคอมมิวนิสต์ ครั้งที่ ๕ ณ กรุงเซอูล ประเทศเกาหลี

๓. ได้รับเชิญจากรัฐบาลไต้หวัน ไปสังเกตการณ์ ณ เกาะคิมยอ

๔. ได้รับเชิญไปประชุม APACL ครั้งที่ ๖ ณ กรุงไทเป และดูงานทั่วเกาะไต้หวัน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓

๕. ได้รับแต่งตั้งร่วมคณะผู้แทนไทยไปร่วมสัมมนาขององค์การซีโต้ ณ เมืองลอสแอนเจลิส ประเทศปากีสถาน

๖. ได้รับเชิญจากบริษัทการบิน AIR FRANCE เดินทางรอบโลก

๗. ได้รับเชิญจากรัฐบาลเยอรมัน ไปสังเกตสถานการณ์เบอร์ลิน และเยอรมันตะวันตกอีก พร้อมทั้งรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

๘. ได้รับเชิญจากรัฐบาลญี่ปุ่นเยือนประเทศนั้น เพื่อสังเกตสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ การศึกษา และวัฒนธรรม เพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

๙. ได้รับเชิญจากสมาคมการประพันธ์ฟิลิปปินส์ ให้ไปประชุมที่คิวบา

๑๐. ได้รับเชิญจากรัฐบาลสวีเดน ให้ไปเยือนประเทศสวีเดน งานอดิเรก

นอกจากงานด้านต่าง ๆ แล้ว มาลัย ชูพินิจ ยังมีงานอดิเรกต่อไปนี้

๑. ค้นคว้าทางพุทธปรัชญา จิตวิทยา ประวัติศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์

๒. ป่ารุทดาและอภิปราย

๓. เลี้ยงกล้วยไม้

๔. การดนตรี

๕. ออกป่าล่าสัตว์

เกียรติประวัติ

มาลัย ชูพินิจ ได้รับพระราชทานปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทางวารสารศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ และนอกจากนี้ยังเคยได้รับรางวัลตุ๊กตาทองในการเขียนนวนิยายเรื่อง "ข้าวฟ้ากินสลาย" เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่งเป็นปีแรกที่มีการให้รางวัลตุ๊กตาทองแก่นักเขียน

นามปากกาของ มาลัย ชูพินิจ ได้แก่

๑. ก.ก.ก.	๑๓. บั๊ตลิ่งกรอบ
๒. ฉ.ฉ.ฉ.	๑๔. อาลาकिन
๓. ม. ชูพินิจ	๑๕. อูมา
๔. แมอนงค์	๑๖. ผู้สก็
๕. เรียมเอง	๑๗. แตน
๖. นอย อินทนนท์	๑๘. ทนอหนั่งลือ
๗. อินทนนทน้อย	๑๙. ชายราชาตรี
๘. นายฉันทนา	๒๐. อาตมา
๙. นายดอกไม้	๒๑. ส.ส.ส.
๑๐. เรไร	๒๒. มณโฑ
๑๑. ลดาภิรักษ์	๒๓. พลับพลึง
๑๒. สมิ้งกะทรง	๒๔. ผู้นำ

กรมศิลปากร นามประพันธ์ของนักเขียนไทยที่ใช้ในบัตรรายการของ
หอสมุดแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๕)
 หน้า ๕๕ - ๑๐๐.

ชอกติเห็นของผู้อ่านต่องานเขียนของ มาลัย ชูพินิจ

ป. วัชรารณ^๒ ไก่กล่าวถึงการเขียนเรื่องสั้นของ "เรียมเอง" ไว้ว่า "เรียมเอง" ยึดแบบแผนตามแบบ กิ๊ยะ เคอ โมบัสซังต์ และสามารถเลียนแบบได้อย่างสนิทแนบเนียน แต่ต่อมาก็ได้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศิลปะการเขียนเรื่องสั้นจนชำนาญขึ้น "เรียมเอง" สามารถเก็บรายละเอียดจากชีวิตจริงที่เคยประสบพบเห็นมาเขียนเป็นนวนิยายที่น่าอ่าน เพราะเป็นบรรยายภาคแบบไทย ๆ ที่เราเคยพบเห็นไม่ว่าจะใช้ฉากในตรอกซอกซอย หรือในทุ่งโล่งดงดิบ

นักวิจารณ์วรรณกรรมอีกท่านหนึ่งคือ รัญจวน อินทรกำแหง^๓ ไก่กล่าวถึงการเขียนของ มาลัย ชูพินิจ ไว้ว่า เป็นนักเขียนที่ถือความจริงเป็นสำคัญ เป็นนักเขียนที่ใจแข็ง เมื่อกำหนดชะตาชีวิตของตัวละครไว้อย่างไรแล้ว จะไม่ยอมเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตัวละครนั้น แม้ว่าบางขณะที่จะเขียนจะต้องนำตาไหลให้กับชีวิตที่เศร้าสลดของตัวละครนั้นก็ตาม ดังนั้นเมื่ออ่านจบแล้ว ผู้อ่านจึงไม่ค่อยลืมชีวิตของตัวละครของ มาลัย ชูพินิจ เช่น ชีวิตของ "ภคินี" ในเรื่อง "แผนดินของเรา" และชีวิตของ "ทิดริน" ในเรื่อง "ทุ่งมหาราช" มาลัย ชูพินิจ มีความสามารถทั้งการเขียนเรื่องสั้นและนวนิยาย แต่เรื่องสั้นของ มาลัย ชูพินิจไม่ค่อยมี "จุดจบ" "กระทบ" "บั้ง" ลงไปในใจคนอ่าน ฉะนั้นจึงมีผู้กล่าวขวัญถึงเรื่องยาวของเขามากกว่าเรื่องสั้น นวนิยายที่เป็นที่ประทับใจคนอ่านมากได้แก่เรื่องแผนดินของเรา และ ทุ่งมหาราช

จากการศึกษาถึงประวัติของ มาลัย ชูพินิจ จะได้ข้อสังเกตว่า มาลัย ชูพินิจ เป็นนักเขียนที่ได้รับอิทธิพลและแรงบันดาลใจจากประสบการณ์ของ

^๒ป. วัชรารณ, ประวัตินักประพันธ์ (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๓๒๓ - ๓๒๔.

^๓รัญจวน อินทรกำแหง, การเลือกหนังสือและโสคัทสนวัศสุ, หน้า ๑๓.

ตัวเองอยู่มาก นวนิยายและเรื่องสั้นของท่านผู้นี้ส่วนมากจะใช้ฉากในท้องถิ่นเขต
กำแพงเพชรและจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งเรื่องทุ่งมหาธาตและเรื่องสั้นที่กำหนด
ให้อ่านตามหลักสูตร คือ นามนี้ไม่เป็นชาว และ อรุณรุ่งที่หินกอง ส่วนเรื่องแผ่นดิน
ของเรา ซึ่งเป็นเรื่องที่คุณแต่งใช้นามปากกาว่า แมอนงค์ ได้ใช้ฉากภาคใต้ ซึ่ง
เป็นฉากจากประสบการณ์ของคุณแต่งที่เคยไปทำสวนมะพร้าวอยู่ที่จังหวัดชุมพร ตอน
เริ่มต้นเรื่องนี้ คุณแต่งโคพรรณนาถึงคอกจันทระกะพอรวงพรุ และบรรยายความ
งดงามยามที่กลีบสีขาวยปลิวกระจายตามลมเหมือนฝูงผีเสื้อที่แตกรัง เป็นภาพจาก
ทิวทัศน์และบรรยากาศในขณะที่เขียน ตามที่ มาลัย ชูพินิจ เล่าถึงอารมณ์และแรง
บันดาลใจในการเขียนเรื่องนี้ไว้ว่า ได้เขียน "ทามกลางแสงริบหรี่ของตะเกียง
น้ำมันมะพร้าว อากาศรมเย็นที่ผนังคอก ทำให้เขียนเรื่องนี้ด้วยใจของคนอยาก
เขียนหนังสือ กลิ่นจันทระกะพอคึงคูกใจ มันเป็นความหลังที่จะต้องคึงคูกไว้ชั่วชีวิต"^๔
ด้วยเหตุนี้บรรยากาศของนวนิยายของ มาลัย ชูพินิจ ตอนนี่จึงเป็นที่ประทับใจของ
ผู้อ่านมาก โดยเฉพาะท่านผู้นี้เป็นนักเขียนที่มีความประณีต และมีความตั้งใจอย่าง
มากในการที่จะใช้ภาษาเป็นสื่อทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วมกับตนเอง คึงที่
ป. วัชรภรณ์ ได้อ้างถึงคำพูดของ มาลัย ชูพินิจ พูดถึงการแต่งหนังสือว่า

ในชีวิตการเขียนหนังสือของข้าพเจ้า ไม่เคยยึดถือแบบหนึ่ง
แบบใดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเสมอไป เพราะถือว่าอยู่ในฐานะ
นักศึกษาตลอดมา ฉะนั้นการทดลองจึงไต่กระทั่งกันโดยไม่หยุด
ยั้ง ท่านองเกี่ยวข้องกับgurคนควาศึกษาจากปัญหาสังคม และธรรมชาติ
ของชีวิตมนุษย์ พรอมกับความมุ่งหมายว่า ทำอย่างไรจึงจะ
พยายามแสดงไต่อย่างคึงที่สุดเกี่ยวกับปัญหานั้น และทำอย่างไร
ผู้อ่านจึงจะไต่บรรยากาศของเรื่องคึงทั้งเรื่องอย่างข้าพเจ้าไต่
ทำอย่างไรผู้อ่านจึงจะรู้สึกอย่างคึงที่ข้าพเจ้ารู้สึก มองเห็นตัวละคร

^๔ป. วัชรภรณ์, ชมรมนักเขียน (พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด
บำรุงสาส์น, ๒๕๐๘), หน้า ๒๑๓.

เหตุการณปรวกฏขึ้นในความคิด พร้อมคัยความมีชีวิตชีวา
อย่างที่เขาพบเจอเห็น

คัยเหตุที่ มาลัย ชูพินิจ เป็นนักเขียนที่เขียนจากประสบการณ์ เขียนคัย
ใจรักที่จะเขียน มีความพยายามที่จะถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกอย่างประณีตบรรจง
ผู้ที่ได้อ่านนวนิยายของ มาลัย ชูพินิจ จึงสามารถสังเกตเห็นความประณีตบรรจงใน
การบรรยายของ มาลัย ชูพินิจ ได้โดยไม่ยากนัก โดยเฉพาะในนวนิยายเรื่อง
ทุ่งมหรรราช ทั้งจะไดกลาวต่อไป

โครงเรื่อง "ทุ่งมหรรราช"

มีหมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง เป็นหมู่บ้านที่ทางไกลความเจริญและเต็มไปด้วย
คัยโรคภัยไข้เจ็บ ไม่มีใครอยากอยู่อาศัย ไม่มีใครเอาใจใส่สนใจเหลียวแล
จนกระทั่งมีคนคนหนึ่ง เป็นผู้มีสายตากว้างไกล มองเห็นความอุดมสมบูรณ์ของ
ท้องดินนั้น มาตั้งหลักแหล่งทำมาหากิน และเป็นผู้นำให้คนในท้องดินพยายามช่วย
ตัวเอง ในการเป็นผู้นำพัฒนาหมู่บ้าน เขาผู้นี้ได้ประสบปัญหาหลายประการ แต่
ในที่สุดเขาก็สามารถทำให้ตนเองและคนในหมู่บ้านมีความเป็นอยู่ดีขึ้น

เนื้อเรื่องย่อ

ริน เป็นชายหนุ่มที่มีอาชีพค้าขายรอนเรอยจนอายุเข้าวัยกลางคน จึงได้
แต่งงานกับสุคติ สาวชาวคลองสวนหมาก และไคตั้งบ้านเรือนทำมาหากินอยู่ใน
หมู่บ้านคลองสวนหมากแห่งนี้ คัยเห็นว่า เป็นหมู่บ้านที่อุดมสมบูรณ์ แต่ขาดผู้นำที่
เข้มแข็ง รินตั้งใจเต็มที่จะเป็นผู้นำของคนในหมู่บ้านแห่งนี้ เขาเริ่มตนคัยการ
ทำมาหากินอย่างขยันขันแข็ง พอมีเงินทุนเขาก็คิดค้าไม้ ซึ่งเป็นอาชีพที่เลี้ยงคัย

อันตรายและการขาดทุน แต่เขาก็ทำเพราะคิดว่าเป็นทางเดียวที่จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเขา และของคนในหมู่บ้านดีขึ้นอย่างรวดเร็ว รื่นประสมปัญหาหลายครั้ง ทั้งปัญหาการค่าไม่ที่ถักบับคั้นจากผู้มีเงินและมีอำนาจ และปัญหาจากภัยทางธรรมชาติ การเกิดโรคระบาดที่รุนแรง ทำให้ความก้าวหน้าของเขาหยุดชะงักลง แต่ในที่สุด เขาก็เอาชนะอุปสรรคได้ จนเป็นที่เลื่อมใสนับถือของคนในหมู่บ้าน เขาสามารถทำให้หมู่บ้านคลองสวนหมากได้รับยกย่องจากทางราชการให้เป็นตำบล และรื่นก็ได้ เป็นกำนันมีบรรดาศักดิ์เป็นขุนนิคมบริบาล เป็นที่รู้จักของคนทั้งหลายครบจนเขาสิ้นชีวิต

แนวคิดของเรื่อง

แนวคิดที่สำคัญของนวนิยายเรื่องนี้อาจแยกได้เป็น ๒ แนว ได้แก่ แนวคิดที่สำคัญ (Main Theme) ที่เป็นแกนของเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบก็คือ การแสดงภาพชีวิตของลูกผู้ชายคนหนึ่งที่เกิดมาเพื่อใช้ชีวิตอย่างลูกผู้ชายที่แท้จริง ชีวิตที่พัวพันอยู่กับงานและความรักตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ชีวิตที่ต่อสู้เพื่อครอบครัวและสังคม ผู้แต่งต้องการแสดงให้เห็นว่าลูกผู้ชายไม่ควรเกิดมาเพื่อเอาตัวรอดแต่ผู้เดียว ควรจะรับใช้สังคมและนำวิถีชีวิตของผู้ที่คอยกว่าให้ไปสู่แสงสว่างแห่งชีวิตควาย และบุคคลที่จะโคชือว่าเป็นผู้นำได้จะต้องมีบุคลิกลักษณะและนิสัยใจคออย่างไรบ้าง ผู้แต่งก็ได้แสดงไว้แล้วในตัวเอกของนวนิยายเรื่องนี้

ส่วนแนวคิดที่รองลงมา (Sub-Theme) และมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับแนวคิดที่สำคัญ (Main Theme) ก็คือ การพัฒนาสังคมชนบทที่ยังสาหัสและอยู่ทางไกลความเจริญ ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาชนบทของอาศัยบุคคลากรที่เป็นผู้นำที่มีความเข้มแข็งทั้งกำลังกาย กำลังใจ และความสามารถ ปัญหาการพัฒนาความเจริญของสังคมชนบทเกิดจากความอ่อนแอของผู้นำ การละเลยไม่เอาใจใส่ของข้าราชการที่เกี่ยวข้อง เกิดจากภัยธรรมชาติและ การเอารัดเอาเปรียบของผู้ที่มีเงินและมีอำนาจ แนวคิดนี้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของผู้แต่งที่กล่าวไว้ในคำนำว่า ต้องการจะบันทึกเหตุการณ์ที่ผ่านมาในชีวิตของผู้แต่ง และ

ก่อนหน้าสมัยของผู้แต่งขึ้นไป

"หุงมหาราช" ในที่นี้จึงมีความหมายได้ ๒ ประการ คือ ประการแรก หมายถึงชีวิตของริน ซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่อง ดังที่ผู้แต่งเขียนไว้ในบทสนทนาของละเมียดว่า "ชีวิตของฉันเป็นเพียงสนามหญ้าธรรมดา แต่ชีวิตของรินเป็นหุงใหญ่ หุงมหาราช ซึ่งใครต่อใครต้องพึ่งเพื่อดำรงชีวิตอยู่ด้วยกัน" (หน้า ๔๑๕) และประการที่สอง หมายถึงคำบดกลองสวนหมาก ซึ่งเป็นฉากสำคัญของนวนิยายเรื่องนี้ เป็นดินแดนที่มีทั้งความอุดมสมบูรณ์และเต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บ เป็นที่อยู่เฉพาะคนที่แข็งแรงจริง ๆ เท่านั้น อย่างที่ป่าแควลส่งลูกหลานไว้นักหนาว่า "เอ็งหนีหน้าหนีจากมันอย่างพวกบ้านอื่น เมืองอื่นเมื่อไร เมื่อนั้นเอ็งก็อยู่ไม่ได้" (หน้า ๖๕๕) จะเห็นว่าผู้แต่งได้นำแนวคิดทั้งสองนี้มาเชื่อมโยงสัมพันธ์กันได้อย่างสนิท และการตั้งชื่อเรื่องก็ตรงกับแนวคิดทั้งสองด้วย

ฉาก

ฉากของนวนิยายเรื่องนี้ เป็นฉากในครั้งอดีตย้อนหลังกลับไปอย่างน้อยประมาณ ๔๐ ปี ทั้งนี้คำนวณตามผู้แต่งกล่าวถึงการเสด็จประพาสคืนในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ ผู้แต่งได้บรรยายให้เห็นว่าประเทศไทยในเวลานั้น ยังขาดความเจริญทางด้านการศึกษา การคมนาคม การสาธารณสุขและสาธารณสุขโลก ชีวิตความเป็นอยู่ของคน โดยเฉพาะในชนบทเป็นไปอย่างพลอยตามบุญตามกรรม ต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ โรคภัยไข้เจ็บอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ โรคติดต่อบางชนิด เช่น โรคไข้ทรพิษ อหิวาต์คอกโรค ไข้รากสาด ยังเป็นโรคที่ร้ายแรงมาก ถ้าเป็นแล้วโอกาสจะรักษาหายมีน้อย และการป้องกันด้วยการปลูกฝีฉีดดยายังเป็นเรื่องเหลือวิสัยที่ชาวบ้านจะเชื่อ แม้คนที่มีการศึกษาดีอย่างพระยากำแพงเพชร ก็ยังไม่แน่ใจว่าจะป้องกันได้ผลเต็มที่

สถานที่ผู้แต่งใช้เป็นฉากส่วนใหญ่ก็คือ คำบดกลองสวนหมาก อยู่ในเขตจังหวัดกำแพงเพชร ผู้แต่งได้บรรยายชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพ ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวคลองสวนหมากอย่างละเอียดลออ เพราะทุกอย่างเป็นภาพจาก

ความทรงจำของผู้แต่งเอง ผู้แต่งโคกลาวชี้แจงไว้ในคำนำด้วยว่า "ความพยายามของข้าพเจ้าที่จะบรรยายถึงชนบรประเพณีชีวิต และนิสัยส่วนใหญ่ของชาวคลองสวนหมาก ก็เป็นไปโดยเจตนาเหตุการณ์อันเกิดจากมหากภัยธรรมชาติ นับแต่โรคระบาด อุทกภัย ทุพภิกขภัย ก็เช่นเดียวกัน เพราะครั้งหนึ่งข้าพเจ้าเคยผ่านชีวิตเช่นนั้น" และถึงแม้ผู้แต่งจะบอกถึงจุดมุ่งหมายในการแต่งไว้ว่า "มิได้ปรารถนาจะให้ประวัติของตำบลคลองสวนหมาก หรือประวัติของชาวบ้านนั้น โดยแท้จริงมากไปกว่าบันทึกเหตุการณ์ประจำยุคประจำสมัย ซึ่งผ่านมาในชีวิตของข้าพเจ้า และก่อนหน้าข้าพเจ้าขึ้นไป" แต่ผู้อ่านจะรู้สึกว่าคุณแต่งเน้นให้เห็นถึงการต่อสู้ดิ้นรน การพัฒนาชุมชนของตัวเอง ทำให้คลองสวนหมากเปลี่ยนสภาพจากหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่เต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บ กลายมาเป็นหมู่บ้านใหญ่ที่เจริญ มีประชากรมากขึ้น จนได้รับสมญาจากผู้แต่งว่า "ทุ่งมหาราช" ซึ่งแสดงถึงความภาคภูมิใจของผู้แต่ง ในฐานะที่เป็นสายเลือดคนหนึ่งของชาวตำบลคลองสวนหมาก

นอกจากผู้แต่งจะบรรยายให้เห็นฉากที่เป็นชีวิตความเป็นอยู่ทุก ๆ ด้านของชาวตำบลคลองสวนหมากแล้ว ผู้แต่งยังได้แทรกความรู้ทางด้านการสื่อสารคมนาคม โดยแสดงให้เห็นสภาพการเดินทางและความล่าช้าในการเดินทางในสมัยนั้นว่า การเดินทางจากปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ลงไปตามลำน้ำปิง โดยอาศัยเรือแม่ลี้ไปรษณีย์ถึงกำแพงเพชร ใช้เวลาอย่างน้อยสามวัน ถ้านั่งเรือธรรมดาต้องใช้เวลาถึงหกหรือเจ็ดวัน (หน้า ๓๘๘) ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับการเดินทางโดยรถยนต์ในปัจจุบันใช้เวลาประมาณ ๒ ชั่วโมงเท่านั้น การเดินทางลงมาตามเจ้าพระยาถึงกรุงเทพฯ เป็นเรื่องไกลเกินความคิดความปรารถนาของคนทั่วไป นอกจากผู้ค้าผู้มั่งคั่ง และข้าราชการผู้ใหญ่เท่านั้น

ฉากกรุงเทพฯ ในสมัยนั้น ผู้แต่งได้บรรยายให้เห็นอาณาเขตของกรุงเทพฯ ว่า ขยายออกไปตามถนนเจริญกรุง ซึ่งเป็นถนนสายแรกผ่านที่เป็นชุมชน จะอยู่ในบริเวณสะพานเหล็กและสามยอด ผู้แต่งบรรยายไว้ว่า

สามยอดไม่มีเวลาหลับ เพราะฉะนั้นจึงไม่มีเวลาตื่น ไม่ว่า
เป็นกลางคืนหรือกลางวัน ๒๔ ชั่วโมง ใน ๑ วัน ๓๐ วัน ใน ๑ เดือน

๑๒ เดือน ใน ๑ ปี ชีวิตของสามยอดในสมัยนั้นไม่มีเวลาหลับ นับแต่
 ชีวิต หวย ถัว และไป เริ่มคน ถนนใหม่ทั้งสายอาจจะวางเปลาเงียบ
 เห่งาและมิดสนิท แต่ไม่ใช่สามยอดและสะพานเหล็ก เพียงคืนเป็นุเวลา
 ที่ทุกคนซึ่งหากินอยู่ย้านนั้นยังตื่น บรรดาผีเสื้อรูทรีชะมอยชะมาอยู่ใน
 เงาตามมุมมืด สายตาอันกระหุ่ยทิวของฉลามรายยังสอดสายหาเหยื่อ
 และทุกหุคยสดับครีฟังจู่แบกป้ายชานหวย สำหรับหัวใจจะสิงโลดหรือ
 หคห ฅคนทุกสารทิศมาที่นั่นควยความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะรวยควย
 กัน การหลับนอนไม่สำคัญ กาลเวลาถูเก็บไม่มีความหมายอะไร
 (หน้า ๕๗๐)

การสัญจรในกรุงเทพฯ ตามถนนมีเพียงรถมาส่วนตัวของคนที่มิฐานะดี
 ส่วนคนทั่วไปต้องนั่งรถรับจ้าง เป็นรถลากของคนจีนที่มาทำมาหากินอยู่ในเมืองไทย
 เวลานั้น

การบรรยายฉาก ผู้แต่งจะบรรยายให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของฉากมี
 อิทธิพลต่อพฤติกรรมของตัวละคร และจะเปลี่ยนฉากไปพร้อมกับการดำเนินเรื่อง
 ฉากดำเนินาเมียงทั้งยามฤดูแล้งน้ำแห้งขอด และฤดูน้ำหลากจะมีผลต่อพฤติกรรม
 การปรับตัว การเปลี่ยนแปลงอาชีพ การต่อสู้ดิ้นรนของตัวละคร เพื่อปรับตัวเอง
 ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ฉากยามเกิดโรคระบาด อุทกภัย
 ทุพภิกขภัย เกิดไฟป่า ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านมอง
 เห็นลักษณะนิสัยของตัวละครชัดเจขึ้น ว่าเป็นคนกล้า ใครขี้เขลา ใคร
 มีลักษณะเป็นผู้นำที่ดี ไม่ใช่ ใครมีชีวิตอยู่เพื่อตัวเอง ใครมีชีวิตอยู่เพื่อผู้อื่น การ
 เลือกฉากผู้แต่งจะเลือกให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ในเรื่อง เช่น ผู้แต่งใช้ฉาก
 ยามเทศกาลสงกรานต์ให้รื่นพบกับสุดใจ ใช้ฉากการต่อสู้กับผู้ร้ายให้รื่นพบกับละเมียด
 ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นลักษณะนิสัยที่แตกต่างกันของผู้หญิงทั้งสองคนควย ฉากความ
 รักทางชู้สาวระหว่างรินกับจำปา และรินกับละเมียด ก็อาศัยฉากที่มีบรรยากาศ
 เหมาะสมกับบุคลิกภาพและนิสัยของตัวละครอย่างยิ่ง

การบรรยายฉากของ "เรียมเอง" มีอิทธิพลต่อความรู้สึกของผู้อ่านใน
 ด้านความสมจริงอย่างมาก ทำให้ผู้อ่านรู้สึกวเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องเป็น
 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในสมัยหนึ่งซึ่งล่วงเลยมาแล้วเกือบร้อยปี ตัวละคร

ทุกคนหรือส่วนใหญ่ของเรื่องก็เหมือนบุคคลที่มีตัวตนจริง ๆ และมีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับผู้แต่งควย ถึงแม้ผู้แต่งจะไต่ถลายืนยันไว้ในคำนำว่า "บรรดานามใดก็คืบุคลิกภาพใดก็คื ที่ไปละม้ายคล้ายคลึงกันเข้ากับท่านผู้ใด ทั้งยังมีชีวิตอยู่หรือวายชนม์ไปแล้ว เป็นการบังเอิญและโดยมิได้เจตนา" แต่กระนั้นผู้อ่านก็ยิ่งรู้สึกว้าไต่ถลาเรื่องราวของคนที่มีชีวิตจริง ๆ ในสมัยหนึ่ง ทั้งนี้เป็นเพราะความสามารถของผู้ประพันธ์นั่นเอง

นวนิยายที่อ้างสถานที่หรือเหตุการณ์ที่เป็นจริงมาประกอบเป็นฉาก มักจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึกในค่านิยมจริงไต่ถลา ตัวอย่าง เช่น นวนิยายเรื่อง "ละครแห่งชีวิต" ของหม่อมเจ้าอากาศคำเกิง รพีพัฒน์ และเรื่อง "สนุนึก" ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงพิชิตปรีชากร ที่เคยมีผู้วิพากษ์วิจารณ์ไม่พอใจผู้แต่งกันมาแล้วในอดีต เพราะผู้แต่งไต่ถลาที่แท้จริง จนมีผู้วิพากษ์วิจารณ์ว่าทำให้เสื่อมเสียถึงบุคคลหรือสถาบันที่กล่าวถึงในเนื้อเรื่อง แสดงให้เห็นว่าการบรรยายฉากมีอิทธิพลต่อความรู้สึกสมจริงอย่างมาก

อย่างไรก็ตามแม่ "เรียบเอง" จะบรรยายฉากไต่ถลาสมจริง แต่เจตนาของผู้แต่งในการเขียนเรื่องนี้คงต้องการให้เป็นนวนิยายประเภทพาดิน (Romantic) มากกว่านวนิยายเลียนแบบชีวิตจริง (Realistic) โดยพิจารณาจากการเล่าเรื่อง การสร้างบทเจรจาของตัวละคร การสร้างสถานการณ์นาฏกรรม (Dramatic Situation) ในเรื่อง ล้วนแต่มีลักษณะเป็นนวนิยายพาดินเป็นส่วนมาก ดังนั้นการวิเคราะห์เรื่องนี้จึงควรยึดหลักการแบบนวนิยายพาดินมากกว่าจะค้นหาความจริงในเรื่อง

อารมณ์และบรรยากาศ

"เรียบเอง" เจตนาจะสร้างบรรยากาศของนวนิยายเรื่องนี้ให้เป็นบรรยากาศแบบชาวบ้านคนไทยในชนบท ตามลักษณะของนวนิยายลูกทุ่ง (Peasant Novel) จะเห็นได้จากการบรรยายฉาก ความนึกคิด ความเป็นอยู่ของตัวละครตลอดจนบทเจรจาของตัวละครในเรื่อง ซึ่งออกจะล้าสมัยในความรู้สึกของ

ผู้อ่านในปัจจุบัน แต่สิ่งเหล่านี้ล้วนใหม่บรรยากาศแบบไทยพื้นบ้านไคอย่างลึกซึ้ง
แบบเนียน ภาพการละเล่นวันสงกรานต์ ฉากริมน้ำแม่ปิง ชีวิตประจำวันของ
ตัวละคร ก็ช่วยสนับสนุนใหม่บรรยากาศของเรื่อง เป็นชนบทมากยิ่งขึ้น

ความที่เด่นของนวนิยายเรื่องนี้ก็คือ ผู้แต่งสามารถจะทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่
บรรยากาศทางความเป็นอยู่ของตำบลคลองสวนหมากเปลี่ยนแปลงไปไคตามกาลเวลา
ตามทีผู้แต่งเจตนาให้เป็นเช่นนั้น ผู้แต่งทำให้เห็นว่าในเวลาทีสุคใจยังเป็นสาวกั
ชีวิตไบนั้นปลายของสุคใจเมื่อไคเป็นนางนิคมบริบาลแล้ว มีอะไรไคตำบลคลอง
สวนหมากเปลี่ยนแปลงไปบ้าง คลองสวนหมากทีเคยถูกตัดขาดออกจากโลกภายนอก
ไคมีการติดต่ออย่างใกล้ชิดกัสังคมในเมือมากยิ่งขึ้น โดยทำให้เห็นว่านางนิคม
บริบาลนั้น ต้องมีธุรกิจเกี่ยวของกังานสังคมของจังหวัด เกี่ยวของกัข้าราชการ
ผู้ใหญ่ มีข้าหาสบริวารรับใช้ ลูกหลานของนางนิคมบริบาลทีมีความเป็นอยู่ทีแตกต่าง
ไปจากเมือครั้งทีนางนิคมบริบาลยังอยู่ในวัยเด็กกัเขาเหล่านั้น ภาพคลองสวน
หมากซึ่งแต่เดิมมีเหยาเรือนผาซัคตะมุ้งแผกไม้กัหลังคาเรือน ป่ามะพร้าวโทรง
แหง ผู้คนทำมาหากินพอประทังชีวิตไปวันหนึ่ง ๆ ไม่มีการซื้อขาย ไม่มีการคัรณ
ต่อสูกัชีวิต งานรื่นเริงมีบ้างเฉพาะในเวลาเทศกาล แต่ในคตอนปลายเรื่อง
บรรยากาศของหมู่บ้านนี้คึกคักมีชีวิตชีวาขึ้น ผู้คนมีฐานะดี การติดต่อไปมาสะดวก
นับว่าผู้แต่งสามารถสร้างบรรยากาศของเรื่องให้สอดคล้องกัจุดมุ่งหมายในการแต่ง
ไค

การสร้างอารมณ์ร่วมให้เกิดแกผู้อ่าน "เรียมเอง" สามารถกระตุ้น
อารมณ์ของผู้อ่านให้วันไหวไปกับเหตุการณ์ของเรื่องไคทุกคตอน ผู้อ่านจะไครับ
ความเพลิดเพลินจากส่วนการพรรณนาฉาก การบรรยายให้เห็นแสงสีของ
ธรรมชาติในเวลาต่าง ๆ ไคอย่างชัดเจน การบอกความรู้สึกนึกคิด อากัปกริยา
ของตัวละครทำให้เห็นจริง ผู้แต่งจะสร้างปมต่าง ๆ ในเนื้อเรื่องให้ผู้อ่านเปลี่ยน
อารมณ์อยู่คตลอดเวลาตามลักษณะของเรื่องประเภทมันเทิงคคิ ทำให้ผู้อ่านไคอารมณ์
ครบทุกรสทั้งอารมณ์รัก โกรธ น้อยใจ คันคัน เศร้าสลคใจ เปลาเปลี่ยน
วังเวง สยคสยของใจ ฯลฯ นับว่าเป็นนวนิยายทีให้ความมันเทิงทางอารมณ์ไค

มากเรื่องหนึ่ง

ตัวละคร

ตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง และมีพฤติกรรมที่น่าศึกษาน่าสนใจมีดังต่อไปนี้

ริน

ริน เป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญมากที่สุด เป็นตัวละครที่เป็นแกนของเรื่อง เรื่องราวโดยย่อเกี่ยวกับชีวิตของริน ก็คือ รินเป็นคนวังแวม เป็นกำพร้าตั้งแต่เล็ก มีอาชีพค้าขายรอนเร่อยู่ในเรือจนกระทั่งอายุ ๓๒ ปี จึงได้แต่งงานกับสุกใจ สาวชาวคลองสวนหมากวัย ๑๖ ปี และได้ตั้งรกรากอยู่ที่คลองสวนหมากจนสิ้นชีวิต ได้บรรดาศักดิ์เป็นขุนนิคมบริบาล

ทางคานานิสัยใจคอและพฤติกรรมของริน เห็นได้ชัดว่าผู้แต่งจงใจสร้างรินให้มีลักษณะเป็นผู้นำ โดยให้รินเริ่มต้นชีวิตด้วยการเป็นตัวของตัวเอง พึ่งตัวเอง ค้าขายรอนเร่จนมีประสบการณ์มาก พฤติกรรมที่สำคัญในเรื่องก็คือ ความสามารถในการสร้างคลองสวนหมากให้เป็นชุมชนที่เจริญ ตามที่รินได้ฝันเอาไว้กับสุกใจว่า

"ที่นั่นทุกอย่างสำหรับจะอยู่ จะกินและตาย ผู้หญิงสวยอย่างเอ็ง ผู้ชายเปิดเผยอย่างเขา ชาวปลาอาหารบริบูรณ์ เสียอย่างเดียวแต่ขาดหัวหน้า ชานี้แหละสำหรับเหวคาส่งมาเป็นนาย" (หน้า ๑๘)

คำพูดของรินแสดงถึงความมั่นใจในตนเองอย่างมาก และเป็นการทำนายให้ผู้อ่านอยากติดตามดูต่อไปว่า รินจะทำได้หรือไม่ได้

รินรู้จักการวางแผนสำหรับอนาคต เมื่อเกิดความรักเขาไม่ได้แต่งงานทันที แต่รอให้พร้อมก่อน นับว่าเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของผู้ที่จะเป็นผู้นำได้

รินทำตัวให้เข้ากับทุกคนได้ แม้กระทั่งป่าเถื่อนของสุกใจ ซึ่งมีชื่อเสียงว่า คุเหมือนเสือ ก็ยังยอมยกหลานสาวให้ ทั้งที่แก่รู้สีกว่าการสูลขอของรินประหลาดกว่าคนอื่น ๆ ดังที่แก่กล่าวกับสุกใจว่า

"ทีกรินของเอ็งมาสูลขอขอชา สัญญาวาจะปลุกเรือนหอแต่ขอที่ปลุก

สัญญาว่าจะแห่สามถ้วย แต่ขอคนแบกสำหรับ สัญญาว่าจะมีมีโหรีแต่ขอคนเล่น มัน
ขอไปเสียทั้งนั้น แม่กระทิงให้เขาเป็นเข่าแกขอเอ็งให้มัน" (หน้า ๘๒)

รินเป็นคนมีมานะในการทำหน้าที่ ไม่ว่าเพื่อนบ้านทำอะไร เขาต้องทำ
ด้วยและทำได้ดีกว่าเกือบเสมอไป ทั้งทำไร่ ทำนา ค่าของป่า จนในที่สุดเขาคิด
จะค้าไม้ซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่มีใครกล้าทำ เพราะเป็นอาชีพที่ต้องลงทุนและเสี่ยงอย่าง
มาก

ผู้แดงใจแสดงให้เห็นว่ารินทำการค้าอย่างผู้มีปัญญามากกว่ามีเงิน ถึงแม้
การค้าของเขาจะล้มลุกคลุกคลานต้องต่อสู้กับนายทุนที่มีอิทธิพลมีผลประโยชน์ชักรัน
แต่เขาก็ไม่ยอมทอดอโยเพราะเขาแน่ใจว่าการค้าไม้จะช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของ
ครอบครัวเขาเอง และความเป็นอยู่ของเพื่อนบ้านดีขึ้น รินไม่ไค้สู้เพื่อตัวเอง
เท่านั้น แต่เพื่อทุกคนในคลองสวนหมากและควยความสามารถในการค้าการฉ้อฉล
หน้าเกี่ยวกับอนาคตการค้าขายไม้ไค้อย่างถูกต้องประกอบกับความมีมานะอดทน
ความซื่อสัตย์สุจริตตรงไปตรงมา เขาก็สามารถเอาชนะคู่แข่งทางการค้าได้
ทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของชาวคลองสวนหมากดีขึ้น นับว่าเป็นความสำเร็จอย่าง
หนึ่งของการเป็นผู้นำ

ทางด้านการปกครอง รินสามารถแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านคลองสวนหมากเห็น
ว่าเขาสามารถจะปกป้องคุ้มครองพวกเหล่านั้นได้เมื่อเกิดภัยทั้งทางธรรมชาติและ
ภัยจากการคุกคามของผู้มีอิทธิพล เขายืนหยัดต่อสู้สถานการณ์เหล่านั้นอย่างผู้มีสติ
เขาไม่ทอดทิ้งเพื่อนบ้าน เขาสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้สำเร็จทุกครั้ง จน
เป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจของชาวบ้านทุกคน

นิสัยที่เป็นขอบกรรองของรินก็คือ การแพ้ใจตัวเอง เมื่อต้องการอะไร
แล้วจะต้องเอาให้ได้ โดยเฉพาะในค่านความรัก เขาบอกกับสุดใจว่า

ไม่มีใครในบ้านนี้จะอ่อนแอเท่ากับข้าเลย สุดใจ เหมือนซี่ผึ้ง
ถูกลนไฟเมื่อใกล้คนที่ขารักขาชอบ แลวกก็เหมือนเพชฌุฆาตหรือเสือร้าย
เมื่อใกล้คนที่ข้าเกลียด ขาขัง ทำอะไรจะเอาให้ไค้ยังงี้ใจ ทำอะไร
ไรเสียข้าก็คักนิสัยนี้ไม่ขาด ผู้ชายอย่างนั้นเป็นใหญ่ไม่ไค้สุดใจ แต่
ก็ต้องการเป็นใหญ่อยู่ที่นี้ (หน้า ๒๘๖)

ควยนิสัยเช่นนี้ ทำให้เขาเป็นคนเจ้าชู้ ในขณะที่เขารักสุกใจ เขายัง
ต้องการจำปา และเมื่อพบละเมียดเขาก็หลงใหลคลั่งไคล้จนเกือบจะไม่เป็นตัวของ
ตัวเอง กลายเป็นคนอ่อนแอและไร้เหตุผลไปในทันที "รินรู้ว่าความรักเป็นอย่าง
หนึ่งในขณะที่ความใคร่เป็นอีกอย่างต่อไป แม้กระนั้นเขาก็ไม่พยายามแยกออกจาก
กันและยอมตัวอยู่ในอำนาจทั้งสองนั้นควยความสมัครใจยินดี อย่างชายที่ถือความ
ปรารถนาของตนเป็นพระเจ้า" (หน้า ๑๘๑)

บทเจรจาของรินนั้นแสดงถึงความเป็นคนมีความสามารถทางวาทศิลป์
เขาสามารถที่จะบอกรักกับผู้หญิงได้ทุกคนอย่างไม่ซ้ำกันเลย และไม่ผิดไปจากความ
รู้สึกที่แท้จริงของเขาควย เขาบอกกับจำปาว่า

ข้าอาจจะรักสุกใจ - จำปา - รักอย่างไม่เคยรักผู้หญิงคนไหน
ในชีวิตของเขา รู้สึกว่ายอมตายเสียดีกว่าที่จะทำอะไรใหญ่เขากระทุง
กระทุงใจ แต่ข้าอยากโคเอ็ง อยากโคตั้งแต่เจอหน้ากันที่วงแม่ศรี
บานผู้ใหญ่นั่นแล้ว อยากโคตลอดมา (หน้า ๑๒๕)

และเมื่อเขาออกรักละเมียด เขาก็ย้ำถึงความรักของเขาว่า

เมื่อผมพบว่าคุณละเมียด ผมหมายความว่าผมบูชา
คุณละเมียดไว้เหนือสิ่งหนึ่ง ซึ่งชีวิตผมจะขาดไม่ได้, คุณละเมียดเป็น
ยิ่งเสียกว่าส่วนหนึ่งของร่างกายและหัวใจผม ... โธ, ทำอย่างไรจะ
ให้คุณละเมียดเข้าใจโคดีกว่านี้ (หน้า ๔๑๑)

แต่เขาก็สามารถที่ยืนยันความรักกับภรรยาของเขาว่า

ในโลกนี้เมียขามีคนเดียวคือ เอ็ง สุกใจ ผู้หญิงอื่น ๆ
นูนอกนั้นเพียงแต่ผานเข้ามาในชีวิตเขา แลาก็ผานไป บางเหมือนฝัน
บางเหมือนฝันร้าย เป็นเพียงอารมณ์ชั่วแล่นเกิดแล้วหาย ไม่มียึดถือ
จริงจังเหมือนความรักเอ็ง (หน้า ๒๕๕)

รินเป็นคนมีความกตัญญูรู้บุญคุณคน เมื่อเขาได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่แทน
ผู้ใหญ่พน ถึงแม้เขาเคยกระตือรือร้นที่จะเป็นใหญ่มาก่อน แต่เขาก็กลัวกับเรื่องราว

คุณอยุ่กยูงของที่คนอื่นเขารักเขาหวังไม่ได้ ภูริก็ตั้งแต่ไหน
แต่ไรมาแล้ว ว่าผู้ใหญ่พูนแกภูมิใจในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านของแคว้นไทร
แกอาจจะเป็นผู้ใหญ่บ้านที่เลว เป็นผู้ใหญ่บ้านที่ไซ้ไม้โค แต่แกไม่เคย
คบใครใคร แกเป็นช่วยคนแรกในบานนี้ที่ยอมรับนับถือพวกเราเป็นเพื่อน
กู่ทำกับเพื่อนยังงั้นไม้โค (หน้า ๓๓๑)

รินเป็นคนซื่อสัตย์ เขาไม่ชอบการผูกมัดกันด้วยหนังสือสัญญา แต่เขาชอบ
ถือคำสัตย์จากวาจา ดังนั้นเขาจึงถูกชาวปากคลองหักหลังเมื่อเงินมีอำนาจมากกว่า
คำสัตย์สัญญา แต่รินเป็นนักต่อสู้ที่รู้ว่าเวลาใดควรสู้เวลาใดควรถอย เขามองกับ
สุคใจว่า

ปู่อยากให้ข้าทุ่มตัวเข้าไปแข่งกับพวกนี้ จูกว่าจะนิมิตกันไป
ข้างหนึ่ง นินูเบียเลือดของป่า มันเป็นเลือดของชุกววยเหมือนกัน แต่
ดาเรวโจนเขาไปแข่งขันในตลาดไม้กับเขาเวลานี้ มันก็เหมือนแถมมา
โจนเขาสกองไฟ เหมือนพยายามก้นำเหนือในเวลาขึ้นจุก เปลา นั้น
ไม่ใช่ชีวิตตลาดเลย ที่เราจะสู้กับคนที่มั่งเงินและอำนาจอย่างนายเสถียร
(หน้า ๔๓๕ - ๔๓๖)

และเขามองกับสุคใจว่า สิ่งที่จะทำให้เขาชนะนายเสถียรได้ก็คือ "ใจ
ของข้า ... นิสัยของข้า ประเพณีของเรา เสมอต้นเสมอปลาย พูคะไรเป็นนั่น
สัญญาหรือไม่สัญญาไม่สำคัญ" (หน้า ๔๓๖)

ในที่สุดรินก็สามารถที่จะเอาชนะศัตรูทั้งหลายได้ ผู้แต่งไม่ได้แสดงให้เห็น
ว่ารินชนะเสถียรเพราะความสามารถเพียงอย่างเดียว แต่วิถีชีวิตที่พัวพันอยู่กับเรื่อง
การทำงานและความรัก ทำให้เสถียรเปลี่ยนนิสัยไปเป็นคนละคน จากคนที่ต้องการ
แต่อ่านจากกลายเป็นคนที่ต้องการความรัก อำนาจทั้งหลายของเสถียรจึงตกแก่ริน
ในที่สุด

ชีวิตของรินสิ้นสุดลงตามวัฏสังสาร เมื่อรินได้ใช้ชีวิตอย่างผาสุกเอนร่วมกับ
ชาวบานตำบลคลองสวนหมากมาแล้ว ๖๐ ปี ไก่บรรดาศักดิ์เป็นขุนนิคมบริบาล
เป็นที่กล่าวขวัญและรู้จักกันโดยทั่วไป แม้งานศพของขุนนิคมบริบาลจะจัดอย่างเอิก
เกริกมโหฬารเพียงใด ก็ยังไม่เท่ากับอิทธิพลจากบุคลิกภาพของผู้ตายที่จะไม่มีใครลืม

ขุนนิคมบริบาลไค้

สุคใจ

สุคใจ เป็นเด็กกำพร้าที่อยู่ในความปกครองของป่าที่ป่ากรายใจดี มาจนกระทั่งอายุ ๑๖ ปี จึงได้พบและแต่งงานกับริน ครั้งแรกที่รินพบสุคใจ เขาก็มั่นใจทันทีว่าลักษณะผู้หญิงอย่างสุคใจเป็นลักษณะที่เขาต้องการให้เป็นคู่ชีวิตตลอดไป เขาบอกแก่สุคใจว่า

ข้าเชื่อตาข้าว่า เจอคนที่ข้าต้องการเท่านั้นก็พอแล้ว ตาข้าไม่หลอก ใจข้าไม่ลวง ที่อกเถาเหลากอหรือหัวนอนปลายตีน คนเราสำคัญอะไรหนักหนา เมื่อมีตาสำหรับบอก ความใจของเอ็งสุคใจ ความใจของเอ็งเกี่ยวกับหัวนอนปลายตีนข้า (หน้า ๓๕)

ในชีวิตของสุคใจไม่เคยประกอบกรรมทำชั่ว แต่เธอก็ต้องประสบเคราะห์กรรมเหมือนกับคนทั้งหลาย เธอต้องสูญเสียบุตรชายเพราะโรคไข้ทรพิษระบาด และยิ่งกว่านั้น เธอต้องกระทบกระเทือนใจเพราะสามีนอกใจถึงสองครั้ง แต่สุคใจก็มีเหตุผลที่จะปลอบใจตัวเองว่า "ชีวิตมีค่าอะไรในเมื่อคนเราไม่รู้จึกค่าของการเสียสละ ถูกของพระท่านรักคือทุกข์ ความสุขจะไม่เกิดแก่ผู้คนที่หนาแน่นไปด้วยความหวงแหน และอิจฉาริษยา" (หน้า ๖๗๔)

ผู้แต่งสร้างสุคใจให้เป็นลักษณะของผู้หญิงที่ดีพร้อมทุกอย่างตามทัศนะของผู้แต่ง เป็นผู้หญิงที่เกิดมาเพื่ออุทิศตัวเองให้แก่สามีและลูก เป็นช่างเฝ้าหลังที่คอยสนับสนุนและให้กำลังใจ ยกย่องไว้วางใจสามีและพร้อมเสมอที่จะให้อภัย สุคใจไม่เคยแสดงความระแวงสงสัยในความสัมพันธ์ของสามีกับละเมียด หรือกับจำปา จนกระทั่งได้เห็นด้วยตัวเอง ผู้แต่งไม่ได้แสดงให้เห็นว่าสุคใจเป็นคนโง่ แต่แสดงให้เห็นว่าเป็นคนมีเหตุผล มีความเข้าใจและสามารถครองใจคนได้อย่างดี คุไค้จากการแสดงความคิดเห็นของสุคใจก่อนแต่งงานกับรินว่า

ฉันหมายความว่า ทิกรุ่งที่ป่าเล่า ถ้าลักษณะกะนี้สู้เป็นอย่างทิดริน ลูกของเขา ก็ไฟเรากี่ ๆ นี้เอง นักเลงและเจ้าชู้สารพัด เขาอาจจะเป็นเพื่อนที่ดีที่สุดของผู้ชาย เป็นคนรักที่หาอีกไม่ได้อีกในโลกของผู้หญิง

แต่เป็นสาว ... เผลวเกินไป ไวเป็นปรอทเกินไป , ไวใจไม่ได้เหมือน
แมวขโมย ลงผู้หญิงเรวปลงใจจะอยู่กับผู้ชายอย่างนั้น ควรจะ
เตรียมตัวเตรียมใจให้พร้อมสำหรับรับความทุกข์ความทรมานใจ เพื่อ
แลกเปลี่ยนกับความสุขของการโคจรองรัก ผู้ชายอย่างเขาความสุข
กะความภูมิใจเหมือนขีมาพยศ (หน้า ๕๕)

คำพูดตอนนี้แสดงว่าสุดใจได้คาดการณ์ดวงหน้าได้แล้วว่า จะต้องเผชิญ
ปัญหาบางอย่างใดบางอย่างในการครองเรือนกับริน ผู้แต่งได้วางลักษณะสุดใจให้เป็นผู้หญิง
ที่เปรียบพร้อมทุกอย่าง จนอาจจะเรียกได้ว่าเป็นลักษณะของภรรยาในอุดมคติของ
"เรียมเอง" ก็ได้

ป่าแคว

ผู้แต่งได้บรรยายลักษณะของป่าแควไว้ว่า

ผมเผ่าขาวโพลนไปทั้งศีรษะ แม้กระนั้นพันที่คำขลุ่ยไปด้วย
กอรกีนหมากก็ยังอยู่ครบ รอยย่นและตีนกวางอาจจะปรากฏโตะขอบตา
หน้าผาก ริมฝีปาก และโหนกแก้ม แต่หน้านั้นก็ทำนองเดียวกับราง
อันสมบูรณ์ของแกู ยังแสดงถึงความแข็งแรงจากชีวิตกลางแจ้ง และ
งานออกกำลังอยู่เบื้องนิตย์ นัยน์ตาทั้งคู่อาจจะดูขาดความแจ่มใส แต่
ก็ยังเต็มไปด้วยประกายอันบอกความรู้สึกรุนแรง ซึ่งคุกรุ่นอยู่ใน
บ่วงขณะประกายนั้นคุกรุ่น แต่ในขณะที่เดียวกันก็อาจอ่อนโยนขึ้นมา โดย
ไม่มีใครทันรู้ตัว (หน้า ๗๔)

ป่าแควเป็นคนปากร้าย แต่มีคุณธรรม มีเหตุผล ป่าแควไม่ชอบวิธี
คลุมถุงชน ดังนั้นรินกับสุดใจจึงได้แต่งงานกันโดยมีพื้นฐานมาจากความรัก ป่าแคว
เป็นผู้ใหญ่ที่มีความคิดล้ำหน้ากว่าเพื่อนบ้านวัยเดียวกัน แถบอกกับสุดใจว่า

อายเรื่องสินสอดทองหมั้นนะไม่สำคัญอะไร จะแต่งงานให้คน
บ้านนี้ขึ้นชื่อดีไปเจ็ดทองคู่ หรือสองตัวเขาบุงเงียบ ๆ ก็ไม่
สำคัญ มันอยู่ที่เคียงกับเขาจะอยู่กับอย่างไรต่อไป หลังจากนั้นตั้งหาก
ทีเขาเป็นหวง หนอยเป็นอะไรไป ชีครานให้อีพวกปากคำแยะบ้านนี้มา
ถอนหงอกขา ... วามูาเถอะ คอบตามใจเอ็งสมัคร รักเขาจริง
ชอบเขาจริง ก็จะได้ยกให้ไป (หน้า ๘๖)

"เรียนเอง" สร้างป่าแควลขึ้นมาเพื่อสนับสนุนกิจการ และความสามารถของรินแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่า รินไม่ใช่คนเก่งกาจเกินมนุษย์ธรรมดา แต่มีป่าแควลคอยช่วยเหลือ เช่น ป่าแควลคอยเตือนรินว่า

"อย่าไปไวใจมันนักคนบ้านนั้นะ ชีชลาตตาชาวทั้งนั้น รวนเร หรือเหมือนลิง ก็แต่โว เวลาเอาจริงเอาจังเข้าแล้ว เป็นหัวทกไปตาม ๆ กัน" (หน้า ๑๓๑)

นอกจากนี้ป่าแควลยังเป็นคนสนับสนุนการค้าของริน เป็นผู้ช่วยคิด ช่วยตัดสินใจปัญหา และช่วยให้กำลังใจ เช่น ตอนที่แก้ให้ความมั่นใจกับรินด้วยการพูดว่า

"ถูกของเอ็งอายทิด ผู้ใหญ่ผิด ท้าตามที่เอ็งว่าถูกต้อง อย่าทำตามที่ใครเขาบังคับ" (หน้า ๒๖๔)

เมื่อคราวเกิดโรคระบาด ป่าแควลก็เป็นผู้แนะนำให้แก้ปัญหาด้วยการเผาหมู่บ้าน แกมมีวิธีพูดที่น่าฟังว่า

".....บ้านของของนอกกายสำหรับสะกุกุสภายังหลายแหล่ เกิดขึ้นทีหลังควยนำพักนำแรงทั้งนั้น มันเป็นของที่อยู่ในอำนาจเอ็ง แต่ชีวิตไม่ใช่ เอาชีวิตไวก่อนอายทิด ตราบใดยังมีชีวิตเอ็งยังมีความหวัง ตราบใดที่เอ็งยังมีหวัง เอ็งตั้งตัวอีกโค" (หน้า ๔๕๖)

จะสังเกตได้ว่า ผู้แต่งจะให้ป่าแควลปรากฏตัวต่อผู้อ่าน เมื่อเวลาที่รินประสบปัญหาเขาที่อัปจน ป่าแควลจึงเป็นตัวละครที่ผู้แต่งจงใจให้เป็นผู้ช่วยของรินตลอดมา เหมือนกับตัวละครอีกหลายคน เช่น ละเมียด พะโป้ คาคำ ควนคำ ล้วนมีส่วนทำให้รินประสบความสำเร็จทั้งนั้น ที่เป็นเช่นนี้ก็เพื่อทำให้อ่านไม่รู้สึกลัวตัวเอกของเรื่องนี้มีความสามารถเกินมนุษย์ธรรมดาตนเอง

ละเมียด

ละเมียดเป็นตัวละครอีกคนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวในชีวิตของริน ผู้แต่งบรรยายลักษณะละเมียดตามสายตาของรินไว้ว่า

หลอนไม่เหมือนใคร หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่สวยสดงดงามโดยเฉพาะ

หากงามอย่างหญิงอื่นทั่ว ๆ ไปที่ผู้ชายไม่สามารถจะจระไนให้แน่ชัดลงไป
โค กิ่งมนุษย์ กิ่งนางใบ กิ่งเทพธิดา และปีศาจ โดยทรวงทรวงหลอนอาจ
เป็นคนเວວบางร่างเล็ก แต่โดยสำนักกรีนรู้สึกเหมือนหลอนจะกำยำว่าใหญ่
กว่าเขา นัยน์ตูกำสุนิหและคมวาว กลมโตเกินกว่าที่จะอยู่ในควงหน่าอัน
แน่นนอย ปากที่คองขวางวูงก็เข่นเคียวกัน ทรวงอุกอวบผิดปรกติ ละเมียด
ขณะนั้นอายุ ๒๕ ปีเต็ม แต่บุรุษราวรู้สึกเหมือนหลอนสาวสุกขึ้น และเก็ก
กว่าสุกใจ ครั้นแล้วในขณะที่ออกไป กลับครวงโรยราวกับแกกวาสัก ๒ - ๓
รอบ (หน้า ๑๕๒)

นิสัยของละเมียดเป็นคนกล้า สามารถยิงปืนต่อสู้กับโจรโคอย่างผิคนุหญิง
ธรรมดา เป็นคนทันสมัย ปราบเปรี้ยว มีการศึกษาดี ฉลาด หันคน และมาจากตระกูล
ดี ลักษณะของละเมียดจึงตรงกันข้ามกับสุกใจ ซึ่งผู้แต่งต้องการแสดงให้เห็นว่า
ทำไมร้อนจึงหลงไหลละเมียดทั้ง ๆ ที่มีสุกใจอยู่ และละเมียดทำให้ผู้อ่านมองเห็น
ความอ่อนแอทางใจของร้อนอย่างชัดเจน เป็นตัวละครที่ทำให้เห็นว่าแท้จริงร้อนก็ไม่
ใช้คนดีเลอเลิศกว่ามนุษย์ธรรมดา แต่ยังมีข้อบกพร่องที่น่าตำหนิเหมือนมนุษย์ปุถุชน
ทั้งหลาย

แต่ผู้แต่งก็มีวิธีการหลายอย่างที่จะทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่ ความสัมพันธ์ทางชู้สาว
ระหว่างร้อนกับละเมียดเป็นสิ่งที่น่าสนใจ น่าให้อภัย โดยการสร้างสถานการณ์
หลายอย่าง เช่น ทำให้เห็นปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างละเมียดกับเสถียร สร้าง
สถานการณ์โดยจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่อ่านวยให้เป็นไปได้ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อ
ไม่ให้ความรู้สึกของผู้อ่านที่มีต่อตัวเอกของเรื่องเสียไป โดยเฉพาะในตอนจบของ
เรื่อง ใค้จบลงโดยให้ทั้งสองคนตัดสินใจยึดเอามโนธรรมและความรู้สึกผิดชอบชั่วดี
มาลบล้างอารมณ์ความปรารถนาของตนเอง

เสถียร

เสถียรเป็นตัวละครที่มีลักษณะคนร้ายปลายคี่ รูปร่างลักษณะของเสถียรที่ผู้
แต่งบรรยายไว้ในตอนต้นนั้น มีลักษณะตามแบบฉบับของตัวโกง หรือผู้ร้ายทั่วไป คือ
คิ้วหนาคอกดำ หน้าผากเบิก ริมฝีปากหนา ไ่วหนวด คางสี่เหลี่ยม นัยน์ตาเจ้าความ
คึก ยิ้มเป็นปริศนา วางท่าอย่างผู้มีอำนาจ (หน้า ๑๕๔)

เสถียร เป็นศัตรูคู่แข่งของรินมาโดยตลอด ทั้งทางด้านการค้าและความรัก ทำให้ผู้อ่านคิดว่า เสถียรคือผู้ร้ายตัวจริงในเรื่อง แต่ผู้แต่งได้ผูกปมไว้ให้สะกิดใจผู้อ่านหนึ่งว่า นิสัยของเสถียรนั้น "บางครั้งเหมือนโจร เหมือนองคคฤมาล บางครั้งเหมือนพระ เหมือนองคคฤมาลอีกเหมือนกัน" (หน้า ๒๖๐) การที่ผู้แต่งวางลักษณะนิสัยไว้เช่นนี้ ก็เพื่อประโยชน์ในการที่จะทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าการเปลี่ยนแปลงนิสัยของเสถียรในภายหลังเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้สร้างสถานการณ์อีกหลายอย่างที่จะทำให้ผู้อ่านมองเห็นเหตุผลในการเปลี่ยนแปลงของเสถียร เช่น ทำให้เสถียรเมื่อหน้ายและหมกกำลังใจที่จะเอาชนะริน ในเมื่อเขาได้ตระหนักถึงความต้องการที่แท้จริงของตนเองว่า ความปรารถนาในส่วนลึกที่สุดของเขานั้นไม่ใช่ต้องการอำนาจเงินทอง หรือต้องการชนะริน แต่เขาต้องการความรัก ต้องการชนะใจละเมียดนั่นเอง ดังที่ผู้แต่งได้แสดงไว้ในคำพูดของเสถียรหลายคน เช่น

"ไม่มีผู้ชายคนไหนเลย จะกล้านอบชีวิตทั้งชีวิตไว้ในมือของเมียตัว อย่างที่ฉันโคมอบให้กับเธอ งูนั้นเป็นชีวิตของฉัน บริษัทนั้นเป็นหัวใจของฉัน ถึงกระนั้นก็ยังไม่สำคัญเท่ากับความรักที่ฉันมีต่อเธอ" (หน้า ๕๕๐)

และอีกตอนหนึ่งเขากล่าวว่า ".....ถูกอย่างแม่เมียดเคยบอกฉัน คนที่นำสงสารที่สุดคนในโลกนี้ไม่ใช่คนยากจน ไม่ใช่คนซึ่คู้ชั้ระวาง หรือไพร่กระฎุมพี แต่คือ คนที่ไม่มีใครรัก....." (หน้า ๗๒๑)

นอกจากความต้องการความรักแล้ว ผู้แต่งยังทำให้ผู้อ่านมองเห็นความสำคัญในความเป็นจริงอีกอย่างหนึ่งของเสถียร ดังที่เขากล่าวว่า

"ฉันได้รับบทเรียนมาพอแล้วว่า คนเราที่ปรารถนาจะไปให้ถึงที่หนึ่งที่ใดโดยทางลัด หลีกเลียงไมพูนเลยต่อการเบียดเบียนผลประโยชน์ของผู้อื่น เงินที่โคมงายและความร่ำรวยที่ถึงตัวเร็ว อาจจะเป็นความสุขของคนไม่กี่คน แต่ก็นำความขมขื่นปวดร้าวไปสู่คนอื่นเป็นจำนวนมากที่เกี่ยวข้องของอวยควย....." (หน้า ๗๒๑)

และการที่เสถียรไต่ห้อยตัวกับละเมียดนั้น ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะเสถียรมีเหตุผลว่า "เขาก้าวเข้ามาในชีวิตของแม่เมียดก่อนฉัน เหตุการณ์ต่อมาล้วนแต่มีเงื่อนงำมากกว่าจะเป็นเจตนา....." (หน้า ๗๒๖) นอกจากนี้เสถียรยังถือว่าความผิดพลาดทางกายเป็นเรื่องที่ให้อภัยกันได้ง่ายกว่าความผิดทางใจ ทั้งที่เขา

"แม่เมียดรู้ดีว่าร่างกายของมนุษย์เราเหมือนสร้างด้วยดินเหนียว อาจยุบและหนายไต่ห้อย เพราะความผิดพลาดพลังเผละใด ๆ เพียงนึกเกี่ยว ฉะนั้นจึงไม่เป็นการยากแก่การไต่ห้อย แต่ความผิดทางใจเป็นเรื่องเกี่ยวกับเจตนา นั้นเป็นปัญหาที่คงการเวลา และความพยายามอยู่สักหน่อย" (หน้า ๗๒๔)

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า "เรียมเอง" ได้พยายามทำให้ผู้อ่านเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงนิสัยของเสถียรเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

การที่ "เรียมเอง" ให้ความรักมีอิทธิพลต่อเสถียรมากเช่นนี้ ก็คงจะต้องการแสดงทัศนะให้เห็นว่า ความรักของคนเรานั้น ถ้าเป็นรักแท้ที่บริสุทธิ์แล้ว ก็อาจจะลบเลือนความอาฆาตพยาบาท ความแค้น ความหึงหวง และความขมขื่นใด ๆ ทั้งปวงได้ เช่นเดียวกับที่สุจิตใจยอมไต่ห้อยรับ ป้าแฉะยอมอภัยให้ทิดรุ่งผู้เป็นสามี ก็ด้วยอิทธิพลของความรักแท้ด้วยกันทั้งสิ้น

นอกจากทัศนะในเรื่องความรักแล้ว ยังแสดงทัศนะในเรื่องการคบคนด้วยว่า คนที่คงตัวเป็นศัตรอย่างเสถียรนั้น อาจจะไม่มากนักแล้วเท่าเสือซ่อนเล็บอย่างหลวงราชบริกร ซึ่งเป็นผู้ร้ายที่ซ่อนตัวมาโดยตลอด มาเปิดหน้ากาทความชั่วจนเมื่อถึงวาระสุดท้ายของเรื่อง

ตัวละครที่กล่าวมาทั้งหมดแล้วนี้ จัดเป็นตัวละครที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง นอกจากนี้ยังมีตัวละครประกอบอีกหลายคนที่มีบทบาทน่าสนใจ และมีส่วนทำให้เนื้อเรื่องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่จะขอละไว้ไม่นำมากล่าวถึงในที่นี้

สไตล์ในการแต่งและข้อคิดเห็นของผู้แต่ง

๑. การเล่าเรื่อง ในเรื่องทุ่งมหาธาตุนี้ ผู้ประพันธ์เป็นผู้เล่าเรื่องเอง ในฐานะเป็นบุคคลที่สามที่รู้เห็นเหตุการณ์และการกระทำของทุกคน เขาถึงอารมณ์ความนึกคิดและนิสัยใจคอของทุกคนตามแบบกลวิธีที่เรียกว่า Omniscient แต่ในการเปิดเผยลักษณะนิสัยของตัวละคร ผู้ประพันธ์ไม่ได้บอกเล่าให้ผู้อ่านทราบทั้งหมด คงปล่อยให้ผู้อ่านพิจารณาจากคำพูด และพฤติกรรมของตัวละครเอง นับเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านต้องคิด ต้องวิเคราะห์ที่ตัวละครเอง และในขณะที่เดียวกันก็ทำให้ผู้อ่านรู้ว่าชีวิตมันปลายของใครจะเป็นอย่างไร

การเล่าเรื่องของ "เรียมเอง" นั้น ใคนำเอาชีวิตจริง ประสบการณ์จริง มาผสมกับจินตนาการของผู้แต่ง ทำให้เรื่องราวเข้มข้น สนุกสนาน ในลักษณะของเรื่องประเภทพาดิน (Romantic Novel) "เรียมเอง" เล่าเรื่องอย่างเอาใจผู้อ่าน คือ ตัวเอกของเรื่องจะต้องดี ต้องเก่ง และเอาตัวรอดได้เสมอ หากจะมีข้อบกพร่องในนิสัยของตัวเอกของเรื่อง ก็จะต้องเป็นเรื่องไม่เลวร้ายมากจนทำให้ความรู้สึกที่ดีของผู้อ่านที่มีต่อตัวเอกของเรื่องเสียไป

ลีลาการเล่าเรื่องของ "เรียมเอง" อีกประการหนึ่งให้เห็นได้ชัด คือ การสร้างปมให้มีการขัดแย้งเกิดขึ้นเป็นตอน ๆ ไป ทำให้เห็นชีวิตของตัวเอกของเรื่อง เคนขึ้นบ้าง ตกต่ำลงบ้าง ความขัดแย้ง (Conflict) ในนวนิยายเรื่องนี้มีทูลักษณะ เช่น ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตัวละครเอง ความขัดแย้งทุกตอนล้วนสร้างอารมณ์ของผู้อ่านให้คล้อยตามชีวิตของตัวละครในเรื่อง ทำให้ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลินคลอเคลายเรื่อง

๒. การดำเนินเรื่อง "เรียมเอง" เริ่มเล่าเรื่องโดยการนำเอาความตายของขุนนิคมบริบาลมากล่าวเปิดเรื่อง คล้ายลักษณะการเล่าเรื่องแบบย้อนรำลึก (Flash back) ตามความทรงจำของนางนิคมบริบาล แต่เมื่อเรื่องดำเนินต่อไป ปรากฏว่าเหตุการณ์ไม่ได้หยุดเฉพาะในเรื่องที่นางนิคมบริบาลรู้เห็นเท่านั้น ทั้งนี้คงเป็นเจตนาของผู้แต่งที่ต้องการจะให้เหตุการณ์เด่นเด่น ชับซ้อน น่าสนใจยิ่งขึ้น จึง

เปลี่ยนการเล่าเรื่องมาเป็นแบบใหม่แล้วผู้เล่าจึงเห็นจริงเกือบทุกอย่าง ส่วนการนำ
ตอนจบมาเปิดเรื่อง เป็นกลวิธีที่นักเขียนนิยมกันมากอีกแบบหนึ่ง เพราะเชื่อกันว่า
ศิลปะการเขียนที่ดีไม่ควรเปิดเรื่องที่จุดเริ่มต้นของเหตุการณ์ในเรื่อง (Never
begin at the beginning) การนำตอนจบมาเปิดเรื่อง เป็นผลดีต่อการดำเนิน
เรื่องของ "เรื่องเอง" หลายประการ คือ

๑. ทำให้สามารถตัดเหตุการณ์ก่อนที่ไม่น่าสนใจออกไปจากการเล่าเรื่อง
ได้ เช่น เหตุการณ์ก่อนที่เริ่มจะมาพบกับสุดใจ และเหตุการณ์หลังจากที่เริ่มประสบความสำเร็จ
สำเร็จในชีวิต เธอชนะเสถียรได้โดยสิ้นเชิงแล้ว เป็นตอนที่ไม่มี ความขัดแย้งที่น่า
สนใจ ส่วนตอนที่เริ่มใช้ชีวิตอย่างโหดโชนในวัยหนุ่มฉกรรจ์ เป็นตอนที่ถือ เป็นหัวใจ
สำคัญของแนวคิดของเรื่อง

๒. การอารัมภบทด้วยการกล่าวถึงชีวิตที่ยิ่งใหญ่ที่ตายแต่เพียงร่างกาย
แต่ยังอยู่ในความสนใจของคนทั้งหลาย เป็นการกระตุ้นความสนใจของผู้อ่านให้อยาก
รู้เรื่องราวความเป็นมา

๓. การจบเรื่องด้วยความตาย เป็นการให้คติแก่ผู้อ่านให้เห็นว่าชีวิต
เป็นอนิจจัง ไม่ว่าชีวิตมีจนอย่างไรย่อมหนีความตายไม่พ้น แต่ความดีความชั่วของ
มนุษย์จะยังปรากฏอยู่เบื้องหลัง

วิธีดำเนินเรื่องของ "เรื่องเอง" จะนำเอาปมความขัดแย้งต่าง ๆ ที่ผู้แต่ง
สร้างขึ้นมาบรรยายให้ขึ้นถึงจุดเข้มข้น (Climax) ที่สุดของปมนั้น ๆ แล้วก็คลี่
คลายเรื่องลงเป็นตอน ๆ ไป ความขัดแย้งบางประการเกิดขึ้นและคลี่คลายลงไป
ในระยะเวลาสั้น บางประการก็ต้องหน่วงเรื่องให้นานตามลักษณะที่ควรเป็นไปได้
ของเหตุการณ์แต่ละตอน แต่ทุกตอนมีจุดหมายอย่างเดียวกัน คือ ต้องการแสดงให้เห็น
เห็นชีวิตที่ภาคฝันของเร้น ให้เห็นความสำเร็จ และความล้มเหลวในชีวิต ซึ่งถ้า
จะเปรียบก็เหมือนเรือที่ถูกระลอกคลื่นซัดอยู่ตลอดเวลา ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง เกิดจาก
การกระทำของผู้อื่นบ้าง การกระทำของตัวเองบ้าง แล้ว "เรื่องเอง" ก็วาด
เรื่องราวให้เร้นผ่านพ้นคลื่นชีวิตเหล่านั้นไปได้ตลอดมา เพื่อให้สมกับเป็นชีวิตที่ยิ่งใหญ่
เป็นบุคคลที่คับแค้นร่างกาย แต่ยังคงอยู่ในความทรงจำของคนทั้งหลาย ดังที่ผู้แต่งได้

อาร์มภทไไว้ในตอนต้นเรื่อง

ในการดำเนินเรื่องของนักเขียนนวนิยายบางคน เมื่อผูกปมเรื่องขึ้นแล้ว ไม่อาจแก้ปมให้คลายได้ ก็ใช้เหตุบังเอิญ (Coincident) เข้าช่วยแก้ปมให้เรื่อง ดำเนินต่อไปได้ ในนวนิยายเรื่องนี้มีผู้วิจารณ์ว่า การที่ผู้แต่งให้รีนกลายเป็นลูกของ ทิศรุ่งสามีมืดของป่าแควลานั้น เป็นเหตุบังเอิญที่ไม่น่าเกิดขึ้น เพราะมีลักษณะเป็นเหตุบังเอิญคล้ายในนวนิยายธรรมดาทั่วไป ทำให้รู้สึกว่าการบรรยายไม่สู้จะแนบเนียนนัก ข้อวิจารณ์นี้ก็ถูกต้อง แต่ถ้าวิจารณาถึงเหตุผลของผู้แต่งในการสร้างเหตุบังเอิญตอนนี้ ก็จะมีเหตุผล ๓ ประการ คือ

๑. ต้องการให้ผู้อ่านทราบคนตระกูลเก่าแก่ของรีน แสดงถึงทัศนคติของผู้แต่งว่าลูกไมยอมหลนไม่ไกลตน
๒. ต้องการแสดงเหตุผลของสุคติ ในการตัดสินใจแต่งงานกับรีน และทำให้อ่านเห็นว่าเหตุใดสุคติจึงให้อภัยในความเจ้าชู้ของรีนได้ตลอดมา
๓. ต้องการแสดงอุปนิสัยของป่าแควลว่าเป็นคนปากร้ายแต่ใจดี มีจิตใจมานะ แต่ไม่ผูกพยาบาทอาฆาต

ในตอนจบเรื่อง "เรียมเอง" ได้หักมุมของเรื่องให้ผู้อ่านกลับใจเป็นคนดี และใช้สถานการณ์นาฏกรรม ที่เป็นเหตุบังเอิญมาช่วยเปิดหนทางกาถุรายตัวจริงของเรื่อง ทำให้เห็นชัดว่านวนิยายเรื่องนี้ยังมีลักษณะที่เป็นนวนิยายประเภทพาฝัน (Romantic Novel) ตามแบบที่ผู้อ่านในสมัยที่ "เรียมเอง" แต่งเรื่องนี้ขึ้น นิยมอ่านกันเป็นส่วนมาก

๓. ความละเอียดลออในการบรรยายและพรรณนา

"เรียมเอง" เป็นนักเขียนที่มีความพิถีพิถัน และละเอียดลออในการเล่าเรื่อง การบรรยายฉาก การเลือกใช้สำนวนโวหาร ทั้งได้กล่าวมาแล้ว "เรียมเอง" ไม่ลืมที่จะกล่าวถึงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่จะทำให้อ่านได้ภาพหรือได้ความรู้สึกชัดเจนขึ้น เช่น การบรรยายฉากที่หน้าหนาวบานสุคติ ผู้อ่านจะมองเห็นคนมะม่วงสายทองขึ้นเค้นอยู่ ณ ที่นั้น เพราะผู้แต่งจะเอ่ยถึงทุกครั้ง ฉากสถานที่อื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน "เรียมเอง" บรรยายได้ค้ำวกับสถานที่ต่าง ๆ เหล่านั้นชัดเจนอยู่ในความทรงจำ

ของผู้แต่งตลอดเวลา

การบรรยายตัวละคร "เรียมเอง" ทำให้ผู้อ่านมองเห็นพัฒนาการของตัวละครเกือบทุกคนเมื่อเวลาล่วงเลยไป ผู้อ่านจะเห็นภาพสுகใจเปลี่ยนจากผู้หญิงที่เปล่งปลั่งควยวัยสาว คอยระวังโรยขาดความสดชื่นลงไปตามวัย รื่นในวัยหนุ่มกับวัยผู้ใหญ่เต็มตัว ก็มีอุปนิสัยเปลี่ยนจากความเจ้าชู้มาเป็นคนที่จริงจังกับชีวิตและงานมากขึ้น ตัวละครทุกคนล้วนเต็มไปด้วยวัยเลือกเนื้อ อารมณ์ และมีชีวิตจิตใจ ไม่ได้เคลื่อนไหวอย่างหุ่นหรือภาพวาด การตั้งชื่อตัวละครในนวนิยายเรื่องนี้ จะเป็นเจตนาหรือบังเอิญก็ตาม ผู้แต่งได้ตั้งชื่อให้เหมือนกับวิถีชีวิตของแต่ละคน "รื่น" แสดงถึงความร่ารื่นในการดำเนินชีวิต การทำงาน และความรัก แม้จะมีอุปสรรคบ้าง ก็ผ่านพ้นไปได้โดยตลอด "สுகใจ" เป็นชื่อที่แสดงถึงบุคคลอันเป็นที่รักเหนืออื่นใด เหนือผู้หญิงทุกคนในชีวิตของรื่น "จำปา" มีความหมายในทำนองจำใจจาก จำใจสลดรัก เหมือนชีวิตของตัวละครผู้นี้ "ป้าแคล้ว" หมายถึงความคลาดแคล้วจากอันตรายโรคภัยไข้เจ็บ มีอายุยืนยงมาได้ถึง ๘๐ ปี ส่วนตัวละครอีกฝ่ายหนึ่งกลับมีชื่อที่มีความหมายตรงกันข้ามกับบุคลิกภาพ และการกระทำ เช่น เสถียร ละเมียด หลวงราชบริภาร ขอสงวนสิทธิ์นี้อาจจะไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่ก็แสดงให้เห็นอารมณ์ขันและความละเอียดลออของผู้แต่งได้

๔. การใช้สำนวนภาษา

การพิจารณาสำนวนภาษาของ "เรียมเอง" อาจแยกพิจารณา ๒ ประการ คือ สำนวนภาษาในการบรรยายเรื่อง และสำนวนภาษาที่เป็นบทสนทนาของตัวละคร

๔.๑ สำนวนภาษาที่ใช้ในการบรรยายเรื่อง "เรียมเอง" จะใช้สำนวนที่แตกต่างจากบทสนทนาของตัวละครอย่างเห็นได้ชัด สำนวนการเล่าเรื่องใช้สำนวนที่เป็นกลาง และสอดคล้องกับบทเจรจาของตัวละคร การบอกอากัปกิริยาของตัวละคร บอกท่าทางน่าเสียดาย จะทำให้เห็นภาพตัวละครแจ่มชัด การบรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ สามารถทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึก และอารมณ์คล้อยตามบรรยายกาศในเรื่องควย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๔.๑.๑ สำนวนที่สร้างบรรยากาศระทึกใจในการต่อสู้กับโจร

วินเซสเตอร์ ๔๔ กระบอกนั้นยื่นเฉิบอยู่ในมือของเขา ขณะที่มือซ้ายถือหางเสือประคองเรือกระต๊อบ ๆ ไปเหมือนหางปลา กระโท่ สายตาทั้งคู่จ้องอยู่แต่เนินทรายข้างหน้า จากระยะ ๓๐๐ กวาว เขาไปจนถึง ๒๕๐ และ ๒๐๐ ความล้าคับ ปรากฏไฟยังแวบวาว เสียงปืนดังสนั่นมาจากปากกระโครน้ำเหนือเนินทรายคอนั้น รินซึกุหาวเสื่อเหยียบร้าวไว้กับเรือ ยกปืนขึ้นประทุบมาทันที เมื่อเหลืออยู่ไม่ถึง ๑๕๐ กวาว แมกระนั้นเขาก็ยังไม่ยิงจนกว่าจะแน่ใจ กระทั่งทามกลางเสียงสนั่นหวั่นไหวนั้น กระสุนปืนนัดหนึ่งแหวกอากาศ ขามเรือไปตกข้างหลัง นั่วแตกกระจาย และในพริบตาต่อมาเขาก็ลงมือ หมายกตะโครน้ำที่แลเห็นคำตะครุมอยู่เหนือเนินทราย และเบื้องหลังประกายไฟที่แวบออกมา

"หยุดถอ.....อย่าเงยหน้า.....อย่าไ้หัว.....อย่าให้เรือไหว" เขารองบอกเรือองและแววเบา ๆ ก่อนที่กระสุนนัดแรกจะลั่นออกไป (หน้า ๑๔๔ - ๑๔๕)

๔.๑.๒ ส่วนวนที่แสดงถึงความฉึกหวัง น้อยใจ เสียใจ เมื่อสุคใจ ได้เห็นภาพรึ้นแสดงความรักกับจำปา

หลอนวึ่งไป.....วึ่งไป....และวึ่งไป มิไ้เอาใจใส่ต้อ กอพงที่เขาปะทะรวาง ใบอันคมของมันปะทะหน้าตา ลมลูกคลุกคลานแลว ก็ลุกขึ้นมาวึ่งตอไปไ้ทุม เหนือพื้นไรอันเต็มไปควยหนาม ผักไ้ชุม และผักเสี้ยนผึตามทางที่ลีน ชันแฉะและอบอว ความมูบาค เจ็บที่ไ้รับจวูกหนามคำ และใบพงมูบาคมีความทมวูยอะไร เมื่อหัวใจเต็มไปควยควมมูวครวว แขงซาและหัวเขาตลอกปอกเปิก มีความทมวูยอะไร เมื่อร่างกายซาไป เพราะเสียงนั้นยังคิกทุ และภาพนั้นยังคิกคตา (หน้า ๒๓๖)

๔.๑.๓ ส่วนวนที่บรรยายถึงบรรยากาศของความรัคฉึนฉู้สาวของรึ้น และจำปา

อากาศที่เย็นยะเยือก และหมอกที่เริ่มลงจักฉึนฉู้สร้างอัน เปลาเปลือยของหลอน เมื่อรุสีกวาเสื่อหัวตะเข็บตัวนั้นถูกกระซาก ออกไป แต่คินฟาอากาศมีความทมวูยอะไร ความระคายของฟาง แหงหญุน แต่หยาคมีความทมวูยอะไร เมื่อหัวใจของเขาเตนตอบ

หัวใจหลอนอยู่อย่างไม่เป็นจังหวะจะโคน มันมีความหมายอะไร
เมื่อมืออันใหญ่หยาม และกระดางของเข่าปายเป๊ะปะไปทั่วร่าง
ทรงอกที่กว้างและอุนมั่งหุ้มหมอกทั้งน้ำค้างและทองฟ้า จนลับหาย
ไปจากสายตา และความรู้สึกสมปกติอันมีคัมภีร์ (หน้า ๑๒๕)

๔.๒ ส่วนวนภาษาที่เป็นบทสนทนาของตัวละคร "เรียมเอง" สามารถ
ใช้บทพูดของตัวละครให้แสดงอุปนิสัยของตัวละครได้อย่างชัดเจน เป็นบทสนทนา
ไกลเคียงคำพูดของคนในชีวิตจริง ซึ่งเป็นลักษณะของการเขียนบทสนทนาที่ดี และ
การใช้สรรพนามเรียกกันก็เหมาะสมและสอดคล้องกับความสนิทสนมของตัวละครด้วย บท
สนทนาที่แสดงถึงอุปนิสัยของตัวละคร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๔.๒.๑ บทสนทนาที่แสดงถึงความเป็นคนพุกจาโผงผาง ตรงไปตรง
มา ไม่เห็นแก่หน้าใครของป้าแคล้ว เช่น

".....ข้าฟังเจ้าพูนพุกมานานแล้ว ยังไม่รู้เรื่องว่ามันพุกอะไรของ
มัน เคี้ยวเวลา เคี้ยวว่าโล่ เคี้ยวว่าดีใจ เคี้ยวคุ้ยจะเสียดาย" (หน้า ๓๐๑)

และอีกตอนหนึ่งป้าแคล้วพุกกับผู้ใหญ่นุ่นว่า

"ถ้าเอ็งไม่ไซ้คนที่ซำรจกนึ้สัยใจคอกูมาเก่ากอนละกัอู
อยากจจะวาสอพลอเอาตัวรอกไปวันหนึ่ง ๆ เทานั้นแหละวะ ผู้ใหญ่
.....ซาอยากจจะวาซาซักจจะไมรจกเอ็งทุกวันควยซำไป (หน้า ๑๕๐)

๔.๒.๒ บทสนทนาของผู้ใหญ่นุ่นที่แสดงถึงความไม่มั่นใจในตนเอง
ความอ่อนแอ และขลาดกลัว

"ก็.....ก็" กริยาของผู้ใหญ่กลับฮึดฮัดขึ้นมาใหม่ "ก็
รู้่นจว่านายทางบอกครั้งนั้นไมโคหรือ ว่าฉันไม่เหมาะสำหรับจะเป็น
ผู้ใหญ่บาน ตั้งแต่ั้นมาฉันคิด ๆ คุแลวก็เห็นจริงอย่างแฉวว พยายาม
หาเหตุผลที่จะลาออกก็ไม่รจะไปอากับนายอำเภอกานวาอายังไร
จึงไครรอกอยู่เรื่อยมา เคยปริกษาใคร ๆ เขาวาจะเขียนเป็นหนังสือ
ไปคิหรือไม ไคร ๆ เขากัวาไม่เหมาะ ครั้นจะไปพบนายอำเภ
ทานเองก็ไมกลา มาจนเมื่อซาอันแหละ ฉันถูกเรียกวไปเมืองพ
นายอำเภ พอเห็นหน้าฉัน ทานก็ว่าฉันพนค้ำแห่งผู้ใหญ่บานคลอง

ส่วนหมากไค้ จะตั้งรึนุเป็นแทนต่อไป ฉันก็ใจจริง ๆ รึนุ จึงได้
รับมาหา....." (หน้า ๒๘๘)

๔.๒.๓ บทสนทนาของคนที่ว่าอำนาจ วางตนเหนือกว่าผู้ที่ทุกข์
เช่น บทสนทนาของเสถียร

"เมื่อฉันได้ข่าวว่าคำสั่งและประกาศของฉันไม่ให้ใครเข้า
มาเกี่ยวข้องกับบ้านนี้ไม่ได้รับความเอาใจใส่ ที่แรกก็แปลกใจ
เพราะไม่มีใครที่คล่องเหินคล่องไต่บานไร ทาชีเหล็กทุก ๆ แห่ง
แหละ... จะฝ่าฝืน มาเห็นแล้ว ฉันก็เข้าใจ เขาไม่โชคน
บ้านนี้ไม่ใช่รี ?" (หน้า ๑๓๖)

๔.๒.๔ บทสนทนาของคนที่เชื่อมั่นในตัวเอง ถืออำนาจตามสิทธิ
และหน้าที่โดยไม่ฟังความคิดของคนอื่น

"ทุกคราวที่เกิดปัญหาสำหรับชาวบ้าน ไหนจะต้องคิดต้อง
ตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของเขา ผมเป็นคนตัดสินใจเองตลอดมา
นี่เป็นหน้าที่ของผู้ปกครองที่ดี ผมไม่ใช่วิธีปล่อยให้ตามบุญตามกรรม
อย่างเจ้าคุณท่าน ชาวบ้านเหล่านี้มีปัญญาอะไรที่จะคิด เราต้อง
คิดแทนเขา วินิจฉัยแทนเขา วูอะไรดี อะไรเลว อะไรถูก อะไร
ผิด เมื่อมีเรื่องท่านองูเดียวกันนี้ ผมมักจะเรียกประชุมลูกบ้านหรือ
กำนันบอกเขาวู ผมต้องการให้เขาทำอะไรในเรื่องนั้น ๆ ทุกสิ่ง
ทุกอย่างก็เรียบร้อย" (หน้า ๒๑๕)

ตัวอย่างที่ยกมากล่าวนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของบทสนทนาของตัวละคร ที่
"เรียมเอง" สร้างขึ้น ถ้า "เรียมเอง" เป็นนักแสดง ก็จัดว่าเป็นนักแสดงที่แสดง
ไค้ทุกบทบาท คืบแตกทุกตอน เพราะแม้ในการเขียนนวนิยายก็สามารถทำให้คำพูด
ของแต่ละคนต่างกันอย่างชัดเจน ส่วนวนของใครก็เป็นของคนนั้น ผู้อ่านจะไม่สังเกต
เห็นว่ามีส่วนวนของผู้แต่งปะปนอยู่ด้วย

นอกจากจะใช้บทสนทนาแสดงอุปนิสัยของตัวละครไค้ได้อย่างชัดเจนแล้ว
"เรียมเอง" ยังใช้บทสนทนาดำเนินเรื่อง ทำให้เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไปไค้ด้วย
นับว่าเป็นความสามารถอีกประการหนึ่ง

ผู้อ่านบางคนอาจจะรู้สึกวาทสนทนาของ "เรียมเอง" ค่อนข้างจะเป็น ส่วนวนเก่า ๆ ล้าสมัย เช่น บทเกี่ยวกับพาราสิของตัวละคร เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ ผู้อ่านคงค่านึงว่า นวนิยายเรื่องนี้แสดงถึงเรื่องราวชีวิตของคนในอดีตที่ผ่านมาแล้ว ไม่น้อยกว่า ๕๐ ปี และเป็นเรื่องราวของชาวชนบทด้วย ดังนั้นผู้แต่งใช้คำพูดที่ หันสมัยเป็นส่วนฉบับปัจจุบัน ยอมขัดแย้งกับฉากและเหตุการณ์ในเรื่อง

ข้อคิดเห็นของผู้แต่ง

การแสดงทัศนะของ "เรียมเอง" ในนวนิยายเรื่องนี้ แสดงออก ๓ ทาง คือ ทางคำพูดของตัวละคร ทางคำบรรยายของผู้แต่งเอง และแสดงทัศนะโดยการ กำหนดบุคลิกภาพ บทบาท และพฤติกรรมของตัวละคร

๑. การแสดงทัศนะของผู้แต่งโดยผ่านทางคำพูดของตัวละคร

๑.๑ ทัศนะในเรื่องการแต่งงาน ผู้แต่งแสดงความคิดเห็นโดยผ่านทางคำพูดของปลาแควลว่า

อ้ายเรื่องสินสอดทองหมั้นนะไม่สำคัญอะไร จะแต่งงานให้ คนบานนั้นขึ้นชื่อลือเลื่องไปเจ็ดทรวง หรือส่งตัวเขามุงเงียบ ๆ ก็ไม่ สำคัญ มันอยู่ที่เอ็งกับเขวจะอยู่กินกันอย่างไรต่อไป หลังจากนั้น ตั้งหากที่ขาเป็นหวง (หน้า ๕๖)

๑.๒ ทัศนะในเรื่องการมองคน "เรียมเอง" ไก่กล้าไว้ในคำพูดของ รื่นที่พูดกับสุกใจว่า

สำหรับข้าไม่สำคัญ ว่าเอ็งจะเป็นใครมา... ข้าเชื่อตา ขาวา เจอคนที่ขูตองการเท่านั้นก็พอแล้ว ตาขาไม่หลอกใจขา ไม่ ลวงเด็กเถาเหล่ากอหรือหัวนอนปลายตีน คนเราสำคัญอะไรหนัก หนา เมื่อมีตาสำหรับกู มีใจสำหรับบอ กถามใจของเอ็ง สุกใจ ถามใจของเอ็งเกี่ยวกับหัวนอนปลายตีนขา (หน้า ๓๕)

๑.๓ ทัศนะในเรื่องทรัพย์สินเงินทองเป็นของนอกกาย ไม่สำคัญเท่าชีวิต มนุษย์ แสดงไว้ในคำพูดรินว่า "เงินทองเป็นของหาได้ร่างกายเราสมบูรณ์เป็น

ปรกติไม่เจ็บป่วย รักษาเนื้อรักษาตัวให้ดีเถอะสุดใจ" (หน้า ๑๑๓) และแสดงไว้ในคำพูดของป้าแกล้วว่า

บ้านช่องเป็นของนอกกายสำหรับความสுகทุกสบายทั้งหลาย แหุด เกิดที่หลังควายน้าพักหน้าแรงทั้งนั้น มันเป็นของที่อยู่ในอำนาจเอ็ง แต่ชีวิตไมโซ เอาชีวิตไวก่อนอายุทศ ทรายโคยังมีชีวิตอยู่ เอ็งยังมี ความหวัง เอ็งตั้งตัวอีกโค (หน้า ๘๕๖)

๑.๔ ทศนะในเรื่องความซื่อสัตย์ ใ้วางใจและเชื่อใจกันโคของคนภาคเหนือ ซึ่งแตกต่างจากคนทางใต้ ผู้แต่งโคแสดงไว้ในคำพูดของรีนว่า

.....การติดคู่ผู้ชายของซำกับพวกลูกค้ำเป็นอย่างนี้ มันกินเวลาเป็นปี ๆ และใช้โคสำหรับคนภาคเหนือเท่านั้น, ซาเคยลองทางใต้เหมือนกัน ตั้งแต่ซาเป็นคนไปตั้งปากน้ำโพ แทรายไทรายนั้นสูญทุกที นิสัยใจคอของคนเราแต่ละส่วนแต่ละภาคไม่เหมือนกัน มันไม่เหมือนกับทางนี้ และเหนือ ๆ ขึ้นไป ซึ่งคนเราอยู่กันโคควายใจ (หน้า ๑๘๐)

๑.๕ มิตรภาพของคนเราจะเกิดโคอย่างแท้จริง โดยการวางตัวเสมอ กัน ไม่ใช่ทำตัวสูงกว่าหรือวางตัวอย่างนายกับบ่าว "เรียมเอง" แสดงทศนะไว้ในคำพูดของตาแกล้วว่า

"นายเสถียรเขาอาจจะดี บางทีก็อาจจะร้าย แต่เขาก็วางตัวเหมือนนายคนเสมอไป ไม่เหมือนรีน ซึ่งถือเหมือนญาติ ประหลาดแท้ ๆ"

๑.๖ ความเข้มแข็งทางใจสำคัญกว่าทางกาย และผู้ที่จะเป็นผู้นำโคควรมีความเข้มแข็งทางใจ ผู้แต่งแสดงไว้ในคำพูดของรีนว่า

ความแข็งแรงของร่างกายไม่ได้หมายความว่าคนเราจะเข้มแข็งเสมอไป ความมั่งคั่งก็มีประโยชน์อะไร เมื่อหัวใจปากเบือก.....ไม่มีใครในบาวนี้จะอ่อนแอเท่ากับซาเลย สุดใจ เหมือนซึ้งถูกลนไฟ เมื่อใกล้คนที่ซำรัก ซาชอบ แลวกก็เหมือนเพชรภาคหรือเสื่อรายเมื่อใกล้คนซาเกลียด ซาซัง ทำอะไรจะเอาให้โคยังใจ ทำ

ยังงใจเสียข้ากั้คคณิสยนี้ไม่ขาด ผู้ชายอย่างนั้นเป็นใหญ่ไม่ได้ (หน้า ๒๕๖)

๑.๗ บุคคลที่จะเป็นผู้นำและทำให้คนอื่นเชื่อฟังปฏิบัติตามได้ ต้องทำให้เขาเกิดศรัทธาในความสามารถก่อน ผู้แต่งแสดงทัศนะไว้ในคำพูดของรินที่กล่าวกับผู้ใหญ่ว่า

นั่นเพราะว่า ผู้ใหญ่ไม่เคยทำให้ใครเขาเชื่อถือหรือศรัทธาอะไรได้เลย... ผู้ใหญ่ไม่เคยที่จะทำอะไรที่จะให้คนมานับถือหรือศรัทธา... ผู้ใหญ่มานที่เขาคงจะฟังพาท้ายใจ ผู้ใหญ่มานที่จะเป็นหัวหน้าชักนำหรือชี้ของทางให้ ในเวลาเขาที่คับขันหรือจนปัญญา (หน้า ๓๑๔)

๑.๘ ทัศนะในเรื่องของความรัก ผู้แต่งแสดงออกทางคำพูดของละเมียดที่กล่าวกับรินว่า

.....ความรักไม่เคยทำให้คุณเราอ่อนแอ เว้นไว้แต่คนเรา จะมีความเห็นแก่ตัว เมื่อคนเราเห็นแก่ตัว มันก็ไม่ใช่อะไร หากเป็นความปรารถนาที่จะเป็นเจ้าของที่จะครอบครอง และที่จะทำลายอย่างเสถียร เขาเป็นอยู่ในเวลานี้ (หน้า ๔๒๓)

และแสดงไว้ในความคิดคำนึงของสุกใจ เมื่อรูวาร์รินกับละเมียดมีความสัมพันธ์กันเกินกว่ามิตรสหายหรือคนรู้จักกัน

.....ฉันจะไม่ว่าเขาเลย หลอนเคยรำพึง ลืมตาโผลงอยู่ในที่มืดของราตรี ไม่ว่าจะมีเขาอยู่ข้างกายหรือไม่ ชีวิตมีค่าอะไร ในเมื่อคนเราไม่รู้จักค่าของกุศลเสียสละ ถูกของพระทาน รักคือทุกข์ ความสุขไม่เกิดแก่คนผู้หนาแน่นไปควยความทวงแทน และอิจฉาริษยา ฉันจะไม่ว่าเขาจริง ๆ (หน้า ๖๗๔)

๑.๙ ทัศนะในเรื่องความสุขที่แท้จริง และคนที่น่าสงสารคือ คนที่ขาดความรักและตกเป็นทาสความปรารถนาของตัวเอง ผู้แต่งแสดงไว้ในคำพูดของเสถียรว่า

.....คนเราที่ปรารถนาจะไปให้ถึงที่หนึ่งที่ใดโดยทางลัด
 หุ้ลึ่กัเลี้ยงัไมพ่นเลยตอการเบ้ยคเบ้ยนผลประโยชน์ของค่นอั้น เง้น
 ที่ค้มูงายและควมร่ารวยที่ถ้ถึงตัวเร้ว อัจจะเบ้ยควมสุขของ
 ค่นอ้ไมก้ค่น แต่ก้นำควมขมข้้นปวครว้ไปสค่นอ้กเบ้ยจ่านวนมกที่
 เก้ยวของอ้อยควยค่นที่น่วสงสาร์ที่สค้ในโลกไม้อ้ชค่นยากจน
 ไม้อ้ชค่นช้คูกช้ระวอง หรือโพรกรรมพี แต่ค้ค่นที่ไมมีค้รูรัก ค่น
 ที่แพ้อใจค่นเอง คคเบ้ยทาสควมปรารถนาของค่นเอง (หนา ๗๒๑)

๑.๑๐ ความผิดทางใจที่เจตนาร้ายแรงกว่าความผิดทางการกระทำ
 ผู้แต่งแสดงไว้ในคำพูดของเสถียรว่า

.....ร่างกายมนุษย์เราเหมือนสร้างด้วยดินเหนียว อาจ
 ยุ่ยหรือหนวยไคกาย เพราะควมผิดพลาดลั้งเผลอใด ๆ น้คเก้ยว
 ฉะน้้นจ้งไมเบ้ยการยากแกการอ้ออ้อ แต่ควมผิดทางใจเบ้ยเร้จ
 เก้ยวกับเจตนา น้้นเบ้ยปัญหาที่คองการเวลายและควมพยายามอ้อย
 สักหนอย (หนา ๗๒๔)

๒. การแสดงทัศนะโดยการบรรยายของผู้แต่งโดยตรง

๒.๑ สาเหตุของการขาดความทะเยอทะยาน การขาดความรักความ
 ห่วงแทนในถิ่นที่อยู่ของคนชนบทที่เร่รอน

.....ชีวิตในชุมชนที่สงบ และชาวชนบทอพยพมาตั้งภูมิลำเนา
 อ้อยจากภาคตาง ๆ กันเช่นน้้น ตางค่นตางปราศจวกถีนฐานค้งเค้มที่
 จะหวงแทน ปราศจากเก้ยรค้ประวัตค้ของครอมคร้วที่จะภาคภูมิ และ
 อุนาคค้ที่จะฉ้่นถ้ ฉะน้้นจ้งไมมีควมทะเยอทะยานใด ๆ ในถุการอ้อย
 รวุงสรูางตัว นอกจกอ้อยก้กันไปวันหน้่ง ๆ และการค้นรนค้อสูก้บส้ง
 หน้่งส้งค้ค้ที่ยงพอม้หวงห้ล้กเลี้ยงัค้ค้ ก้พยายามหวงโกลจนกลายเบ้ย
 น้ส้ยค้ค้ค้.....(หนา ๑๗๑)

๒.๒ ความแก่ หรือความหนุ่มสาวของคนเราไม่ได้อยู่ที่สังขารทางกาย
 แต่อยู่ที่ความรู้สึกทางจิตใจ

.....ความแก่เฒ่าของคนเรามีได้อยู่ที่อายุ มิได้อยู่ที่วัย

มีใคอยู่ที่สังขาร หากที่ใจและความรู้สึกอันยังอ่อนไหวต่อสัมผัสทั้งห้า
 ท่อความงามของทองคำ เมื่อเวลาพระอาทิตย์ขึ้น และเริ่มจะตกกิน
 ต่อเสียงรอยไพลู่ระวะของนกที่บินผ่านไปใอากาศ ต่อแสงสีและกลิ่น
 ของธรรมชาติซึ่งไม่เคยซ้ำ.....(หน้า ๒๗๓)

๒.๓ ความกลัวของมนุษย์เป็นอุปสรรคที่บั่นทอนชีวิตมนุษย์ ทำให้มนุษย์
 เราตายตั้งแต่ความตายยังไม่ถึง

.....ความกลัวเป็นความอ่อนแอของบ้านนี้ กลัวผี กลัวปู่
 กลัวโรคหา กลัวเสียดจัญไร กลัวกัญไม่เสียทั้งนั้น จนกระทั่งสิ่งที่ไม่
 รู้กันว่าเป็นอะไร ชีวิตหนึ่งตายไม่รู้ว่ากินตอกกิน การเสด็จของ
 พระพุทธเจ้าหลวงครั้งนั้น ทำให้ความกลัวต่าง ๆ หมุดไป เมื่อคน
 เราหมกกลัวก็หมกตายแมวาระสุดท้ายจะมาถึง (หน้า ๕๔๔)

๒.๔ ความศรัทธาในบุญบารมีของพระเจ้าอยู่หัว

แต่การเสด็จประพาสวัดพระบรมธาตุ และคลองสวนหมาก
 ของพระพุทธเจ้าหลวงครั้งนั้นเอง เหมือนมนต์อันศักดิ์สิทธิ์ มีความ
 หมายถึงจะขุมชีวิตซึ่งรอยหรือประจุกวงไฟที่หริจะดับมีดับแหลของ
 ตำบลนั้น ไหวสว่างไฟลงเย็นยงคนทนคอกไปคอกนาโรครุระบาท อุทกภัย
 และทุพพิทภัยอย่างที่ไม่ม้อานาจอันใดจะม้อทำลายให้ดับสูญไปค
 (หน้า ๕๔๒)

และ ศรัทธาและขวัญคนเราเป็นของประหลาดๆ คลองสวนหมาก
 ซึ่งแต่ไหนแต่ไรมาเชื่อกันว่าเป็นตำบลอบาหว ป่าซา และหลุมศพ
 สำหรับคนตางถิ่น สิ้นเสียดจัญไรกันที่ หลังจากพระพุทธเจ้าหลวง
 เสด็จดำเนินผ่านมา.....(หน้า ๕๔๓)

๓. ทักษะของผู้แต่งที่แสดงออกทางพฤติกรรมของตัวละคร "เรียมเอง" ได้
 วาดลักษณะนิสัยของตัวละครให้เป็นแบบ (Type) ของบุคคลประเภทต่าง ๆ ตาม
 ทักษะที่ "เรียมเอง" คิดว่าบุคคลประเภทนั้นควรมีลักษณะคังนั้น

๓.๑ บุคคลที่มีลักษณะผู้นำชุมชน "เรียมเอง" ได้แสดงไว้ในพฤติกรรม
 ของรีนซึ่งรวบรวมคังคอกไปนี้

- ๓.๑.๑ ขยันและอุทิศเวลาให้แก่งาน (หน้า ๑๑๑)
- ๓.๑.๒ ฉลาดมีไหวพริบและมองเห็นการณ์ไกล (หน้า ๑๓๑, ๔๓๗)
- ๓.๑.๓ ซื่อสัตย์และสุจริตใจ (หน้า ๔๓๖)
- ๓.๑.๔ มีความสามารถในการตัดสินใจ (หน้า ๓๑๒)
- ๓.๑.๕ มีชีวิตชีวาและออกทน (หน้า ๑๓๐ - ๑๓๑)
- ๓.๑.๖ มีความสามารถในการจูงใจคน (หน้า ๔๕๖)
- ๓.๑.๗ มีความรับผิดชอบ (หน้า ๔๘๓)
- ๓.๑.๘ มีความสุภาพนอบน้อม (หน้า ๗๕)
- ๓.๑.๙ เอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของผู้อื่น (หน้า ๓๑๕)
- ๓.๑.๑๐ มีความเก๋กซาด เก๋กเกี้ยว มั่นคง (หน้า ๑๖๗, ๑๗๗)
- ๓.๑.๑๑ รู้จักถนอมหน้าใจคน (หน้า ๓๒๗ - ๓๒๙)
- ๓.๑.๑๒ ไม่วางใจเปลี่ยนใจง่าย (หน้า ๒๘๑)
- ๓.๑.๑๓ เป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ยามทุกขร้อน (หน้า ๑๘๕ - ๒๑๐)
- ๓.๑.๑๔ เขากับทุกคนได้ (หน้า ๕๗)
- ๓.๑.๑๕ ทำงานอย่างมีแผนการ มีขั้นตอน (หน้า ๑๕๕)
- ๓.๑.๑๖ รู้จักผ่อนปรนแก้ไขปัญหา (หน้า ๔๓๔)
- ๓.๑.๑๗ ตัดสินปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี (หน้า ๓๑๐ - ๓๑๓)
- ๓.๑.๑๘ มีความสามารถในทางวาทศิลป์ (หน้า ๒๓๐ - ๒๓๒ และ

หน้า ๔๕๖)

- ๓.๑.๑๙ ไม่วางตัวเป็นนาย นับถือทุกคนเสมอญาติ (หน้า ๒๖๐)
- ๓.๑.๒๐ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น (หน้า ๔๘๓ - ๔๘๘)
- ๓.๑.๒๑ ส่งเสริมรักษาทรัพยากร และโบราณวัตถุของชาติ (หน้า ๑๐๗)
- ๓.๑.๒๒ กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ (หน้า ๓๓๑)

๓.๒ ลักษณะของข้าราชการฝ่ายปกครองที่อ่อนแอ และข้าราชการที่ไม่
 ก็ ซึ่งผู้แต่งได้แสดงไว้ในพฤติกรรมของผู้ใหญ่พูน และหลวงราชบริกร ดังต่อไปนี้
 ฝ่ายปกครองที่อ่อนแอ

๓.๒.๑ ขาดความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำ (หน้า ๓๑๐
- ๓๑๓)

๓.๒.๒ เชื่อถือเรื่องไสยศาสตร์ มากกว่าการปฏิบัติตามเหตุผล
(หน้า ๓๑๕)

๓.๒.๓ ไม่สามารถปกป้องอันตรายที่จะเกิดแก่ลูกบ้าน (หน้า ๓๑๐
- ๓๑๓)

๓.๒.๔ ไม่กล้าตัดสินใจ (หน้า ๒๕๕)

๓.๒.๕ ทำตัวเหมือนหุ่น คอยรับคำสั่งฝ่ายเดียว (หน้า ๑๖๖
- ๑๖๘)

ฝ่ายปกครองที่ไม่ดี

๓.๒.๑ ใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงวางตัวเป็นนายประชาชน (หน้า ๒๑๔)

๓.๒.๒ ใช้อำนาจแบบเผด็จการ ออกคำสั่งโดยผลการ (หน้า ๒๑๕)

๓.๒.๓ แต่งตั้งบุคคลตามความพอใจมากกว่าความเหมาะสม

๓.๒.๔ ใช้อำนาจหน้าที่ทำการค้าแข่งกับราษฎร (หน้า ๒๑๑)

๓.๒.๕ วางตัวเหนือกฎหมาย (หน้า ๒๑๐)

๓.๓ ทักษะที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของสตรี ที่ผู้แต่งตั้งออกมาทาง
ตัวละครฝ่ายหญิง พอดีสรุปได้ว่าผู้แต่งตั้งมีทักษะเกี่ยวกับสตรีดังนี้

๓.๓.๑ ผู้หญิงเป็นกำลังใจอันสำคัญที่จะช่วยให้ผู้ชายทำงานสำเร็จ
ลุล่วงไปได้ด้วยดี

๓.๓.๒ ผู้หญิงมีสิทธิเสรีภาพ ในด้านการครองเรือน การตัดสินใจ
แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้เสมอผู้ชาย

๓.๓.๓ ผู้หญิงกับผู้ชายมีความอดทน เข้มแข็ง มีใจคอหนักแน่น หรือ
อ่อนแอเสมอกัน

๓.๓.๔ ในด้านการบริหารงานธุรกิจการค้า ไม่จำเป็นว่าฝ่ายใด
จะทำได้ดีกว่ากัน ขึ้นอยู่กับความสามารถเฉพาะบุคคล

๓.๓.๕ ผู้หญิงซอมนอารมณ์และความรู้สึกได้ดีกว่าชาย

๓.๓.๖ ผู้หญิงชาวบ้านชนบทอาจเห็นเรื่องชู้สาวเป็นเรื่องธรรมดา แต่ผู้หญิงที่มีการศึกษาหรืออยู่ในสังคมอีกระดับหนึ่ง จะเห็นเป็นเรื่องเสื่อมเสียน่าอับอาย นอกจากทัศนคติที่แสดงออกทางบทสนทนา และพฤติกรรมของตัวละครดังกล่าว แล้ว ยังมีความคิด ความเชื่ออีกบางประการที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของนวนิยาย เรื่องนี้ ดังที่ คาราวัลย์ เกษทอง ได้กล่าวไว้ว่า

"เรียมเอง" ต้องการบอกแก่เราอย่างมากมายเกี่ยวกับการใช้ชีวิตการปกครอง สภาพและปัญหาชนบท ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาความเจริญเกี่ยวกับการใช้ชีวิต "เรียมเอง" เห็นว่าผู้ที่เข้มแข็งและฉลาดเท่านั้นที่อยู่รอดในโลก โดยพรอมนั้นก็ยกย่องการไม่เอาตัวรอด การร่วมมือกันทำงาน และแก้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ "เรียมเอง" เชื่อว่าการสามารถเอาชนะความทุกข์ยาก หรือภัยอันตรายแต่ละครั้งยอมท้อให้มนุษย์เข้มแข็งขึ้น (คิซึน) และสำหรับมนุษย์เข้มแข็งที่สุดนั้น ก็ควรเป็นที่พึ่งอย่างที่สุดของเพื่อนสมาชิกในสังคม แทนที่จะกดขี่เอาเปรียบ สรุปคือ "เรียมเอง" เห็นว่ามนุษย์ควรต้องเข้มแข็งและคำนึงถึงส่วนรวม ต้องต่อสู้เพื่อตนเองและส่วนรวมจึงจะเป็นการใช้ชีวิตที่มีค่า^๖

และอีกตอนหนึ่งท่านผู้นี้ ได้กล่าวถึงทัศนคติของเรียมเอง ในเรื่องการพัฒนาความเจริญว่า

ถ้าจะสรุป "เรียมเอง" ก็มีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาความเจริญ ควรทำไปโดยให้ประสานกับแบบแผนชีวิตเดิมของประชาชน และโดยความพึงพอใจของประชาชน ความคิดนี้อาจไม่เหมาะสมหรือเป็นไปได้สำหรับกฎปฏิบัติ และก็อาจไม่ใช่ความคิดที่ดีที่สุด อย่างไรก็ตามก็ตมดั่งที่กล่าวแล้วว่าเป็นความคิดที่นาสนใจ โดยมีความรักความเอาใจใส่ต่อประชาชนเป็นพื้นฐาน^๗

^๖ คาราวัลย์ เกษทอง, "ทุ่งมหาธาต" วิทยาสาร, ๕๐ (๑๕ ธันวาคม, ๒๕๑๘,) ๑๕.

^๗ คาราวัลย์ เกษทอง, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ส่วนคิและส่วนบกพร่อง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดโดยลำดับตั้งแต่ต้น อาจสรุปได้ว่านวนิยายเรื่องนี้ เป็นนวนิยายที่มีส่วนคิมาก ในด้านศิลปะการแต่ง การบรรยายฉาก ตัวละคร การให้บทสนทนาของตัวละคร การแสดงความรู้สึกทางอารมณ์ของตัวละคร ฯลฯ ทำให้ได้เหมาะสมไม่ยัดเยียด ซ้ำซาก หรือห้วนสั้นจนเกินไป และทำให้ผู้อ่านเข้าถึงอารมณ์ของตัวละครได้ ก่อให้เกิดความเพลิดเพลินทางอารมณ์แก่ผู้อ่านได้ องค์ประกอบทุกส่วนของนวนิยายเรื่องนี้ ก็มีลักษณะที่เป็นสัมพันธ์ภาพ เชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ให้บรรยากาศแบบไทยพื้นบ้านชนบทได้ชัดเจนแนบเนียน

ทางด้านแก่นสาระที่แทรกอยู่ในนวนิยายเรื่องนี้ ก็มีหลายด้าน ทั้งทางด้านทัศนะที่เป็นข้อนำคิด คำคม ข้อเตือนใจ ฯลฯ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านและสังคมไทย สาระที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ ปัญหาเรื่องการค้าไม้ การแก่งแย่งกันเพื่อขอสัมปทานป่าไม้ ซึ่งค่อนข้างจะหนักสมองและติดตามได้ยากสำหรับคนที่ไม่สนใจในเรื่องเหล่านี้ แต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นปัญหาความยุ่งยากของคนไทยที่ยากจน ซึ่งมักจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนที่มีอำนาจมีเงิน เหตุการณ์ที่ยุ่งยากซับซ้อนดังกล่าว น่าจะเป็นเรื่องจริงที่ผู้แต่งนำมากล่าวไว้ จึงควรที่คนรุ่นหลังจะได้อ่านอย่างพิจรรณา เพราะถ้าอ่านอย่างผาน ๆ ไปก็อาจจะไม่เข้าใจ และจะขาดสาระของเรื่องที่สำคัญไปคนหนึ่ง

ส่วนขอบกพร่องของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่การพิมพ์ จะอ่านพบคำที่พิมพ์ผิดเกือบทุกหน้า ซึ่งเป็นขอบกพร่องที่ไม่น่าเกิดขึ้น โดยเฉพาะกับหนังสือที่จัดให้เป็นหนังสืออ่านของนักเรียน จึงควรได้มีการปรับปรุงแก้ไขในการพิมพ์ครั้งต่อไป และครูจะแนะนำนักเรียนให้เลือกซื้อหนังสือของสำนักพิมพ์ที่พิมพ์ถูกต้องมากที่สุด

ผลการวิจัยข้อมูลจากแบบสอบถาม

การวิจัยข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของครู และนักเรียนปรากฏผล
ซึ่งจะเสนอ ดังนี้

รายละเอียดเกี่ยวกับครู

ตัวอย่างประชากรที่เป็นครูผู้สอนวิชาภาษาไทย จำนวนทั้งสิ้น ๓๐ คน เป็น
ครูชาย ๑๑ คน ครูหญิง ๑๙ คน ในจำนวนครูทั้งหมดนี้มีผู้ที่อายุระหว่าง ๒๔ - ๓๐
ปี จำนวน ๑๐ คน อายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๖ คน อายุระหว่าง ๔๑
- ๕๐ ปี จำนวน ๑๔ คน

สำหรับคุณวุฒิของครูส่วนใหญ่ มีคุณวุฒิทางการศึกษามัธยมศึกษา (กศ.บ) มีจำนวน
๒๖ คน คุณวุฒิครูศาสตรบัณฑิต (ค.บ) ๒ คน คุณวุฒิพิเศษมัธยม (พ.ม) ๑ คน
และคุณวุฒิ กศ.บ, น.บ อีก ๑ คน ครูส่วนใหญ่เลือกเรียนวิชาภาษาไทยเป็นวิชา
เอก มีจำนวน ๒๕ คน เป็นวิชาโท ๕ คน

ทางด้านการประสบการณ์ในการสอน ครูที่สอนภาษาไทยเป็นเวลา ๑ - ๕ ปี
มีจำนวน ๕ คน สอนเป็นเวลา ๖ - ๑๐ ปี มีจำนวน ๕ คน สอนเวลา ๑๑ - ๑๕
ปี มีจำนวน ๗ คน และสอน ๑๕ - ๒๐ ปี มีจำนวน ๕ คน

ตารางที่ ๑ เหตุผลที่ครูชอบสอนวิชาภาษาไทย

ลำดับที่	เหตุผลที่ครูชอบสอนวิชาภาษาไทย	จำนวนครู	คิดเป็นร้อยละ
๑	เพราะมีความสนใจในเนื้อหาวิชานี้	๖	๒๐.๐๐
๒	ได้รับการฝึกฝนมาทางการสอนวิชานี้โดยเฉพาะ	๑๐	๓๓.๓๓
๓	เห็นคุณค่าและคิดว่าจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน	๘	๒๖.๖๖
๔	ไม่ถนัดสอนวิชาอื่น	-	-
๕	ต้องการฝึกฝนปรับปรุงการสอนภาษาไทยให้ดีขึ้น	๕	๑๖.๖๖
๖	เหตุผลอื่น ๆ	๑	๓.๓๓

จากตารางที่ ๑ จะเห็นว่าครูส่วนใหญ่ชอบสอนวิชาภาษาไทย เพราะได้รับการฝึกฝนมามาก โดยเลือกเป็นวิชาเอกหรือวิชาโทมาก่อน มีครู ๑ ท่าน ที่ให้เหตุผลในการสอนเพิ่มเติมจากแบบสอบถามว่า "รักและหวังภาษาของชาติมาก เพราะมีหลายคนที่ไม่เห็นความสำคัญ"

ส่วนคำตอบที่ว่าไม่ชอบสอนนั้นไม่มีใคร เลือกตอบ

ตารางที่ ๒ ความต้องการของครูในการพิจารณาหนังสือ เพื่อให้นักเรียนอ่าน
ประกอบเป็นหนังสืออ่านนอกเวลา

ลำดับที่	ความต้องการของครูในการเลือกหนังสือ อ่านนอกเวลา	จำนวนครู	คิดเป็นร้อยละ
๑	ต้องการให้กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้กำหนด มาให้ครูผู้สอนเลือก	๕	๓๐.๐๐
๒	ต้องการให้ครูในหมวดวิชาภาษาไทยของ โรงเรียนพิจารณาเอง	๑๕	๕๐.๐๐
๓	ต้องการให้ครูผู้สอนวรรณคดีไทยพิจารณา เลือกเอง	๕	๑๖.๖๖
๔	ให้นักเรียนแต่ละคนเลือกอ่านเอง แล้ววัดผล โดยการให้นักเรียนทำปฏิทัศน์หนังสือ โดยครู เป็นผู้กำหนดแนวทางให้	๑	๓.๓๓

จากตารางที่ ๒ จะเห็นว่าครูส่วนใหญ่ต้องการให้ครูในหมวดวิชาภาษาไทย
ของแต่ละโรงเรียนพิจารณาเลือกหนังสืออ่านนอกเวลาให้นักเรียน

ตารางที่ ๓ นวนิยายที่กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการกำหนดมาให้ และครูพิจารณาว่าเหมาะให้นักเรียนอ่านเป็นหนังสือนอกเวลา

ลำดับที่	ชื่อหนังสือ	จำนวนครู	คิดเป็นร้อยละ
๑	กองทัพธรรม	๖	๒๐.๐๐
๒	ทุ่งมหาราช	๑๐	๓๓.๓๓
๓	อุดมการบนเส้นขนาน	๕	๑๖.๐๐
๔	ทั้ง ๓ เรื่อง	๕	๓๐.๐๐

จากตารางที่ ๓ จะเห็นว่าครูส่วนใหญ่ ได้เลือกหนังสือนวนิยายเรื่อง "ทุ่งมหาราช" ให้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลาของนักเรียน แสดงว่าครูเห็นว่านวนิยายเรื่องนี้เหมาะสมให้นักเรียนอ่านที่สุด ส่วนที่รองลงมาคือ ครูเสนอให้นักเรียนเลือกอ่านเองจากนวนิยายทั้ง ๓ เรื่อง

ตารางที่ ๔ ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการเลือกหนังสือนวนิยายในแต่ละโรงเรียน

ลำดับที่	ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการเลือกหนังสือ	จำนวนครู	คิดเป็นร้อยละ
๑	ผู้บริหารโรงเรียนหรืออาจารย์ใหญ่กำหนด ให้อ่าน	๒	๖.๖๖
๒	อาจารย์ในหมวดภาษาไทยร่วมกันพิจารณา	๑๐	๓๓.๓๓
๓	ครูผู้สอนวรรณคดีไทยพิจารณาเลือกเอง	๒	๖.๖๖
๔	นักเรียนทั้งชั้นลงมติเลือกกันเอง	—	—
๕	นักเรียนแต่ละคนเลือกอ่านเอง	๑๖	๕๐.๓๓

จากตารางที่ ๔ จะเห็นว่าส่วนใหญ่ ครูได้ให้นักเรียนเลือกอ่านนวนิยาย
เรื่องใดเรื่องหนึ่ง จากที่กรมวิชาการกำหนดรายชื่อมาให้

ตารางที่ ๕ ประเภทของหนังสือที่ครูเห็นว่าเหมาะให้นักเรียนอ่านเป็นหนังสือนอกเวลา

ลำดับที่	ประเภทหนังสือ	จำนวนครู	คิดเป็นร้อยละ
๑	นวนิยาย	๖	๒๐.๐๐
๒	สารคดี	๑๐	๓๓.๓๓
๓	เรื่องสั้น	๕	๓๐.๐๐
๔	บทละคร	-	-
๕	นิทาน	๒	๖.๖๖
๖	วรรณคดีที่เป็นร้อยกรอง	-	-
๗	วรรณคดีที่เป็นร้อยแก้ว	๒	๖.๖๖
๘	อย่างอื่น ๆ	๑	๓.๓๓

จากตารางที่ ๕ จะเห็นว่าครูส่วนใหญ่คิดว่า ควรให้นักเรียนอ่านหนังสือประเภทสารคดีเป็นหนังสืออ่านนอกเวลา มีครู ๑ ท่าน เสนอความคิดเพิ่มเติมคือ เสนอให้อ่านนวนิยายแปล ไม่มีครูคนใดคิดว่าหนังสือประเภทบทละคร และวรรณคดีที่เป็นร้อยกรองเหมาะจะเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาของนักเรียน

ตารางที่ ๖ ความคิดเห็นของครูต่อการที่กระทรวงศึกษากำหนดซื้อหนังสือนวนิยายให้อ่านเป็นหนังสือนอกเวลาของนักเรียน

ลำดับที่	ความคิดเห็นของครู	จำนวนครู	คิดเป็นร้อยละ
เห็นว่าเหมาะสมเพราะ			
๑	หนังสือที่กำหนดให้เลือกมีจำนวนพอคิ	๓	๑๐.๐๐
๒	เนื้อเรื่องเหมาะสมแก่ผู้เรียน	๒	๖.๖๖
๓	เพื่อขจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ถ้าให้แต่ละโรงเรียนเลือกเอง	๕	๑๖.๐๐
๔	เป็นหนังสือที่จะให้ประโยชน์แก่ผู้เรียน ถ้ารู้จักพิจารณาค้นหาสาระประโยชน์	๑๒	๔๐.๐๐
เห็นว่าไม่เหมาะสมเพราะ			
๑	หนังสือที่กำหนดซื้อมาให้เลือกมีจำนวนน้อยเกินไป		
	ไป	๖	๒๐.๐๐
๒	เนื้อหาไม่เหมาะสมแก่ผู้เรียน	—	—
๓	เป็นหนังสือที่ผู้อ่านจะไ้ได้รับประโยชน์น้อย	๒	๖.๖๖

จากตารางที่ ๖ ปรากฏว่าครูส่วนใหญ่เห็นว่า การที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดซื้อหนังสือนวนิยายให้นักเรียนอ่านนั้น เป็นวิธีที่เหมาะสมแล้ว และนวนิยายที่กำหนดให้อ่านเป็นหนังสือที่จะให้ประโยชน์แก่ผู้เรียน ถ้ารู้จักพิจารณาค้นหาสาระประโยชน์ มีส่วนน้อยที่เห็นว่าไม่เหมาะสมและหนังสือที่กำหนดซื้อมาให้เลือกมีจำนวนน้อยเกินไป

ตารางที่ ๗ ข้อสังเกตของครูต่อปฏิกิริยาของนักเรียนในการอ่านหนังสือนอกเวลา

ลำดับที่	ข้อสังเกตของครู	จำนวนครู	คิดเป็นร้อยละ
๑	นักเรียนสนใจและชอบมาก	—	—
๒	นักเรียนสนใจและชอบปานกลาง	๑๐	๓๓.๓๓
๓	นักเรียนไม่สนใจและไม่ชอบ	๘	๑๓.๓๓
๔	นักเรียนมีนิสัยรักการอ่านขึ้น	๖	๒๐.๐๐
๕	ไม่ทำให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่านขึ้น	๕	๑๖.๐๐
๖	ไม่แน่ใจว่านักเรียนรู้สึกอย่างไร	๘	๑๓.๓๓
๗	ข้อสังเกตอื่น ๆ	๑	๓.๓๓

จากตารางที่ ๗ จะเห็นว่าครูส่วนใหญ่สังเกตเห็นว่านักเรียนสนใจ และชอบหนังสือนวนิยายที่อ่านเป็นหนังสือนอกเวลาปานกลาง และทำให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่านขึ้น และมีครูท่านหนึ่งให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า นักเรียนแผนกวิทยาศาสตร์สนใจอ่านมากกว่านักเรียนแผนกศิลปะ

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามให้ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ
สรุปผลได้ดังนี้

✓ วิธีสอนการอ่านหนังสือนอกเวลาที่ครูปฏิบัติ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย
ดังนี้

๑. เล่าเรื่องย่อ เน้นตอนที่น่าสังเกตและน่าสนใจ
๒. แนะนำแนวทางเกี่ยวกับการพิจารณาโครงเรื่อง ตัวละคร การดำเนินเรื่อง ส่วนวนภาษา สารประโยชน์ที่จะได้รับ
๓. สร้างความสนใจและทัศนคติที่ดีต่อหนังสือที่จะอ่านให้นักเรียน
๔. แนะนำหลักการอ่านหนังสือนวนิยายที่จะทำให้ได้รับคุณค่าและประโยชน์
๕. เล่าประวัติของผู้แต่งเกี่ยวกับชาติกำเนิด การศึกษา อาชีพ ผลงาน

ฯลฯ

๖. ให้นักเรียนอ่านจบทั้งเล่ม แล้วนำมาอภิปรายในชั้น
๗. ให้นักเรียนอ่านและทำความเข้าใจเอง แล้วนำข้อสงสัยมาถาม
๘. ให้นักเรียนอ่านและทำรายงานส่ง
๙. ให้นักเรียนอ่านเองและทำแบบฝึกหัดที่ครูให้

ปัญหาที่ครูประสบในการสอนอ่านหนังสือนอกเวลา เรียงลำดับจากมากไป
หาน้อย มีดังต่อไปนี้

๑. นักเรียนไม่มีหนังสืออ่าน
๒. นักเรียนขาดความคิดในการวิพากษ์วิจารณ์
๓. ไม่มีชั่วโมงจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
๔. ไม่ได้รับความร่วมมือจากนักเรียนในการจัดอภิปรายในชั้นเรียน
๕. นักเรียนไม่รับผิดชอบในงานที่สั่งให้ทำ

✓ ประโยชน์ที่ครูคิดว่าจะได้รับจากการอ่านหนังสือประเภทนวนิยาย เรียง
ลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย มีดังต่อไปนี้

๑. ปรัชญาในการดำเนินชีวิต
๒. ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

๓. ภาษา
๔. ศิลปกรรมจรรยา
๕. สังคมวิทยา
๖. จิตวิทยา
๗. ประวัติศาสตร์
๘. ศาสนา
๙. หน้าที่พลเมือง

การวัดผลการอ่านหนังสือนอกเวลาที่ครูนิยมใช้ในการสอบวัดผล เรียงลำดับจากวิธีที่โง่มากที่สุดไปหาวิธีที่โง่น้อยที่สุด

๑. คูณจากการเขียนรายงาน
๒. ไขข้อสอบอัตนัย
๓. ไขข้อสอบปรนัยและอัตนัย
๔. คูณจากการอภิปราย
๕. คูณจากการบันทึกย่อ
๖. ไขข้อสอบปรนัย
๗. ตอบปากเปล่า
๘. ไขการสังเกตนักเรียน

ในการวัดผล ครูจะวัดผลนักเรียนโดยเน้นทักษะต่าง ๆ เรียงตามความสำคัญจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้

๑. การนำไปใช้
๒. การประเมินคุณค่า
๓. การวิเคราะห์
๔. ความเข้าใจ
๕. ความจำในเนื้อหา

รายละเอียดเกี่ยวกับนักเรียน

ตัวอย่างประชากรที่เป็นนักเรียนจำนวนทั้งหมด ๓๐๐ คน โดยแบ่งออกเป็นนักเรียน ๑๐๐ คน ต่อแบบสอบถามสำหรับหนังสืออ่านนอกเวลา ๑ เล่ม

สำหรับแบบสอบถามภาคที่ ๑ สํารวจความคิดเห็นจากนักเรียนทั้งหมดจำนวน ๓๐๐ คน เป็นนักเรียนชาย ๑๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๓๓ และเป็นนักเรียนหญิง ๑๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๖๖ ในจำนวนนักเรียนทั้งหมดนี้ ผู้ที่มีอายุมากที่สุดคือ ๒๐ ปี มี ๒ คน คิดเป็นร้อยละ .๖๖ อายุ ๑๘ ปี มีจำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๓๓ อายุ ๑๗ ปี มีจำนวน ๒๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๓๓ อายุ ๑๖ ปี มีจำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๐๐ และอายุน้อยที่สุด ๑๕ ปี มี ๒ คน คิดเป็นร้อยละ .๖๖

ตารางที่ ๔ ความสนใจของนักเรียนต่อหนังสือประเภทต่าง ๆ

ลำดับที่	ประเภทของหนังสือ	จำนวนนักเรียน	คิดเป็นร้อยละ
๑	นวนิยาย	๕๕	๑๕.๖๖
๒	สารคดี	๓๕	๑๑.๖๖
๓	เรื่องสั้น	๘๓	๒๓.๖๖
๔	บทความ	๒๓	๕.๐๐
๕	หนังสือพิมพ์	๓๘	๑๒.๖๖
๖	คำรา	๒๒	๗.๓๓
๗	นิตยสาร วารสาร	๓๖	๑๒.๐๐

จากตารางที่ ๔ จะเห็นว่านักเรียนชอบอ่านหนังสือประเภทเรื่องสั้นมากที่สุด รองลงมาคือ นวนิยาย หนังสือพิมพ์ นิตยสารวารสาร และบทความตามลำดับ ประเภทที่นักเรียนชอบอ่านน้อยที่สุดคือ คำรา

ตารางที่ ๕ ประเภทของหนังสือที่นักเรียนคิดว่าควร เป็นหนังสืออ่านนอกเวลา

ลำดับที่	ประเภทของหนังสือ	จำนวนนักเรียน	คิด เป็นร้อยละ
๑	นวนิยาย	๔๘	๑๖.๐๐
๒	เรื่องสั้น	๑๔๒	๔๔.๐๐
๓	สารคดี	๕๐	๑๖.๖๖
๔	บทละคร	๑๖	๕.๓๓
๕	วรรณคดีที่เป็นร้อยกรอง	๑๑	๓.๖๖
๖	วรรณคดีที่เป็นร้อยแก้ว	๒๖	๘.๖๖
๗	อย่างอื่น ๆ	๗	๒.๓๓

จากตารางที่ ๕ ปรากฏว่านักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่า หนังสือประเภทเรื่องสั้น เหมาะที่จะเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาที่สุด และมีนักเรียนบางส่วนเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมให้ใช้หนังสือพิมพ์เป็นหนังสืออ่านนอกเวลา

ตารางที่ ๑๐ ความต้องการของนักเรียนในการเลือกหนังสืออ่านนอกเวลา

ลำดับที่	ความต้องการของนักเรียน	จำนวนนักเรียน	คิดเป็นร้อยละ
๑	นักเรียนเลือกอ่านเองโดยความเห็นชอบ ของครูผู้สอนวิชาภาษาไทย	๑๔๕	๔๘.๓๓
๒	ให้กระทรวงศึกษาธิการกำหนดชื่อหนังสือ ให้เลือกอ่าน	๔๖	๑๕.๓๓
๓	ตกลงกันเองระหว่างนักเรียนในชั้นและ ให้อ่านเหมือนกัน	๖๑	๒๐.๓๓
๔	ให้ทางโรงเรียนกำหนดหนังสือให้อ่าน	๒๗	๙.๐๐
๕	อย่างอื่น ๆ	๒๑	๗.๐๐

จากตารางที่ ๑๐ จะเห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่ต้องการเลือกหนังสืออ่านเอง โดยความเห็นชอบของครูผู้สอนวิชาภาษาไทย มีนักเรียนบางส่วนเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติม ให้แต่ละโรงเรียนกำหนดหนังสืออ่านนอกเวลาเอง และให้มีจำนวนที่เสนอให้เลือกไม่น้อยกว่า ๕ เล่ม

ตารางที่ ๑๑ ความพึงพอใจของนักเรียนในนวนิยายที่ได้อ่าน

ลำดับที่	ความพึงพอใจของนักเรียน	จำนวนนักเรียน	คิดเป็นร้อยละ
๑	นักเรียนที่อ่านนวนิยายนอกเวลาจนเล่ม	๑๕๗	๖๕.๖๖
๒	นักเรียนที่อ่านนวนิยายนอกเวลาไม่จบ	๔๔	๑๘.๖๖
๓	นักเรียนที่กำลังอ่านและคิดว่าจะอ่านให้จบ	๒๐	๖.๖๖
๔	นักเรียนที่กำลังอ่านและคิดว่าไม่อยากอ่าน ต่อ	๒๓	๙.๖๖
๕	นักเรียนที่ชอบนวนิยายที่ได้อ่าน	๑๒๓	๕๑.๐๐
๖	นักเรียนที่ไม่ชอบนวนิยายที่ได้อ่าน	๕๕	๒๑.๖๖
๗	นักเรียนที่รู้สึกเฉย ๆ ต่อนวนิยายที่ได้อ่าน	๘๒	๓๓.๓๓
๘	นักเรียนที่คิดว่าถ้ามีเวลาว่างจะอ่านซ้ำอีก	๘๐	๓๒.๖๖
๙	นักเรียนที่คิดว่าจะไม่อ่านซ้ำอีก	๒๒๐	๘๓.๓๓
๑๐	นักเรียนที่คิดว่าได้ประโยชน์จากการอ่าน มาก	๗๕	๒๖.๓๓
๑๑	นักเรียนที่คิดว่าได้ประโยชน์จากการอ่าน บ้าง	๑๗๘	๕๕.๓๓
๑๒	นักเรียนที่คิดว่าไม่ได้ประโยชน์จากการอ่าน	๓๓	๑๑.๐๐

จากตารางที่ ๑๑ จะเห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่อ่านหนังสือนอกเวลาจนจบ และส่วนใหญ่ระบุว่าชอบ แต่คงจะไม่เกิดความประทับใจมากถึงขนาดจะอ่านซ้ำ เพราะมีจำนวนถึงร้อยละ ๘๓.๓๓ ที่ระบุว่าถ้ามีเวลาว่างจะไม่อ่านซ้ำอีก

ตารางที่ ๑๒ ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับความจำเป็นในการศึกษาประวัติ
ผู้แต่ง และจุดมุ่งหมายในการแต่งของนักประพันธ์

ลำดับที่	ความคิดเห็นของนักเรียน	จำนวนนักเรียน	คิดเป็นร้อยละ
๑	นักเรียนที่คิดว่าควรอ่านหนังสือจำเป็นต่อ ศึกษาประวัติผู้แต่ง	๑๖๓	๕๘.๓๓
๒	นักเรียนที่คิดว่าไม่จำเป็นต่อศึกษา ประวัติผู้แต่ง	๒๐	๒๐.๐๐
๓	นักเรียนที่ตอบว่าไม่แน่ใจว่าต้องศึกษาหรือ ไม่	๒๑	๒๐.๓๓
๔	นักเรียนที่คิดว่าจำเป็นต่อทราบจุดมุ่ง หมายของผู้แต่ง	๑๘๒	๖๘.๐๐
๕	นักเรียนที่คิดว่าไม่จำเป็นต่อทราบจุดมุ่ง หมายของผู้แต่ง	๒๕	๒๑.๖๖
๖	นักเรียนที่ตอบว่าไม่แน่ใจว่าต้องศึกษาหรือ ไม่	๓๓	๑๑.๐๐

จากตารางที่ ๑๒ จะเห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่า การอ่านนวนิยาย
จำเป็นต่อศึกษาประวัติผู้แต่ง และควรทราบจุดมุ่งหมายของผู้แต่งด้วย แต่ก็ยังมี
นักเรียนจำนวนมากที่คิดว่าไม่ต่อทราบประวัติผู้แต่ง และไม่ต่อทราบจุดมุ่งหมาย
ในการแต่ง

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามให้ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ
สรุปผลได้ดังนี้

องค์ประกอบของนวนิยายที่นักเรียนสนใจเป็นพิเศษ เรียงลำดับจากที่
นักเรียนให้ความสนใจมากไปหาส่วนที่นักเรียนให้ความสนใจน้อยได้ดังนี้

๑. คติธรรมคำสอนและแนวทางในการดำเนินชีวิต
๒. เนื้อเรื่อง
๓. ส่วนนวนิหาร ถ้อยคำโต้ตอบของตัวละคร
๔. ลักษณะนิสัยตัวละคร
๕. ส่วนนวนิหารในการบรรยายและการพรรณนา
๖. ความรู้ทางด้านศาสตร์ต่าง ๆ ที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อเรื่อง
๗. กลวิธีในการแต่ง
๘. โครงเรื่อง

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามภาคที่ ๒

ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อนวนิยายเรื่อง "อุคมการบนเส้นขนาน"

ข้อมูลนี้ได้จากคำตอบของนักเรียนจำนวน ๑๐๐ คน เป็นนักเรียนชาย ๕๘ คน นักเรียนหญิง ๔๒ คน ในจำนวนนักเรียน ๑๐๐ คนนี้ มีอายุ ๑๔ ปี จำนวน ๑๘ คน อายุ ๑๗ ปี จำนวน ๗๕ คน อายุ ๑๖ ปี จำนวน ๕ คน และอายุ ๑๕ ปี จำนวน ๑ คน

แบบสอบถามประเมินค่า จะวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยและแปลความดังนี้

๔.๕๖ - ๕.๐๐	มากที่สุด
๓.๕๖ - ๔.๕๕	มาก
๒.๕๖ - ๓.๕๕	ปานกลาง
๑.๕๖ - ๒.๕๕	น้อย
๑.๐๐ - ๑.๕๕	น้อยที่สุด

ตารางที่ ๑๓ ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับคุณค่าทางค่านิยม และความ
บันเทิงที่ได้จากนวนิยายเรื่อง "อุคมการบนเส้นขนาน"

ลำดับที่	คุณค่าทางค่านิยมและความบันเทิง	ค่าเฉลี่ย	แปลความ
๑	ให้ความรู้ทางด้านภาษา	๒.๓๕	น้อย
๒	ให้ความรู้ทางขนบธรรมเนียมประเพณีและ วัฒนธรรม	๒.๕๖	ปานกลาง
๓	ให้สติปัญญาแกผู้อ่าน	๒.๖๖	ปานกลาง
๔	ให้คติในการดำเนินชีวิต	๓.๒๑	ปานกลาง
๕	ให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิประเทศ	๒.๗๖	ปานกลาง
๖	ให้ความรู้แปลก ๆ ใหม่ ๆ	๒.๕๘	ปานกลาง
๗	สะท้อนให้เห็นขอบบพรองของคนไทยอย่าง ถูกต้อง	๓.๗๖	มาก
๘	บรรยายลักษณะตัวละครได้สมจริง	๓.๓๘	ปานกลาง
๙	ช่วยให้เข้าใจชีวิตของตนเองและผู้อื่น	๓.๐๕	ปานกลาง
๑๐	มีคุณค่าสำหรับสังคมไทยปัจจุบัน	๓.๒๖	ปานกลาง
๑๑	ผู้เขียนมองปัญหาสังคมไทยได้ลึกซึ้ง	๓.๒๕	ปานกลาง
๑๒	ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน	๒.๔๕	น้อย

จากตารางที่ ๑๓ จะเห็นว่านักเรียนมีความเห็นว่า นวนิยายเรื่อง
"อุคมการบนเส้นขนาน" เป็นหนังสือที่สะท้อนให้เห็นขอบบพรองของคนไทยอย่างถูก
ต้องชัดเจนมาก แต่ให้คุณค่าทางด้านภาษา และให้ความเพลิดเพลินในการอ่านน้อย
คุณค่าทางด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๑๔ ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับคุณค่าทางค่านิยมและการประพันธ์
ของนวนิยายเรื่อง "อุทกการบนเส้นขนาน"

ลำดับที่	คุณค่าทางค่านิยมและการประพันธ์	ค่าเฉลี่ย	แปลความ
๑	การตั้งชื่อเรื่องเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง	๓.๒๓	ปานกลาง
๒	การดำเนินเรื่องทันอกทันใจผู้อ่าน	๒.๓๕	ปานกลาง
๓	การบรรยายฉากและสถานที่ทำให้เรื่องสมจริง	๒.๕๑	ปานกลาง
๔	การบรรยายตัวละครชัดเจนสมจริง	๓.๓๔	ปานกลาง
๕	ผู้แต่งมีประสบการณ์ในการเขียนนวนิยายเรื่อง นี้	๓.๓๓	ปานกลาง
๖	ผู้แต่งบรรยายได้อย่างลึกซึ้งละเอียดลออ	๓.๒๕	ปานกลาง
๗	สำนวนภาษาที่ผู้แต่งใช้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง	๓.๒๔	ปานกลาง
๘	การบรรยายเหตุการณ์ใกล้เคียงกับชีวิตจริง	๓.๔๕	ปานกลาง
๙	ผู้แต่งมีวิธีเล่าเรื่องให้น่าสนใจ	๒.๕๑	ปานกลาง

จากตารางที่ ๑๔ แสดงว่านักเรียนมีความเห็นว่าผู้แต่งนวนิยายเรื่อง
"อุทกการบนเส้นขนาน" มีความสามารถทางด้านการประพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๑๕ ข้อคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่ออุปนิสัยและค่านิยมของคนไทย

ลำดับที่	ลักษณะนิสัยของคนไทย	ค่าเฉลี่ย	แปลความ
๑	ไม่ชอบการโต้เถียงอย่างรุนแรง	๓.๐๕	ไม่แน่ใจ
๒	สนใจเรื่องราวของคนอื่น	๓.๘๔	เห็นด้วย
๓	ไม่ตรงต่อเวลาที่นัดหมาย	๓.๗๖	เห็นด้วย
๔	นับถือกันตามลำดับอาวุโส	๔.๐๐	เห็นด้วย
๕	ทำงานอย่างผักชีโรยหน้า	๓.๔๕	ไม่แน่ใจ
๖	สนทนาเฉพาะเรื่องส่วนตัวของตนเองและผู้อื่น	๓.๒๓	ไม่แน่ใจ
๗	เชื่อความคิดของคนต่างชาติมากกว่าคนไทยด้วยกัน	๓.๘๘	เห็นด้วย
๘	ทำอะไรตามสบาย ไม่มีความเป็นระเบียบ	๓.๓๑	ไม่แน่ใจ
๙	นิยมสินค้าต่างประเทศ	๓.๗๕	เห็นด้วย
๑๐	มีอารมณ์ขันเสมอ แม้อยู่ในสภาวะคับขัน	๓.๓๑	ไม่แน่ใจ
๑๑	ผู้น้อยไม่กล้าแสดงความคิดเห็นขัดแย้งผู้ใหญ่	๓.๖๕	เห็นด้วย
๑๒	ไม่รักษาความสะอาดของสถานที่สาธารณะ	๓.๔๑	ไม่แน่ใจ
๑๓	ใช้เวลารับประทานอาหารนานเกินไป	๓.๒๗	ไม่แน่ใจ
๑๔	ในงานแต่งงาน เจ้าสาวแต่งตัวจนผิดธรรมชาติ	๓.๑๔	ไม่แน่ใจ
๑๕	ล้มเลิกความคิดได้ง่าย ไม่จริงจังต่อสิ่งใดนาน	๓.๐๘	ไม่แน่ใจ
๑๖	มีจุดมุ่งหมายในการทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อความสนุก เป็นส่วนใหญ่	๒.๘๖	ไม่แน่ใจ
๑๗	สุภาพ มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่	๓.๖๓	ไม่แน่ใจ
๑๘	มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบช่วยเหลือคนต่างชาติ	๓.๒๘	ไม่แน่ใจ
๑๙	ไม่ค่อยทุกขร้อนในปัญหารอบตัวอย่างจริงจัง	๓.๒๓	ไม่แน่ใจ
๒๐	เก็บความรู้สึกเก่ง มีความอดกลั้นทางอารมณ์ได้ดี	๒.๘๓	ไม่แน่ใจ

ลำดับที่	ลักษณะนิสัยของคนไทย	ค่าเฉลี่ย	แปลความ
๒๑	ขาดความทะเยอทะยาน	๒.๘๐	ไม่แน่ใจ
๒๒	เชื่อเรื่องกรรม	๓.๑๒	ไม่แน่ใจ
๒๓	ใจกว้าง โดยเฉพาะในการเลี้ยงอาหาร การ ต้อนรับแขก	๓.๘๓	เห็นควย
๒๔	ไม่นิยมการหย่าร้าง แม้จะไม่พอใจก็ทนอยู่กันไป	๓.๑๕	ไม่แน่ใจ
๒๕	มีความประณีตในงานที่ต้องใช้ฝีมือ	๓.๗๓	เห็นควย
๒๖	รักญาติพี่น้อง ชอบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	๓.๕๓	ไม่แน่ใจ
๒๗	ชอบพักผ่อนเล่นเวลา	๓.๕๕	ไม่แน่ใจ
๒๘	ไม่กล้าเสี่ยงต่อการลงทุน	๓.๗๒	เห็นควย
๒๙	อิชยาศรัยก็ ยิ้มง่าย	๓.๗๕	เห็นควย
๓๐	มองข้ามสิ่งเล็กน้อยได้เสมอ ไม่คิดปรับปรุงแก้ไข ให้ดีขึ้น	๓.๖๐	เห็นควย

จากตารางที่ ๑๕ จะเห็นว่าในลักษณะนิสัยทั้ง ๓๐ ประการดังกล่าวข้างต้น
นี้ มีนักเรียนที่เห็นควยกับความคิดของผู้แต่งเกี่ยวกับลักษณะนิสัยของคนไทย ๑๑
ประการ และที่ไม่แน่ใจ ๑๕ ประการ ส่วนค่าเฉลี่ยที่แสดงว่าไม่เห็นควยนั้นไม่มี

สรุปผลจากแบบสอบถามให้ตอบโดยเสรี

ข้อคิดเห็นของนักเรียนที่มีคอนวินิยายเรื่อง "อุคมการบนเส้นขนาน" มีทั้ง
ติและชม ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญจากที่มีความคิดเห็นตรงกันมากไปหาที่มีความคิด
เห็นตรงกันน้อยดังนี้

ข้อดี

๑. เนื้อเรื่องไม่สนุก การดำเนินเรื่องไม่ชวนให้ติดตาม
๒. เนื้อเรื่องยาวเกินไป
๓. การดำเนินเรื่องไม่ติดต่อกัน
๔. ภาษาสำนวนไม่คมคายชวนอ่าน
๕. เหตุการณ์ที่นำมาแทรกไม่สมจริง
๖. ขอมลที่นำมาเป็นขอบกพร่องของคนไทย เป็นนิสัยของคนส่วนน้อย
๗. เนื้อเรื่องบางตอนขาดหายไป เช่น เรื่องราวของอาจารย์แรมสมร
๘. วัฒนธรรมของคนชาติใดก็เป็นของชาตินั้น การที่จะนำมาเปรียบเทียบ
กันและกล่าวหาของชาติใดก็ดีกว่ากันยอมไม่ถูกต้อง

ข้อชม

๑. เป็นเรื่องที่สะท้อนถึงลักษณะนิสัยของคนไทยได้หลายแง่มุม
๒. ควรให้ทุกคนอ่านเพื่อเกิดความละเอียดและคิดปรับปรุงแก้ไข
๓. เป็นการเปิดเผยให้เห็นขอบกพร่องในวงราชการซึ่งคนส่วนมากยังไม่

ทราบ

๔. เป็นหนังสือที่ให้ข้อคิดดี
๕. นวนิยายเรื่องนี้จะกระตุ้นรัฐบาลให้สนใจความเป็นอยู่ของคนในชนบท
และสอดส่องควบคุมการปฏิบัติงานของข้าราชการอย่างใกล้ชิด
๖. ผู้เขียนมองโลกได้หลายแง่มุม มีความสามารถในการอ่านนิสัยคน
๗. เป็นการบรรยายถึงชีวิตที่แท้จริงของคนไทย
๘. ทำให้ทราบความคิดเห็นของคนอเมริกันที่มีต่อคนไทย

ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อนวนิยายเรื่อง "กองทัพธรรม"

ข้อมูลนี้ได้จากคำตอบของนักเรียนจำนวน ๑๐๐ คน เป็นนักเรียนชาย ๕๓ คน นักเรียนหญิง ๔๗ คน ในจำนวนทั้งหมดนี้มีนักเรียนอายุ ๑๔ ปี จำนวน ๑๑ คน อายุ ๑๕ ปี จำนวน ๒๐ คน อายุ ๑๖ ปี จำนวน ๒๔ คน และอายุ ๑๕ ปี จำนวน ๑ คน

แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า จะวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยและ
แปลความดังนี้

ตารางที่ ๑๖ ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับคุณค่าทางด้านความรู้ และความ
บันเทิงที่ได้จากนวนิยายเรื่อง "กองทัพธรรม"

ลำดับที่	คุณค่าทางด้านความรู้และความบันเทิง	ค่าเฉลี่ย	แปลความ
๑	ให้ความรู้ทางด้านภาษา	๓.๓๖	ปานกลาง
๒	ให้ความรู้ทางขนบธรรมเนียมประเพณีและ วัฒนธรรม	๓.๖๒	มาก
๓	ช่วยส่งเสริมศีลธรรมจรรยา	๓.๕๘	มาก
๔	ให้สติปัญญาแกผู้อ่าน	๓.๑๓	ปานกลาง
๕	ให้คติในการดำเนินชีวิต	๓.๕๒	มาก
๖	ให้คำสอนทางพุทธศาสนา	๔.๑๑	มาก
๗	ให้ความรู้ทางภูมิศาสตร์ประเทศอินเดีย	๓.๕๘	มาก
๘	ผู้เขียนได้นำความรู้รอบรู้มาเขียน	๓.๘๕	มาก
๙	ให้ความรู้แปลก ๆ ใหม่ ๆ	๓.๕๒	ปานกลาง
๑๐	เป็นความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน	๓.๑๗	ปานกลาง
๑๑	ให้ความเพลิดเพลินในการอ่าน	๒.๕๕	ปานกลาง

จากตารางที่ ๑๖ แสดงให้เห็นว่านักเรียนเห็นว่า นวนิยายเรื่อง
"กองทัพธรรม" เป็นนวนิยายที่มีคุณค่าทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรม
จรรยา ให้คติในการดำเนินชีวิต ให้คำสอนทางพุทธศาสนา ฯลฯ ส่วนทางด้าน
ความเพลิดเพลินนั้นอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๑๗ ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับคุณค่าทางด้านการประพันธ์ของ
นวนิยายเรื่อง "กองทัพธรรม"

ลำดับที่	คุณค่าทางด้านการประพันธ์	ค่าเฉลี่ย	แปลความ
๑	ผู้แต่งมีกลวิธีดำเนินเรื่องทันอกทันใจ	๒.๗๓	ปานกลาง
๒	ตัวละครมีลักษณะเหมือนคนจริง	๒.๘๖	ปานกลาง
๓	ใช้ภาษาที่ไพเราะสละสลวย	๓.๔๖	ปานกลาง
๔	มีคำศัพท์ที่เข้าใจยาก	๓.๕๒	ปานกลาง
๕	การบรรยายและพรรณาลักษณะละเอียดลออ	๓.๕๕	มาก
๖	มีสำนวนอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบ	๓.๔๖	ปานกลาง
๗	มีวิธีสร้างเรื่องให้ตื่นเต้นเร้าใจ	๓.๓๒	ปานกลาง

จากตารางที่ ๑๗ แสดงให้เห็นว่านักเรียนเห็นว่านวนิยายเรื่อง
"กองทัพธรรม" มีคุณค่าทางด้านการประพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนสุดท้าย เป็นแบบสอบถามประเภทเลือกคำตอบ จะใช้วิธีเสนอผลโดยเทียบอัตราส่วนร้อยละได้ดังนี้

ตารางที่ ๑๘ คุณค่าของหนังสือ "กองทัพธรรม" ตามความคิดเห็นของนักเรียน

ลำดับที่	คุณค่า	จำนวนนักเรียน	คิดเป็นร้อยละ
๑	ให้ความเพลิดเพลินสนุกสนาน	๕	๕.๐๐
๒	ให้ข้อคิดที่แยบคาย	๑๕	๑๕.๐๐
๓	มีส่วนไวพจน์ การพรรณนาด้วยภาษาไพเราะ	๑๘	๑๘.๐๐
๔	ให้ความรู้ในเรื่องหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า	๓๑	๓๑.๐๐
๕	ให้ความรู้ในค่านิยมธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของคนอินเดียสมัยก่อน	๑๕	๑๕.๐๐
๖	ให้ความรู้ในค่านิยมศีลธรรมอินเดียโบราณ	๖	๖.๐๐
๗	ให้ความรู้ในศาสนาเปรียบเทียบ	๔	๔.๐๐

จากตารางที่ ๑๘ จะเห็นว่านักเรียนเห็นคุณค่าของนวนิยายเรื่อง "กองทัพธรรม" ว่าเป็นหนังสือที่ให้ความรู้ทางด้านหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามากที่สุด ที่รองลงมาคือ ให้ข้อคิดที่แยบคายและให้ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ความเป็นอยู่ของคนอินเดียในสมัยโบราณ แต่มีคุณค่าทางด้านความสนุกสนานเพลิดเพลินในการอ่านน้อย

ตารางที่ ๑๕ ขอบกพรองของหนังสือ "กองทัพธรรม" ตามความคิดเห็นของนักเรียน

ลำดับที่	ขอบกพรอง	จำนวนนักเรียน	คิดเป็นร้อยละ
๑	เนื้อเรื่องไม่สมจริง	๑๔	๑๔.๐๐
๒	ไม่ตื่นเต้นเร้าใจ และน่าเบื่อหน่าย	๑๖	๑๖.๐๐
๓	มีความยาวเกินไปจนไม่ชวนให้ติดตาม	๓๓	๓๓.๐๐
๔	แทรกหลักธรรมคำสอนมากเกินไป	๑๕	๑๕.๐๐
๕	เนื้อเรื่องมักจะขาดออกเป็นท่วง ๆ ไม่ติดต่อกัน	๑๒	๑๒.๐๐
๖	แทรกพุทธประวัติและประวัติของพุทธสาวกมากเกินไป	—	—
๗	สำนวนภาษาไม่ชวนให้สนใจ	๓	๓.๐๐

จากตารางที่ ๑๕ จะปรากฏว่านักเรียนเห็นว่าหนังสือเรื่อง "กองทัพธรรม" มีความยาวเกินไปจนไม่ชวนให้ติดตาม ที่รองลงมาคือ ไม่ตื่นเต้นเร้าใจ และน่าเบื่อหน่าย ส่วนการแทรกพุทธประวัติและประวัติของพุทธสาวกมากนั้น ไม่มีนักเรียนคนใดเห็นว่าขอบกพรอง

สรุปผลจากแบบสอบถามให้ตอบโดยเสรี

นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่านวนิยายเรื่อง "กองทัพธรรม" เป็นหนังสือที่มีคุณค่าในด้านการสอนจริยธรรม และให้ความรู้ทางด้านหลักธรรมทางพุทธศาสนา สมควรให้ผู้ที่จะเป็นนักปกครองและผู้บริหารใคอ่าน และควรส่งเสริมให้นักเรียนอ่านมากขึ้น เพราะนักเรียนส่วนใหญ่ไม่เลือกอ่านนวนิยายเล่มนี้

นักเรียนบางคนเห็นว่าเนื้อเรื่องสนุกเฉพาะในตอนต้นเรื่อง ส่วนตอนปลายแทรกประวัติพุทธสาวกมากเกินไป ทำให้เรื่องยืดยาวไม่สนุก เหตุการณ์ของเรื่องไม่สมจริง ไม่เหมาะกับชีวิตประจำวัน และมีขนาดยาวเกินกว่าที่จะให้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลา ส่วนสำนวนภาษานั้นส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นส่วนนวนภาษาที่ไพเราะสละสลวยดี

ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อนวนิยายเรื่อง "ทุ่งมหาราช"

ขอมูลนี้ได้จากคำตอบของนักเรียนจำนวนทั้งหมด ๑๐๐ คน เป็นนักเรียนชาย ๕๒ คน นักเรียนหญิง ๔๘ คน ในจำนวนนักเรียน ๑๐๐ คนนี้ ผู้ที่มีอายุมากที่สุด ๒๐ ปี มี ๒ คน อายุ ๑๘ ปี มีจำนวน ๑๖ คน อายุ ๑๗ ปี มีจำนวน ๗๐ คน และอายุ ๑๖ ปี มีจำนวน ๑๒ คน

แบบสอบถามประเภทใช้มาตราส่วนประเมินค่า วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย และแปลความดังนี้

๔.๕๖ - ๕.๐๐	มากที่สุด
๓.๕๖ - ๔.๕๕	มาก
๒.๕๖ - ๓.๕๕	ปานกลาง
๑.๕๖ - ๒.๕๕	น้อย
๑.๐๐ - ๑.๕๕	น้อยที่สุด

แบบสอบถามประเภทให้เลือกตอบ ๑ ข้อ จะวิเคราะห์โดยหาอัตราส่วนร้อยละ ส่วนแบบสอบถามที่ให้ตอบโดยเสรี จะใช้วิธีสรุปอภิปรายผล

ตารางที่ ๒๐ ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับคุณค่าทางค่านิยม และ ความ
บันเทิงที่ได้รับจากนวนิยายเรื่อง "ทุ่งมหาราช"

ลำดับที่	คุณค่าทางค่านิยมและความบันเทิง	ค่าเฉลี่ย	แปลความ
๑	ให้ความรู้ทางภาษา	๓.๑๘	ปานกลาง
๒	ให้ความรู้ทางขนบธรรมเนียมประเพณี	๓.๘๓	ปานกลาง
๓	ให้ความรู้ทางศีลธรรมจรรยา	๓.๒๒	ปานกลาง
๔	ให้สติปัญญาแก่ผู้อ่าน	๓.๓๑	ปานกลาง
๕	ให้คติในการดำเนินชีวิต	๓.๕๕	มาก
๖	ให้ความรู้ทางค่านิยมประเทศ	๓.๘๘	ปานกลาง
๗	ให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์	๓.๐๓	ปานกลาง
๘	สามารถสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมของชนบท	๓.๘๓	มาก
๙	ให้ความรู้แปลก ๆ ใหม่ ๆ	๓.๑๗	ปานกลาง
๑๐	ช่วยให้มองเห็นความผันแปรไม่แน่นอนของชีวิต	๓.๗๘	มาก
๑๑	ช่วยให้เข้าใจชีวิตของตนเองและผู้อื่น	๓.๒๐	ปานกลาง
๑๒	ให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน	๒.๘๑	ปานกลาง
๑๓	ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินในการอ่าน	๒.๘๖	ปานกลาง

จากตารางที่ ๒๐ จะเห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่านวนิยายเรื่อง
"ทุ่งมหาราช" มีคุณค่าทางค่านิยมและให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านในระดับปาน
กลาง แต่ก่อให้เกิดปัญญา ทำให้มองเห็นความผันแปรไม่แน่นอนของชีวิต และทำให้
มองเห็นสภาพชีวิตของคนในสังคมชนบทได้มาก

ตารางที่ ๒๑ ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับคุณค่าทางค่านศิลปะการประพันธ์
ของนวนิยายเรื่อง "ทุ่งมหาราช"

ลำดับที่	คุณค่าทางค่านศิลปะการประพันธ์	ค่าเฉลี่ย	แปลความ
๑	การดำเนินเรื่องทันอกทันใจผู้อ่าน	๒.๘๓	ปานกลาง
๒	บรรยายฉากภูมิประเทศได้ชัดเจน	๓.๕๗	มาก
๓	บรรยายฉากและสถานที่ทำให้เรื่องสมจริง	๓.๔๓	ปานกลาง
๔	บรรยายลักษณะนิสัยตัวละครได้เหมือนจริง	๓.๖๓	มาก
๕	กลวิธีในการดำเนินเรื่องชวนให้สนใจติดตาม	๓.๔๕	ปานกลาง
๖	ใช้ประโยคข้อความที่สละสลวยชวนอ่าน	๓.๕๔	ปานกลาง
๗	มีวิธีสร้างเรื่องให้ตื่นเต้นเร้าใจ	๓.๔๓	ปานกลาง

จากตารางที่ ๒๑ จะเห็นว่านักเรียนมีความเห็นว่าทางค่านกลวิธีการ
ประพันธ์ของผู้แต่งนวนิยายเรื่อง "ทุ่งมหาราช" อยู่ในระดับปานกลาง ผู้แต่งสามารถ
บรรยายฉากได้ชัดเจน และทำให้ตัวละครมีลักษณะเหมือนคนจริงได้มาก

ตารางที่ ๒๒ ความคิดเห็นของนักเรียนในค่านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับนวนิยายเรื่อง
"ทุ่งมหาราช"

ลำดับที่	ความคิดเห็นของนักเรียน	จำนวนนักเรียน	คิดเป็นร้อยละ
๑	"รื่น" เป็นตัวละครที่มีบุคลิกภาพสมเป็น ผู้นำชุมชน	๕๐	๕๐.๐๐
๒	"รื่น" เป็นตัวละครที่มีบุคลิกภาพไม่สมเป็น ผู้นำชุมชน	๕	๕.๐๐
๓	นักเรียนที่อยากไปสำรวจความเป็นอยู่ของ ชาวคลองสวนหมาก	๕๕	๕๕.๐๐
๔	นักเรียนที่ไม่อยากไปสำรวจความเป็นอยู่ ของชาวคลองสวนหมาก	๑๒	๑๒.๐๐
๕	นักเรียนที่ไม่รู้สึกว่าอยากไปหรือไม่อยากไป	๒๗	๒๗.๐๐
๖	นักเรียนที่คิดว่านวนิยายเรื่องนี้่าจะมี อิทธิพลในทางเสื่อมเสียศีลธรรมจรรยาแก่ ผู้อ่าน โดยเฉพาะในทางชู้สาว	๕๖	๕๖.๐๐
๗	นักเรียนที่คิดว่านวนิยายเรื่องนี้ไม่มีอิทธิพล ในทางเสื่อมเสียศีลธรรมจรรยาแก่ผู้อ่าน	๓๖	๓๖.๐๐
๘	คำตอบของนักเรียนเกี่ยวกับฉากของ นวนิยายเรื่องนี้		
	ก. เป็นสมัยปัจจุบัน	๗	๗.๐๐
	ข. เป็นสมัยรัชกาลที่ ๗	๓๖	๓๖.๐๐
	ค. เป็นสมัยรัชกาลที่ ๕	๕๑	๕๑.๐๐
	จ. เป็นสมัยรัชกาลที่ ๑	๖	๖.๐๐

จากตารางที่ ๒๒ พิจารณาจากคำตอบของนักเรียนพอสรุปได้ว่า ผู้แต่งสามารถสร้างบุคลิกภาพ และพฤติกรรมของตัวละครให้สัมพันธ์กับบทบาทในเรื่อง และสามารถบรรยายฉากจนทำให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจ สนใจได้

ทางค่านิยมของนวนิยาย นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่านวนิยายเรื่อง "ทุ่งมหาราช" อาจจะมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้อ่าน โดยเฉพาะในเรื่องข้อสาว การประพาศิวิคศีลธรรมจรรยา

สำหรับความสนใจในเรื่องฉากของนวนิยาย จะเห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่คือ ร้อยละ ๕๑.๐๐ ตอบได้ถูกต้องว่านวนิยายเรื่องนี้เป็นเหตุการณ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ส่วนอีกร้อยละ ๔๘.๐๐ ตอบไม่ถูก แสดงว่ายังมีนักเรียนอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่สนใจฉาก และเหตุการณ์ทางค่านิยมประวัติศาสตร์ที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อเรื่อง

สรุปผลจากแบบสอบถามให้ตอบโดยเสรี

ข้อคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อนวนิยายเรื่อง "ทุ่งมหาราช" มีทั้งข้อดี และข้อซึ่งเรียงลำดับจากที่มีความคิดเห็นตรงกันมากไปหาที่มีความเห็นตรงกันน้อยได้ดังนี้

ข้อดี

๑. เป็นเรื่องข้อสาว ไม่เหมาะให้นักเรียนอ่าน
๒. การดำเนินเรื่องช้า ไม่ทันใจ
๓. เหตุการณ์ไม่ติดต่อกัน
๔. บรรยายเรื่องความรักมากเกินไป
๕. ข้อความบางตอนอ่านไม่เข้าใจ
๖. พฤติกรรมของตัวละครในตอนท้ายเรื่องสับสน
๗. ตัวเอกของเรื่องเจ้าชู้เกินไป
๘. กลวิธีการเล่าเรื่องสับสน เริ่มต้นให้สับสนใจเล่าเรื่อง แต่การที่รันไปมีสัมพันธ์กับละเมียด สุกใจไม่น่าจะรู้

ขอชม

๑. ทำให้เห็นลักษณะของผู้นำ
๒. การบรรยายจากภูมิประเทศชัดเจน
๓. บรรยายตัวละครโคตรสมจริง
๔. ให้ความรู้ทางวรรณคดี
๕. ทำให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของคนสมัยก่อน
๖. สอนให้มนุษย์รู้จักอดทน และรู้จักต่อสู้กับภัยอันตรายต่าง ๆ
๗. เป็นเรื่องราวของชีวิตคนที่น่าสนใจ
๘. ส่วนนวนิโฆหารที่ใช้ในการแต่งก็พอสมควร